

บทที่ ๓

มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

ไปคอนเหอ
พระพิงเสาดั้ง
เข้าไปในห้อง
หลังคามุงเบือง

ไปแลพระนอนพระนั่ง
หลังคามุงเบือง
ไปแลพระทองทรงเครื่อง
ทรงเครื่องดอกไม้ไหว

เพลงร้องเรือชมวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารอันเป็นวัดเก่าแก่และสำคัญที่สุดในนครศรีธรรมราชบทนี้ เป็นบทกล่อมเด็กที่มีมาช้านานตั้งแต่ก่อนคุณย่าคุณยายจะจำความได้ ถือกันว่าเป็นบทร้อยกรองอมตะที่กล่าวถึงมรดกวัฒนธรรมได้ไพเราะกินใจ และสร้างความภาคภูมิใจแก่ชาวนครเหลือล้น

ทุกครั้งที่ไปเที่ยวเมืองนครศรีธรรมราช ชาวพุทธทุกคนไม่เคยละเว้นที่จะไปนมัสการปูชนียสถานพระบรมธาตุเจดีย์ เพราะพระบรมธาตุเจดีย์เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในคาบสมุทรมหาคไต้ และก่อให้เกิดการสร้างปูชนียวัตถุอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องตามมาในชั้นหลัง เช่น พระพุทธรูปนั่ง พระพุทธรูปนอน และพระทองทรงเครื่องอันงดงามและเปี่ยมด้วยสุนทรียภาพ ซึ่งยากจะหามรดกใดในเมืองนี้มาเทียบเทียม

วัดพระมหาธาตุ
วรมหาวิหาร

นครศรีธรรมราชมีสภาพป่าเขาอุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่บรรพกาล ส่งผลให้มีมรดกทางธรรมชาติมากมาย ทั้งป่าไม้ สัตว์ป่า ภูเขา แม่น้ำลำธาร น้ำตกแร่ธาตุ และอัญมณี รวมไปถึงชายฝั่งทะเลอันสวยงาม มรดกทางธรรมชาติเหล่านี้เป็นส่วนสนับสนุนให้นครศรีธรรมราชเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ มีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมในระดับสูง ก่อให้เกิดอาณาจักรตามพรลิงค์อันเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ในอดีต และสืบทอด

มรดกสำคัญนี้ให้แก่ชนรุ่นหลังทั้งที่เป็นมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม ให้ได้เป็นประโยชน์ต่อไปในการดำรงชีพ ทั้งในทางกายภาพและความสมบูรณ์ทางจิตวิญญาณ

มรดกทางธรรมชาติ

๑. พื้นที่ป่าไม้

ป่าไม้ของนครศรีธรรมราชประกอบด้วยป่าดิบ ป่าดิบภูเขา ป่าที่ราบต่ำ ป่าพรุ ป่าทุ่งหญ้า และป่าชายเลน ปัจจุบันป่าที่ราบหมดสภาพไม่เหลือเป็นป่าผืนใหญ่อีกแล้ว คงมีเป็นป่าผืนเล็กๆ ตามขอบอุทยานแห่งชาติต่างๆ

ป่าที่มีคุณค่ายิ่งอีกชนิดหนึ่งในนครศรีธรรมราช คือ ป่าพรุ บริเวณลุ่มน้ำปากพ่อง ชะวอด ซึ่งก็ถูกบุกรุกเกือบหมด คงเหลือแต่ป่าพรุควนเค็ง ประมาณ ๕๔,๐๐๐ ไร่ ซึ่งกรมป่าไม้ได้มอบให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมนำไปดำเนินการให้เกษตรกรทำกิน แต่บัดนี้ขอคืน ๑๘,๙๗๕ ไร่ ป่าผืนนี้ยังเป็นป่าสมบูรณ์ ป่าพรุผืนใหญ่ในประเทศไทยขณะนี้มียูเพียงที่ป่าพรุโต๊ะแดง จังหวัดนราธิวาส และป่าพรุควนเค็งแห่งนี้นั้น ส่วนป่า (ทุ่ง) หญ้านั้นไม่ปรากฏทะเบียนรวบรวม เป็นที่สาธารณประโยชน์บ้าง เป็นที่กว้างว่างเปล่าบ้าง ส่วนแต่ถูกบุกรุก

สถิติป่าของนครศรีธรรมราช ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ มี ๗๐ แห่ง เนื้อที่เกือบ ๓ ล้านไร่ เป็นพื้นที่ป่าสงวน ๑.๙ ล้านไร่ ปัจจุบันเหลืออยู่เพียง ๑.๑ ล้านไร่ (ร้อยละ ๕๘.๑๐) เนื่องจากถูกบุกรุกเสื่อมสภาพ กลายเป็นป่าเพื่อเศรษฐกิจจำนวน ๕๖๓,๕๗๕ ไร่ (ร้อยละ ๒๙.๖๑) และเป็นป่าเพื่อการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม ๒๓๒,๘๕๕ ไร่ (ร้อยละ ๑๒.๒๓) ทั้งนี้สถิติแสดงอัตราการบุกรุกป่าของนครศรีธรรมราช ในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นต้นมา ปีละประมาณ ๒๐,๐๐๐ ไร่

จากรายงานล่าสุด ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ นครศรีธรรมราช มีพื้นที่ป่าเพียง ๗๙๖,๒๕๐ ไร่ (ร้อยละ ๑๒.๘) ป่าชายเลนในนครศรีธรรมราชเคยมีถึง ๑๓๕,๑๐๖ ไร่ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ เหลือ ๙๖,๘๓๕ ไร่ จากนั้นพื้นที่ป่าก็ลดลงอย่างรวดเร็วใน ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ เหลือเพียง ๕๙,๙๓๕ ไร่ เท่ากับลดลงปีละประมาณ ๔,๓๐๐ ไร่ ป่าชายเลนในบริเวณใกล้เคียงคือ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าชายเลน แหลมตะลุมพุก อยู่ในเขตอำเภอปากพ่อง มีเนื้อที่ทั้งหมด ๓๕,๔๕๖ ไร่ และเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยซึ่งครอบคลุมพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง มีเนื้อที่ทั้งสิ้น ๖๒,๕๐๐ ไร่

พื้นที่ที่สมควรอนุรักษ์เพิ่มเติม ได้แก่ อุทยานแห่งชาติหาดขนอม หมู่เกาะทะเลใต้ ตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอขนอม สิชล และอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเนื้อที่ ๒๐๐,๐๐๐ ไร่ อุทยานแห่งชาติน้ำตกสี่ขีด ตั้งอยู่ในอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเนื้อที่ ๔๐,๐๐๐ ไร่ และอุทยานแห่งชาติเขานัน ตั้งอยู่ในอำเภอสิชลและท่าศาลา มีเนื้อที่ ๒๐๐,๐๐๐ ไร่

ป่าเพื่อเศรษฐกิจ ได้แก่ พื้นที่ที่อยู่นอกเขตป่าอนุรักษ์ที่เหมาะสมให้ใช้ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ เช่น ให้เอกชนเช่าปลูกป่า ทำสวนป่า ทำหมู่บ้านป่าไม้ พื้นที่ใช้ประโยชน์ในราชการ

ป่าเพื่อการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม คือพื้นที่ที่ถูกกรูกรอบครองและมีสภาพเหมาะสมในการเกษตรกรรม มีความลาดชันไม่เกิน ๓๕%

๒. พืชพรรณไม้

ไม้ที่มีคุณค่ามากและเป็นมรดกทางธรรมชาติที่สำคัญของนครศรีธรรมราช คือ ไม้ตะเคียนทอง ส่วนมากได้มาจากป่าเขาหลวง ในเขตอำเภอลานสกา และอำเภอฉวาง ไม้นี้เป็นไม้ที่มีประโยชน์และมีค่ามาตั้งแต่สมัยโบราณ ในอดีตนครศรีธรรมราชเป็นเมืองท่าเรือ ดังนั้น จึงรู้จักต่อเรือขึ้นใช้เอง ทั้งที่ใช้ในกิจการของครัวเรือนตามแม่น้ำลำคลอง รวมทั้งการต่อเรือขนาดใหญ่ เช่น เรือสำเภาและเรือรบ เช่น เรือที่ใช้ในกองทัพเรือสมัยพระเจ้าจันทราบานุศรีธรรมโศกราช กองทัพเรือลาดตระเวนของพระยารามราชทัณฑ์ในสมัยอยุธยา กองทัพเรือของพระยารามเดโช และกองทัพเรือของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ไม้ที่ใช้ในการต่อเรือที่ดีที่สุดคือไม้ตะเคียนทองแม้ในปัจจุบันก็ยังใช้ต่อเรือซึ่งจะพบในแม่น้ำลำคลองในนครศรีธรรมราชอยู่ต่อมาร้อยตรีสุกรี รัชชสีทอง ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชคนที่ ๓๑ เห็นความสำคัญของไม้ตะเคียนทองจึงได้ปลูกไว้ที่หน้าศาลากลางจังหวัดประมาณ ๑๐๐ ต้น เพื่อให้เป็นไม้สัญลักษณ์ของเมืองนครศรีธรรมราช

นอกจากนี้ นครศรีธรรมราชยังมีไม้มีค่าอื่นๆ ที่นำมาใช้ประโยชน์ในการต่อเรือหรือการก่อสร้างบ้านเรือน เช่น ไม้หลุมพอง แดง ประดู่ ตะเคียน มะค่า มะม่วงป่า ไม้ยุง ไม้ยาง ไม้ชิงชัน และไม้ที่มีความลึกลับ คือ ไม้จืดดำ หรือพญาจืดดำ ซึ่งเจริญงอกงามอยู่ในป่าดงดิบที่อุดมสมบูรณ์ ไม้ชนิดนี้ดูภายนอกจะไม่ทราบว่าเป็นเนื้อไม้หรือแก่นไม้สีดำสนิท ต้องแกะทาะเปลือกดู ชาวนครศรีธรรมราชแต่อดีตเชื่อว่าต้องรู้ ไสยดำ จึงจะสามารถค้นหาไม้จืดดำ หรือพญาจืดดำพบ นับเป็นไม้ที่มีความสำคัญและมีความแปลกอย่างหนึ่งของนครศรีธรรมราช ส่วนไม้ที่เป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญที่ทำรายได้ให้แก่นครศรีธรรมราชปีละมากๆ ได้แก่ สะตอ และทุเรียน

ต้นสะตอ
พืชเศรษฐกิจ
ที่ทำรายได้
จำนวนมาก
ให้แก่จังหวัด
นครศรีธรรมราช

ทุเรียน
พันธุ์พื้นเมือง

๓. สัตว์

นครศรีธรรมราชมีสภาพป่าเขาอุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่บรรพกาล จึงเป็นแหล่งกำเนิดสัตว์ป่าหลากหลายพันธุ์ เช่น เสือ ช้าง หมี ลิง ค่าง กวาง ละมั่ง วัว ควาย ม้า นก ปลา ฯลฯ โดยเฉพาะนกที่มีลักษณะเด่น เช่น นกยูง ไก่ฟ้าพญาลอ หงส์ ปัจจุบันสัตว์หลายชนิดได้สูญพันธุ์ไปดังเช่น ช้างค่อม หรือ ช้างซีแดง ซึ่งมีลักษณะเหมือนช้างป่าทั่วไป แต่มีลำตัวขนาดเล็กกว่ามีอยู่มากตามสภาพป่าพรุน้ำและป่าชายเลนตั้งแต่พัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ในระยะ ๕๐ ปีที่ผ่านมาไม่มีใครได้พบช้างแควชนิดนี้อีกเลย

ส่วนช้างขนาดใหญ่หรือช้างป่าทั่วไป นครศรีธรรมราชเคยจับส่งไปขายชาวอินเดีย และมลายู และได้ใช้เองในการทำสงคราม ตลอดจนใช้เป็นพาหนะ ส่วนช้างเผือกเคยพบที่ป่าเขาหลวง เมืองนครศรีธรรมราช ได้นำส่งเป็นบรรณาการไปยังกรุงศรีอยุธยา

ปัจจุบันเทศบาลนครศรีธรรมราชได้สร้างสวนสัตว์ไว้ที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์บรมราชชนนี (ทุ่งท่าลาด) เพื่ออนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าและเพื่อการศึกษาได้แก่ นกเงือก นกยูง ไก่ป่า นกกระดังงา หมี เม่น ลิง ค่าง ปลา สัตว์ที่เด่นที่สุดของเมืองนครศรีธรรมราช คือ ช้าง จากป่าเขาหลวง ปัจจุบันได้สูญพันธุ์ไปแล้ว แต่ช้างพลายยังคงเป็นสัญลักษณ์คู่เมืองนครศรีธรรมราชตลอดไป บนศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราชเคยเป็นที่ไว้ งามช้างดำ ๒ กิ่ง (๑ คู่) ซึ่งได้สูญหายไปตั้งแต่ราว พ.ศ. ๒๕๑๐

๔. แร่ธาตุและอัญมณี

มรดกทางธรรมชาติที่เป็นแร่ธาตุและอัญมณี ได้แก่

๔.๑ แร่ดีบุก ที่นครศรีธรรมราช ดีบุกที่พบมักจะเกิดร่วมกับแร่อื่นๆ ที่พบมากคือเกิดร่วมกันระหว่าง ดีบุก (ประเภทแคสซิเทอไรต์) วุลแฟรมไต์ (ทังสแตน) และซิลไฟด์ ที่เขียนเป็นตัวย่อว่า Sn-W-S เหมือนทำแร่ดีบุกที่มีชื่อเสียงในนครศรีธรรมราช คือเหมืองยอดน้ำที่เขาหลวง ก็เป็นสินแร่ประเภทแคสซิเทอไรต์ ปัจจุบันแหล่งแร่ดีบุก - ทังสแตน (ประเภทแคสซิเทอไรต์ - วุลแฟรมไต์) ที่สำคัญได้แก่ ที่อำเภอสิชล พบดีบุกตามริมขอบเขาหลวง ที่อำเภอท่าศาลา พบดีบุกเกิดร่วมกับวุลแฟรมไต์ ถือเป็นสายแร่ปฐมภูมิที่เกิดในสายแร่ร่วมกันคือ แคสซิเทอไรต์ - วุลแฟรมไต์ - ควอร์ตซ์ โดยเกิดร่วมกับอาร์เซโนไพไรต์ (arsenopyrite) ที่อำเภออ่อนพิบูลย์ - ฉวาง - ทุ่งใหญ่ มีอยู่ที่ด้านใต้พรมแดนของเขาหลวง เป็นดีบุก - วุลแฟรมไต์ - สติบไนต์ - ควอร์ตซ์อยู่ร่วมกัน บริเวณที่พบมากไม่ใช่ดีบุก แต่เป็นวุลแฟรมไต์ (ทังสแตน) กับ สติบไนต์ นอกจากนี้ ที่อ่อนพิบูลย์ ยังมีดีบุกที่เกิดจากการทับถมโดยลมพัดพามาพบอยู่ข้างๆ ภูเขาและตามคลองสายแยกของแม่น้ำ

๔.๒ เฟลด์สปาร์ เฟลด์สปาร์ปรากฏอยู่ตามริมขอบของเขาหลวง (ซึ่งเป็นสายแกรนิตกลาง) บริเวณที่มีแร่เฟลด์สปาร์อยู่ในรัศมี ๖ ตารางกิโลเมตร ค้นพบเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๙ มีเหมืองแร่เฟลด์สปาร์ ๕ แห่ง ตามสถิติในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เฟลด์สปาร์ที่นครศรีธรรมราชผลิตได้ ๒๒๐,๗๗๖ ตัน จากจำนวนเฟลด์สปาร์ที่ผลิตได้ทั้งประเทศ ๔๐๒,๖๔๑ ตัน หรือ ร้อยละ ๕๕ ของทั้งประเทศ นับว่าเป็นแหล่งผลิตเฟลด์สปาร์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

๔.๓ ยิปซัม พบในแหล่งหินดินดาน หินปูน หินทราย ที่แทรกอยู่ตามแนวขอบของเขาหลวง ยิปซัมนี้อยู่ในอำเภอถ้ำพรรณรา ทุ่งใหญ่

๔.๔ หินปูน ในประเทศไทยมีหินปูนสำหรับทำปูนซีเมนต์ที่มีคุณภาพดี อยู่ ๓ จังหวัด คือ สระบุรี นครสวรรค์ และนครศรีธรรมราช แหล่งหินปูนสำหรับทำปูนซีเมนต์ที่สำคัญในนครศรีธรรมราชอยู่ที่อำเภอทุ่งสง

๔.๕ บอลเคลย์ เป็นตัวที่ใช้ในการทำเซรามิกที่สำคัญ ในประเทศไทยมีแหล่งผลิตที่ลำปางและนครศรีธรรมราช

๔.๖ เหล็ก มีโรงเหล็กในกิ่งอำเภอนบพิตำ บริเวณตะวันออกของเขาลวง เป็นแหล่งผลิตแร่เหล็กที่สำคัญแหล่งใหญ่ของนครศรีธรรมราช

๔.๗ แบริต์ เป็นแร่ที่พบในอำเภอท่าศาลาและฉวาง

๕. **ต้นน้ำลำธารและแหล่งน้ำสำคัญ**

นครศรีธรรมราชมีเทือกเขาลวงอยู่กึ่งกลางพื้นที่ ดั้งนั้น จึงเป็นแหล่งกำเนิดแม่น้ำสำคัญหลายสายของภาคใต้ เช่น แม่น้ำตาปี แม่น้ำปากพนัง แต่ไม่มีแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ตั้งทะเลสาบ อย่างไรก็ตาม แม่น้ำตาปีและแม่น้ำปากพนัง ก็เป็นเส้นชีวิตสำคัญของประชากรที่อยู่อาศัยในลุ่มแม่น้ำทั้งสองมานานนับศตวรรษ

มรดกทางวัฒนธรรม

นครศรีธรรมราชเป็นอาณาจักรมานานได้สร้างสรรค์และสั่งสมวัฒนธรรมจนแข็งแกร่ง แม้อาณาจักรสุโขทัยเมื่อมีความสัมพันธ์กับนครศรีธรรมราชก็ได้รับวัฒนธรรมจากนครศรีธรรมราชไปด้วย ดังจะเห็นได้จากข้อความตอนหนึ่งในศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑ สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชที่ว่า ...*สังฆราชปราษฎ์ เรือนจบปิฎกไตร หลวกกว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคนลูกแต่เมืองศรีธรรมราชมา...*

วัฒนธรรมดังกล่าวได้เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตทั้งในชีวิตประจำวัน ประเพณี ความเชื่อ ปรากฏออกมาทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมดังนี้

พระพุทธสิหิงค์
นครศรีธรรมราช

โบราณวัตถุและโบราณสถาน

๑. โบราณวัตถุ ได้แก่

๑.๑ พระพุทธสิหิงค์ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองนครศรีธรรมราช ประมาณ พ.ศ. ๑๗๕๐ พระเจ้าจันทรมานุศรีธรรมโคกราช ได้ยกทัพเรืออันเกรียงไกรไปตีลังกาครั้งที่ ๑ ได้พระพุทธสิหิงค์จึงฉลองสมโภชร่วมกับพระบรมธาตุเจดีย์ เมื่อ พ.ศ. ๑๗๕๓ โดยมีนางพญาเลือดขาว นำเสด็จแทนพระเจ้าจันทรมานุ จากลังกา

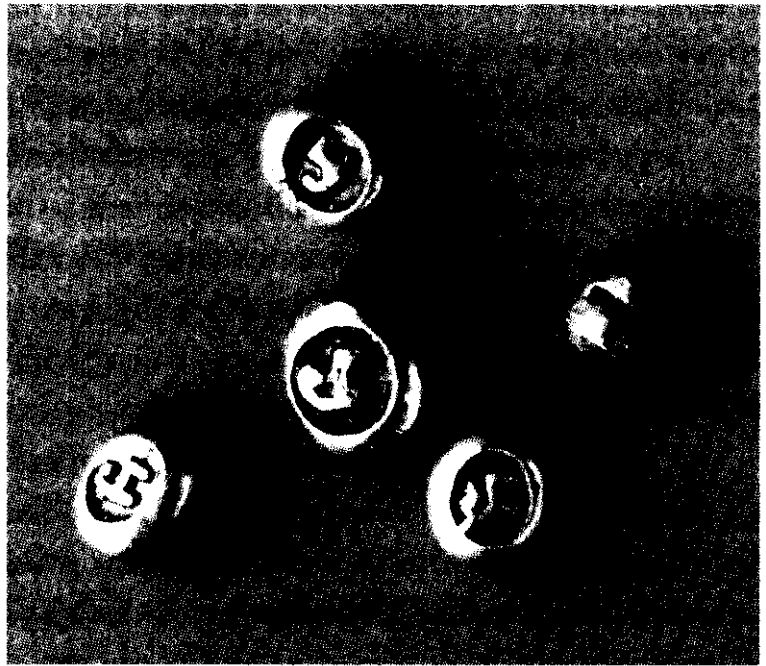
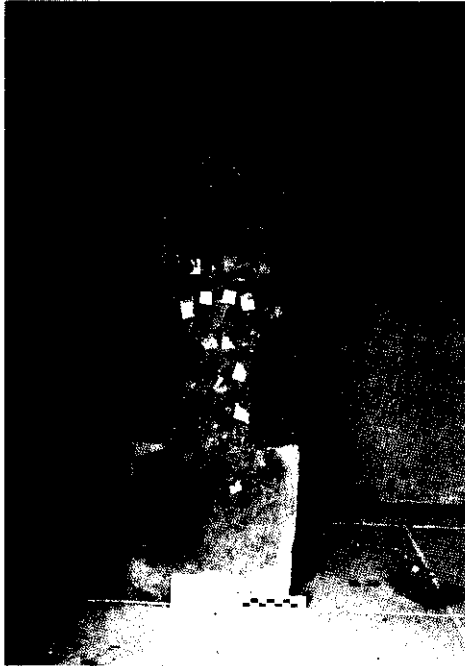
พระพุทธสิหิงค์ที่นครศรีธรรมราช ประดิษฐานอยู่ภายในหอพระพุทธสิหิงค์ในบริเวณวังเจ้านครเก่า ปัจจุบันเป็นศาลากลางจังหวัด เปิดให้ประชาชนได้เข้าไปสักการะบูชาในเวลาราชการทุกวัน

๑.๒ ศิลาจารึก ศิลาจารึกหลักที่สำคัญของนครศรีธรรมราช คือ ศิลาจารึกหลักที่ ๒๔ วัดเสมาเมือง กล่าวถึงการประกาศอิสรภาพของพระเจ้าจันทรมานุราชาผู้ปกครองเดิม

ประมาณ พ.ศ. ๑๗๗๓ ซึ่งในยุคนั้นเมืองนครศรีธรรมราชมีเมืองบริวารเป็นเมืองขนาดใหญ่ถึง ๑๒ เมือง แต่ละเมืองใช้รูปนักษัตรเป็นสัญลักษณ์ประจำเมือง จึงเรียกว่า เมือง ๑๒ นักษัตร

๑.๓ **คิวงิ่งค์** เป็นรูปเคารพแทนองค์พระคิวงิ่งค์หรือพระอิศวร แห่งเขาไกรลาส ผู้เป็นเทพเจ้าสูงสุด ๑ ใน ๓ องค์ของพราหมณ์ พบทั่วไปในชุมชนพราหมณ์นิกายไศวะยุคแรกๆ ที่โมคคสถาน อำเภอท่าศาลา และโบราณสถานเขาคา อำเภอสิชล และในอำเภอเมือง สันนิษฐานว่า คิวงิ่งค์นี้ คือที่มาของชื่อ อาณาจักรตามพรลิงค์ ของนครศรีธรรมราช

คิวงิ่งค์
วัดดอนไทร
อำเภอท่าศาลา
จังหวัด
นครศรีธรรมราช

เงินตราพระโม
รูปแบบต่าง ๆ

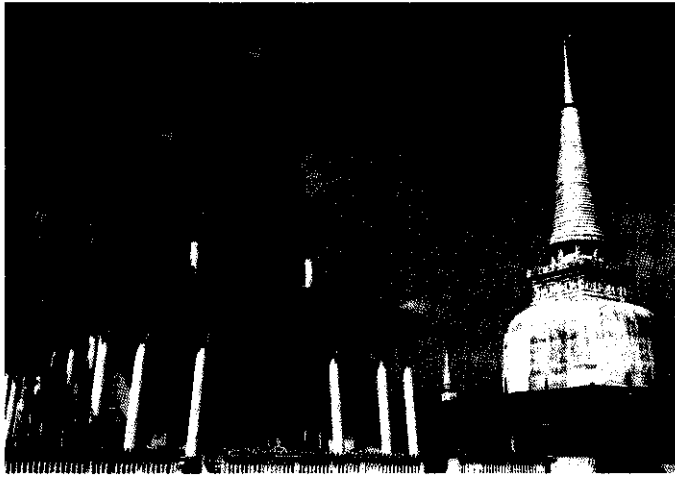
๑.๔ **หีวนะโม** หีวนะโมเป็นวัตถุทรงกลม มีตัวอักษร กล่าวกันว่า พระเจ้าศรีธรรมโศกราช สร้างหีวนะโมขึ้นด้วยพิธีกรรมอันสูงส่งของพราหมณ์โดยอัญเชิญเทพเจ้าทั้ง ๓ คือ พระคิวงิ่งค์ พระวิษณุ และพระพรหม มาสถิตในหีวนะโม เพื่อเอาไปฝังทั่วหน้ารอบเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อป้องกันโรคห่าระบาด ปัจจุบัน หีวนะโมถือเป็นเครื่องรางของขลังหรือวัตถุมงคลชิ้นเอกของเมืองนครศรีธรรมราช

๑.๕ **เทวรูปพระพิฆเนศวร์** ทำด้วยศิลาขาว พบที่วัดพระพรหม อำเภอพระพรหม ปัจจุบัน ประดิษฐานอยู่ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

๑.๖ **เทวรูปพระนารายณ์ศิลา** อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐ ประดิษฐานอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

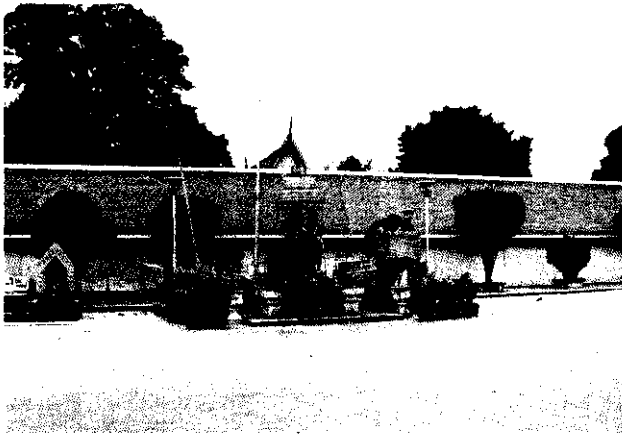
๒. โบราณสถาน ได้แก่

๒.๑ **พระบรมธาตุเจดีย์** ตามตำนานกล่าวว่า พระบรมสารีริกธาตุเสด็จมาสู่หาดทรายแก้ว โดยนางเหมชาลา และพระธนูกุมาร เมื่อประมาณ พ.ศ. ๘๓๔ จึงได้สร้างพระบรมธาตุเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ผู้ปกครองเมืองนครศรีธรรมราช จะก่อสร้างตกแต่งเพิ่มเติมอยู่เสมอเพื่อสร้างสมความเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนที่มีต่อองค์พระบรมธาตุ เช่น สมัยศรีวิชัยได้สร้างเป็นเจดีย์ทรงศรีวิชัย ต่อมาในสมัยพระเจ้าจันทราบาณ ประมาณ พ.ศ. ๑๗๙๐ ได้ทรงสร้างเป็นเจดีย์ทรงลังกาครอบเจดีย์แบบศรีวิชัยไว้ด้านใน เป็นต้น

พระบรมธาตุ
เจดีย์ วัดพระ
มหาธาตุ
วรมหาวิหาร

ภาพถ่ายทาง
อากาศเขาคา มี
คลองท่าบ
ไหลผ่านด้านทิศ
ตะวันตก
เฉียงเหนือ

๒.๒ เขาคา โบราณสถานทางศาสนาพราหมณ์ที่อำเภอสิชล สันนิษฐานว่า
สร้างในราชวงศ์ไศเลนทร์ อาณาจักรศรีวิชัย มีอายุอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๔ ปัจจุบัน
ขุดแต่งแล้ว

๒.๓ หอพระคิระ ตั้งอยู่ที่ถนนราชดำเนิน เป็นศาสนสถานในศาสนา
พราหมณ์นิกายไศวะ ภายในประดิษฐานคิระลึงค์บนแท่นโยนิโพธรณะ ภายนอกด้านใต้ของหอนี้
เสาชิงช้าจำลองแทนของเดิมซึ่งมีขนาดใหญ่มากทำด้วยไม้ตะเคียนทอง สำหรับประกอบพิธีโล้ชิงช้า
เชิญเสด็จพระอิศวรลงมายังโลกมนุษย์

๒.๔ หอพระนารายณ์ ตั้งอยู่ที่ด้านตรงข้ามกับหอพระคิระ เป็นที่
ประดิษฐานพระวิษณุศิลาซึ่งเป็นภาคหนึ่งของพระนารายณ์ หอพระนารายณ์หรือเทวาลัย
พระวิษณุนี้ เป็นศาสนสถานของศาสนาพราหมณ์นิกายไวษณพ หรือผู้นับถือพระวิษณุ

๒.๕ กำแพงเมือง พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชสร้างในพุทธศตวรรษที่ ๑๑
ยาว ๕๕ เส้น ๕ วา กว้าง ๑๑ เส้น ๑๐ วา ล้อมรอบเมืองตามพรลิงค์ วิศวกรและคนงานเป็น
ชาวอินเดียฝ่ายใต้ มีประตูเมืองสำคัญ ๒ ประตู คือ ด้านทิศเหนือ ชื่อ ประตูไชยศักดิ์ ด้านทิศใต้
ชื่อ ประตูไชยสิทธิ์ ต่อมาได้ชำรุดทรุดโทรมลงมาก สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระมหา
กษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาได้โปรดให้นายทหารชาวฝรั่งเศส ชื่อ เดอ ลาร์มา มาสร้างขึ้นใหม่ราว
พ.ศ. ๒๒๓๐ - ๒๒๓๕ ในสมัยพระยารามเดโชเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ปัจจุบันเหลือ
กำแพงด้านทิศเหนือ ประมาณ ๑๐๐ เมตร เท่านั้น ส่วนด้านอื่นถูกรื้อไปสร้างถนนราชดำเนิน

รูปปั้นนางเหม
ขลาและพระชน
กุมาร ผู้สร้างพระ
บรมธาตุเจดีย์
ตามตำนาน
พระบรมธาตุ
ประดิษฐานภายใน
วัดพระมหาธาตุ
วรมหาวิหาร

เทวาลัยพระคิระ
มหาเทพ แห่ง
โบราณคดีเขาคา

กำแพงเมือง
นครศรีธรรมราช

๓. แหล่งโบราณคดี ได้แก่

๓.๑ แหล่งโบราณคดีเมืองโบราณนครศรีธรรมราช ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช เป็นเมืองโบราณอยู่บนแนวสันทราย มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า วางตัวตามแนวทิศเหนือ-ทิศใต้ มีคูเมือง กำแพงเมืองล้อมรอบอย่างละ ๑ ชั้น ขนาดความกว้างของเมืองประมาณ ๕๐๐ เมตร ยาวประมาณ ๒,๒๓๘ เมตร หน้าเมืองอยู่ทางทิศเหนือ คูเมืองทางทิศเหนือและทิศใต้ใช้ลำน้ำธรรมชาติเป็นแนวคูเมือง ได้แก่ คลองนครน้อย เป็นคูเมืองด้านทิศเหนือ และคลองป่าเหล่า (คลองท่าดี) เป็นคูเมืองด้านทิศใต้ คูเมืองด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเป็นคลองขุด ชักน้ำจากคลองธรรมชาติให้ไหลมาประจบกัน โบราณสถานที่เก่าที่สุดที่สามารถกำหนดอายุจากรูปแบบศิลปกรรมได้คือพระบรมธาตุเจดีย์ ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นเจดีย์ทรงกลมศิลปะลังกา แบบที่พบในเมืองโปโลนาลูวะ ประเทศศรีลังกา กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘

๓.๒ แหล่งโบราณคดีวัดมเหยงคณ์ (ร้าง) หมู่ ๒ บ้านลุ่มโหนด ตำบลสระแก้ว อำเภอท่าศาลา พบเนินโบราณสถานขนาด ๘ x ๑๒ เมตร เป็นแนวกองอิฐ กระจัดกระจายตลอดเนิน พบโบราณวัตถุที่สำคัญคือ ชิ้นส่วนธรรมจักรดินเผา (ชำรุด) คงเป็นส่วนด้านในของธรรมจักร มีก้านเชื่อมต่อกับด้านนอกแกะสลักลวดลายลูกประคำ กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓ วัดมเหยงคณ์ (ร้าง) นี้อาจเป็นสถานที่พบจารึกหลักที่ ๒๗ หรือ นศ. ๑๐ จารึกอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ข้อความในจารึกกล่าวถึงพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์ รวมทั้งกล่าวถึงธงจีน ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ในการติดต่อกับชนชาติจีน ในทะเบียนจารึกระบุว่ามาจากวัดมเหยงคณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ไม่ได้ระบุว่า เป็นตำบล หรืออำเภอใด แต่สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากวัดมเหยงคณ์ ที่อำเภอท่าศาลา

๓.๓ แหล่งโบราณคดีหาดทอนไม้สูง หมู่ ๑ บ้านชุมโลง ตำบลสระแก้ว อำเภอท่าศาลา พบหลักฐานชุมชนโบราณนับถือพุทธศานามหายาน มีการสร้างสถูปตามแบบ

มหายานหรือวัชรยาน สำหรับบรรจุมงกุฎและพระพิมพ์ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘

๓.๔ แหล่งโบราณคดีวัดพระนางตรา หมู่ ๒ ตำบลไทยบุรี อำเภอท่าศาลา พบซากพระอุโบสถเก่าเหลือเพียงส่วนฐาน ปัจจุบันมีพระอุโบสถใหม่สร้างครอบทับอยู่และเนินดินซากเจดีย์ขนาด ๑๐x๑๐ เมตร โบราณวัตถุสำคัญที่พบที่วัดพระนางตรา ได้แก่ พระพิมพ์ดินเผาศิลปะแบบลพบุรี กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ - ๑๘ พระพุทธรูปสำริดปางแสดงธรรม กำหนดอายุราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - กลางพุทธศตวรรษที่ ๑๙

พระพุทธรูปปางแสดงธรรม อธิพลศิลปะทวารวดีปนศิลปะเขมรพบที่วัดพระนางตรา

พระพิมพ์ดินเผา กรุวัดพระนางตรา

๓.๕ แหล่งโบราณคดีบ้าน หมู่ ๕ ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา พบประติมากรรมปูนปั้นรูปเทวสตรี คงจะเป็นปูนปั้นประดับอาคารโบราณสถาน กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๒๐ ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

๓.๖ แหล่งโบราณคดีวัดห้วยยาน (ร้าง) ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช พบพระพุทธรูปยืนศิลปะทวารวดี สูง ๑๐๕.๕๐ เซนติเมตร พระเศียรและพระหัตถ์ทั้งสองข้างหักหายไป สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นปางแสดงธรรม (วิตรรกะมุทรา) ห่มจีวรแบบห่มคลุม จีวรบางแนบพระองค์เป็นลักษณะของพระพุทธรูปศิลปะทวารวดีอย่างเด่นชัด แสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับชุมชนทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทยตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นต้นมา ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

๓.๗ แหล่งโบราณคดีบ้านเทพราช อยู่ในบริเวณไร่ยาสูบ นางคง คงแก้ว หมู่ที่ ๙ ตำบลเทพราช อำเภอสิชล เป็นเนินโบราณสถานรูปร่างเกือบกลมขนาดประมาณ ๒๐ x ๒๐ เมตร สูงจากพื้นที่ใกล้เคียงราว ๑ เมตร มีสระน้ำโบราณ ๓ สระ อยู่ทางทิศเหนือ ตะวันออกและตะวันตกของโบราณสถาน

๓.๘ แหล่งโบราณคดีบ้านนาแหร่ง หมู่ที่ ๓ ตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา ซากโบราณสถานอยู่ในเขตบ้านนายสุวิทย์และนายสุวิน จ่องเฝ้า พบเนินโบราณสถานขนาด

๓๐ x ๓๒ เมตร สระน้ำโบราณ บ่อน้ำโบราณ และโบราณวัตถุ ได้แก่ ฐานโยนิ ธรณีประตู กรอบประตู

๓.๙ แหล่งโบราณคดีบ้านนูด หมู่ที่ ๓ ตำบลกลาย อำเภอกำแพงแสน พบเนินดินโบราณสถานอยู่ในเขตบ้านนายจ่างค์ ศรีวิมาศ เป็นเนินดินรูปร่างเกือบกลม ขนาด ๒๐ x ๒๗ เมตร สูงจากพื้นดินโดยรอบราว ๑ เมตร พบสระน้ำโบราณ ๒ สระ

พระวิษณุศิลา
พบที่วัดเกาะ
พระนารายณ์ (ร่าง)
อำเภอกำแพงแสน

โบราณสถาน
วัดโมคลาน
หลังการบูรณะ

๓.๑๐ แหล่งโบราณคดีวัดเกาะพระนารายณ์ ตำบลไทยบุรี อำเภอกำแพงแสน

ทำศาลา พบเนินดินโบราณสถาน และเทวรูปพระวิษณุ (พระนารายณ์) ๒ องค์ กำหนดอายุราวครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ ๑๓ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔ ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

๓.๑๑ แหล่งโบราณคดีโมคลาน หมู่ที่ ๑๑ บ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน

อำเภอกำแพงแสน พบเนินดินโบราณสถานขนาดใหญ่ ภายหลังขุดแต่งแล้วพบว่าเป็นที่ตั้งชุมชนโบราณนับถือศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไศวนิกาย กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๖ พบซากโบราณสถานซึ่งคงเป็นเทวาลัย ขึ้นส่วนสถาปัตยกรรมได้แก่ ฐาน เสาอาคาร ธรณีประตู กรอบประตู หลักหิน บางหลักมีการแกะสลักลวดลาย คิวลิ่งคี่ศิลา ฐานโยนิ และยังพบว่าชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมในศาสนาพราหมณ์ได้ถูกรื้อตัดแปลงเป็นพุทธสถานโดยการนำเอาวัสดุจากซากเทวาลัยเดิมมาก่อสร้างใหม่เป็นวิหารและเจดีย์ พบชิ้นส่วนพระพุทธรูปปูนปั้น เม็ดพระศกพระพุทธรูป กำหนดอายุพุทธสถานราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๓ สมัยอยุธยา

๓.๑๒ แหล่งโบราณคดีทุ่งน้ำเค็ม หมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน

อยู่ห่างจากแหล่งโบราณคดีโมคลานไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ ๒ กิโลเมตร สภาพเป็นที่ราบลุ่มอยู่ระหว่างคลองโต๊ะแห้งและคลองอยู่ตะเภา พบเหรียญกษาปณ์แบบทวารวดีบรรจุอยู่ในไหจำนวน ๑๕๐ เหรียญ มีลวดลายสัญลักษณ์เป็นรูปพระอาทิตย์ และศรีวิไล กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๔ การพบเหรียญกษาปณ์ทวารวดีที่ทุ่งน้ำเค็ม ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน น่าจะแสดงความสัมพันธ์ของกลุ่มชุมชนโบราณในแถบนี้กับภายนอกโดยเฉพาะกับทางภาคกลางของไทย

ที่มีมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ แล้ว

๓.๑๓ แหล่งโบราณคดีบ้านดิน อยู่ที่บริเวณบ้านนายวิชัย และนางยุพา ชูเข้ม บ้านเลขที่ ๖๑ หมู่ ๑ ตำบลฉลอง อำเภอสิชล ห่างออกไปทางทิศเหนือของโบราณสถาน แห่งนี้ มีคลองท่าควายไหลผ่าน

๓.๑๔ แหล่งโบราณคดีบ้านสีสา หมู่ที่ ๔ ตำบลเปลี่ยน อำเภอสิชล อยู่ใน ทุ่งนาของนางหนู รุ่งจำ เป็นโบราณสถานรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด ๒๕ x ๔๖ เมตร ความสูงของ เหนินราว ๔ เมตร พบแผ่นธณีประตูละและสระน้ำโบราณ

๓.๑๕ แหล่งโบราณคดีบ้านหัวทอน หมู่ที่ ๔ ตำบลเสาเภา อำเภอสิชล โบราณสถานตั้งอยู่ในเขตบ้านนายพริ้ง อาจหาญ ลักษณะเป็นเนินดินรูปสี่เหลี่ยมคางหมูมุมมน ขนาด ๔๒ x ๕๘ เมตร สูงจากพื้นที่ราบโดยรอบ ๔ - ๕ เมตร พบศิวิลิ่ง ๑ องค์ มีลักษณะที่ น่าจะแสดงพัฒนาการระหว่างกลุ่มศิวิลิ่งแบบเหมือนจริง กับกลุ่มประเพณีนิยมโดยมีสัดส่วน ของพรหมภาค วิชาฤภาค และรุทราภาคไม่เท่ากัน ส่วนรุทราภาคมีขนาดใหญ่และสูงกว่า พรหมภาคและวิชาฤภาค กำหนดอายุศิวิลิ่งองค์นี้ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - กลาง พุทธศตวรรษที่ ๑๒ พบสระน้ำโบราณและบ่อน้ำโบราณเป็นบ่อทรงกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๓ เมตร

๓.๑๖ แหล่งโบราณคดีวัดเบิก หมู่ที่ ๔ บ้านดอนม่วง ตำบลฉลอง อำเภอ สิชล พบเนินโบราณสถานสระน้ำโบราณ ชั้นส่วนสถาปัตยกรรม ได้แก่ กรอบประตูจำนวน ๓ ชั้น

๓.๑๗ แหล่งโบราณคดีบ้านนาหัน หมู่ที่ ๓ ตำบลฉลอง อำเภอสิชล โบราณสถานตั้งอยู่บริเวณบ้านนายหมวก ดั่งยิ้ม เป็นเนินดินสูงจากพื้นที่ราบโดยประมาณ ๗ เมตร พบฐานเสาแผ่นธณีประตูละทำจากหินปูน

๓.๑๘ แหล่งโบราณคดีวัดจอมทอง หมู่ที่ ๒ บ้านจอมทอง ตำบลสิชล อำเภอสิชล พบพระวิษณุศิลาอายุประมาณครึ่งพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช นอกจากนี้ยังพบชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมได้แก่ ธณีประตูละ ซึ่งมีอยู่ชิ้นหนึ่งมีจารึกอักษรปัลลวะรุ่นเดียวกับที่พบในศิลาจารึกหุบเขาชองคอย ปัจจุบันชิ้นส่วน นี้อยู่ในบริเวณวัดประทุมทายการาม หมู่ที่ ๑ ตำบลสิชล พบกรอบประตูละ พระพุทธรูปกำหนด อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ - ๑๘ และพระพิมพ์จำนวนมาก กำหนดอายุแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๔

๓.๑๙ แหล่งโบราณคดีวัดนาขอม (ร้าง) บ้านนาขอม ตำบลสิชล อำเภอ สิชล พบเนินโบราณสถานขนาดใหญ่ ตรงกลางเนินพบศิวิลิ่ง ๕ องค์ แต่ละองค์มีขนาด ต่างกันตั้งแต่ขนาดกลางไปจนถึงขนาดใหญ่มาก เก็บรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช ๓ องค์ และที่วัดปากพ่อง อำเภอปากพ่อง ๑ องค์ กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓ พบพระพิมพ์ดินเผาอิทธิพลศิลปะเขมร เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งอยู่ในซุ้มเรือนแก้ว ๖ องค์ องค์ประธานนั่งอยู่ในซุ้มเรือนแก้วทรงปราสาทแบบปราสาทเขมร กำหนดอายุราว พุทธศตวรรษที่ ๑๗ - ๑๘ พบเครื่องถ้วยจีนแบบลายครามสมัยราชวงศ์หมิง เครื่องถ้วยสุโขทัย ลักษณะเป็นกระปุกขนาดเล็ก บรรจุถ้ำอัฐิของคนตายแล้วนำไปบรรจุไว้ตามเจดีย์ และพระพุทธรูปศิลปะทอ้งถิ่นนครศรีธรรมราชที่สร้างในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒ แหล่งโบราณคดีนี้เดิมคง

ศิวลึงค์ศิลา พบที่
วัดนาขอม (ร้าง)
อายุราวพุทธ
ศตวรรษที่
๑๒ - ๑๓

พระพิมพ์ดินเผา
อิทธิพลศิลปะเขมร
พบที่วัดนาขอม
(ร้าง) อำเภอสิชล

เป็นเทวสถานพราหมณ์ลัทธิไศวนิกายมาก่อน จนกระทั่งราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ เป็นต้นมา จึงเปลี่ยนแปลงมาเป็นวัดในพุทธศาสนา กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๒๒

๓.๒๐ แหล่งโบราณคดีบ้านไสลับ ตั้งอยู่ที่บ้านนายเฉลิม คงทิม บ้านเลขที่ ๙ หมู่ ๓ ตำบลฉลอง อำเภอสิชล อยู่ห่างจากคลองท่าควายมาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ราว ๑,๕๐๐ เมตร เจ้าของบ้านกล่าวว่าเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้ขุดหลุมหลบภัยบนเนินสูงเหมือนจอมปลวก พบอิฐจำนวนมาก ครั้นหรืออิฐออกพบหิน หลุมที่ขุดนี้เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดด้านละ ๒ เมตร เมื่อขุดลึกลงไปจากผิวดิน ๑ เมตร ได้พบฐานโยนิ ฐานเสา และธรณีประตู ปัจจุบันเจ้าของบ้านได้สร้างบ้านบนเนินโบราณสถานแห่งนี้

๓.๒๑ แหล่งโบราณคดีวัดพระโอน (ร้าง) หมู่ ๑๓ ตำบลฉลอง อำเภอสิชล พบเนินโบราณสถานรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด ๒๕ x ๓๖ เมตร สูงจากพื้นที่โดยรอบ ๒ เมตร และบ่อน้ำโบราณรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ๑ บ่อ กำหนดอายุแหล่งโบราณคดีกลุ่มคลองท่าเขียว ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๔

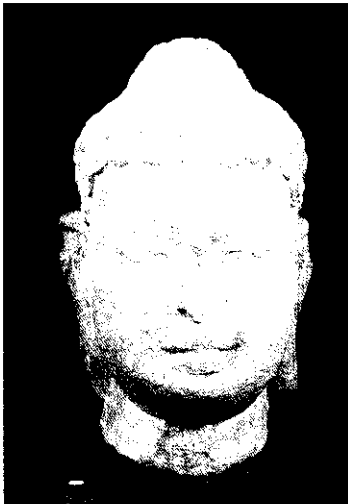
๓.๒๒ แหล่งโบราณคดีเขาคา หมู่ ๑๑ ตำบลเสาเกา อำเภอสิชล พบเทวสถานพราหมณ์ลัทธิไศวนิกายบนยอดเขา คงสร้างขึ้นตามความเชื่อในเรื่องศูนย์กลางจักรวาลอันมีพระสุเมรุเป็นศูนย์กลาง เขาคาคงเป็นที่ประดิษฐานเทวาลัยที่สำคัญที่สุดในละแวกนี้ โดยมีแหล่งเทวาลัยเล็กๆ ที่พบกระจัดกระจายอยู่รอบเขาคาเป็นบริวาร สิ่งสำคัญที่พบบนเขาคามีดังนี้ คือเทวสถาน ๔ หลัง สระน้ำโบราณ ๓ สระ ศาสนสถานທີ່ประดิษฐานศิวลึงค์ ๑ แห่ง พบชิ้นส่วนสถาปัตยกรรม ได้แก่ ฐานเสา ธรณีประตู กรอบประตู เศษอิฐประดับอาคาร โบราณวัตถุเนื่องในพิธีกรรม ได้แก่ ศิวลึงค์ ฐานโยนิ พระวิษณุศิลา ท่อโสมสูตร เป็นต้น อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๔

๓.๒๓ แหล่งโบราณคดีบ้านต่อเรือ (วัดเทพราช ร้าง) ตำบลเทพราช อำเภอสิชล อยู่ในเขตที่ดินนายหนอง คงอินทร์ นายวีระ บุญปานและนายสุข บริบูรณ์ ลักษณะเป็นเนินรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมุมมน ขนาดประมาณ ๔๕x๔๕ เมตร พบสระน้ำโบราณ ๑ สระ และศิวลึงค์ขนาดใหญ่ ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่วัดนันทารามฝั่งตะวันออก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช กำหนดอายุจากโบราณวัตถุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓

๓.๒๔ แหล่งโบราณคดีบ้านไสหิน หมู่ ๑๐ ตำบลเสาเภา อำเภอลือลา อยู่ในไร่นาสลับของนายอำมาย ครอบเรื่อง พบเนินโบราณสถานรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด ๕๓ x ๔๐ เมตร สูงจากระดับพื้นดินโดยรอบ ๑ - ๒ เมตร พบชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมได้แก่ ฐานเสาอาคาร และสระน้ำโบราณ ๒ สระ

๓.๒๕ แหล่งโบราณคดีบ้านพรหมโลก ตำบลพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี ตั้งอยู่ระหว่างคลองปลายอวนกับคลองนอกท่า พบศิวิลิ่งศิลปะขนาดใหญ่กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๔ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ภายในบริเวณวัดนารายณิการาม บ้านเหล ตำบลเหล อำเภอกะบง จังหวัดพังงา เป็นกลุ่มชุมชนนับถือศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกาย

๓.๒๖ แหล่งโบราณคดีวัดคันทาราม บ้านนาสาร ตำบลนาสาร กิ่งอำเภอพระพรหม พบเศียรพระพุทธรูปศิลาสูง ๓๐ เซนติเมตร เป็นพระพุทธรูปที่แสดงอิทธิพลศิลปะอินเดียและชวา มีพระพักตร์อ้อมรูปสี่เหลี่ยม เม็ดพระศกรูปหอยใหญ่ อุษณิษะเป็นรูปกรวย พระเนตรเหลือบมองลงต่ำ พระโอษฐ์เล็กอันเป็นลักษณะของพระพุทธรูปแบบภาคใต้ กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔

เศียรพระพุทธรูป
ศิลา พบที่วัด
คันทาราม อายุ
ราวพุทธศตวรรษ
ที่ ๑๔ อำเภอ
พระพรหม

พระวิษณุ พบ
บริเวณใกล้
วัดพระเพรง
อำเภอพระพรหม

๓.๒๗ แหล่งโบราณคดีวัดพระเพรง ตำบลนาสาร กิ่งอำเภอพระพรหม เป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้วัดพระเพรง กำหนดอายุราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๑ พบเทวรูปพระวิษณุ ศิลปะประทับยืนบนบัลลังก์ทำด้วยสำริด สูง ๑๗.๓๐ เซนติเมตร มี ๔ กร พระหัตถ์หน้าขวา แสดงปางประทานพร พระหัตถ์หน้าซ้ายทรงถือนิลตบิล (ดอกบัวสีน้ำเงิน) พระหัตถ์หลังขวา ทรงถือลูกประคำ พระหัตถ์หลังซ้ายทรงถือหนังสือ พระโพธิสัตว์องค์นี้เกล้าพระเกศาเป็นมวย ทรงสูงเรียกว่าชฎามงกุฎ มีรูปพระธยานิพุทธอมิตาปะปางสมาธิ ประดับบนมวยผม คล้องสาย ยัชโญปวีตเฉียงบนพระอังสาซ้าย ทรงผ้ายาวกรอมพระบาทและคาดทับด้วยหนังสือที่บริเวณ พระโสณิ ซึ่งจะเห็นหัวเสื้อที่พระโสณิเบื้องขวา กำหนดอายุราวประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

๓.๒๘ แหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ท่าเรือ (ร้าง) ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช ปัจจุบันเป็นที่ตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ นครศรีธรรมราช วัดโพธิ์ท่าเรือเป็นวัดร้าง ถูกทำลายไปราว ๕๐ - ๖๐ ปีมานี้เอง เดิมมีซากเจดีย์ ๔ องค์ มีพระพุทธรูปหินทรายแดง ๓ องค์

ต่อมาได้มีการขุดทำลายเจดีย์ จึงได้พบพระพิมพ์ ทั้งที่เป็นพระพิมพ์ดินเผา พระพิมพ์เนื้อชินเงิน ศิลปะแบบลพบุรี กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ นอกจากนี้ยังได้พบชิ้นส่วนสถาปัตยกรรม ได้แก่ เสาคอนกรีตและสลักลวดลายคล้ายกับเสาคอนกรีตที่แหล่งโบราณคดีโมคลานแต่ที่โคนเสา แกะสลักลวดลายดอกไม้ และพบแผ่นหินขนาดกว้างประมาณ ๓๖ - ๔๒ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๑๒๕ - ๑๘๐ เซนติเมตร หนาประมาณ ๒๑ - ๓๐ เซนติเมตร จำนวน ๗ ชิ้น แกะสลักตรงกลาง เป็นลายดอกไม้ ๕ กลีบ ที่บริเวณทั้งสองข้างของแผ่นหินแกะสลักเป็นรูปคล้ายบัวหัวเสา คล้ายกับศิลปะสมัยโจฬะตอนปลาย กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

๓.๒๙ แหล่งโบราณคดีบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช ในคลองท่าเรือเคยมีการใช้เครื่องมือตรวจหาโบราณวัตถุ พบเครื่องถ้วยชาม จีนจำนวนมากจมอยู่ก้นคลอง ได้แก่ เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง เป็นไหเคลือบสีเขียวมะกอก กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๕ เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซ้อง เช่น ตลับเคลือบสีเขียว ขามเซลาดอนเคลือบสีเขียว แจกันเซลาดอนเคลือบสีเขียวอ่อน กระปุกเคลือบสีเขียว ตลับ กระปุกและแจกันเคลือบสีขาว กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙

๓.๓๐ แหล่งโบราณคดีกลุ่มชุมชนโบราณคลองท่าเรือ คงเป็นแหล่ง เมืองท่าค้าขายกับดินแดนโพ้นทะเลมาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์เรื่อยมา โดยใช้คลอง ท่าเรือเป็นเส้นทางคมนาคม ค้าขายแลกเปลี่ยนต่อๆ มาเป็นเวลานานนับเป็นพันๆ ปี

๓.๓๑ แหล่งโบราณคดีเมืองโบราณพระเวียง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช เป็นเมืองโบราณตั้งอยู่บนแนวสันทราย อยู่ถัดจากเมืองโบราณนครศรีธรรมราช ลงมาทางทิศใต้ประมาณ ๖๐๐ เมตร ผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า วางตามแนวทิศเหนือ - ทิศใต้ มีคูเมืองล้อมรอบ ๑ ชั้น ขนาดความกว้างของเมืองประมาณ ๕๕๐ เมตร ยาวประมาณ ๑,๑๐๐ เมตร คูเมืองด้านทิศเหนือและทิศใต้ใช้ลำน้ำธรรมชาติเป็นแนวคูเมือง ได้แก่ คลองสวนหลวง เป็นคูเมืองด้านทิศเหนือและคลองคูพายเป็นคูเมืองด้านทิศใต้ ด้านทิศตะวันตกเป็นคลองหัวหว่อง ด้านทิศตะวันออกเป็นคลองขุดเชื่อมชกหน้าจากคลองธรรมชาติให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายในเมืองมีวัดโบราณอยู่หลายแห่ง ได้แก่

กุ่มที่มีพวย
พบในเมืองโบราณ
พระเวียง

กระปุกสองหู
เคลือบสีเขียว
มะกอก สมัย
ราชวงศ์ถัง พบที่
แหล่งโบราณคดี
บ้านท่าเรือ

หม้อปากฉาย
มีเชิง พบที่
วัดสวนหลวง
ตะวันออก

วัดสวนหลวงตะวันออก (ร้าง) ปัจจุบันเป็นที่ตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช เคยขุดพบภาชนะดินเผาลักษณะเป็นหม้อปากผายมีเชิง บริเวณลำตัวและไหล่ ภาชนะตกแต่งด้วยลายก้านขดเครือเถา ลักษณะคล้ายกับลวดลายในศิลปะชวาภาคกลางที่มีอายุ ราวครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ดังนั้นภาชนะใบนี้จึงจัดอยู่ในราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๔ นอกจากนี้บริเวณวัดสวนหลวง ยังพบกุ่มที่ทรงกลมคอกกว้างมีพวย คล้ายกับกุ่มที่ของจีน กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐ ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

๓.๓๒ แหล่งโบราณคดีวัดสระเหียง หรือ วัดสระเนรมิต หมู่ ๕ ตำบล เสาธง อำเภอร่อนพิบูลย์ พบเนินโบราณสถานรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด ๕๒ x ๕๘ เมตร มีกำแพงแก้วก่ออิฐล้อมรอบทั้งสี่ด้าน เนินโบราณสถานสูงจากที่นาโดยรอบประมาณ ๓ - ๔ เมตร มีคูน้ำขนาดกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ล้อมรอบ ๑ ชั้น พบชิ้นส่วนอาคารสถาปัตยกรรม ได้แก่ ฐานเสาอาคาร ๔ เสา ธรณีประตูหินปูน ๑ ชั้น และเศษอิฐกระจายอยู่ทั่วไป ด้านทิศ ตะวันตกเฉียงใต้ ห่างจากโบราณสถานประมาณ ๑๐๐ เมตร มีสระน้ำโบราณ ๑ สระ ขนาดประมาณ ๖๐ x ๖๐ เมตร เนินดินแห่งนี้คงเป็นเทวาลัยของพราหมณ์มาก่อน กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๔

แหล่งโบราณคดีทั้ง ๓๒ แห่งนี้ แสดงหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแรกเริ่ม ประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐ - ๑๑ เป็นต้นมา ยกเว้นกลุ่มชุมชนโบราณ คลองท่าเรือแห่งเดียวที่มีการขุดค้นทางโบราณคดีและแสดงการตั้งถิ่นฐานของชุมชน อายุเก่า ขึ้นไปถึงราวพุทธศตวรรษที่ ๕ - ๑๑ ในขณะที่กลุ่มชุมชนโบราณคลองท่าพาน ก็มีแนวโน้มว่ามี ชุมชนโบราณที่อายุเก่ากว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๐ - ๑๑ โดยหลักฐานจากการพบกลองมโหระทึก สำริดวัฒนธรรมดองซอนในเขตตำบลเทพราช และเครื่องมือขวานหินขัดสมัยก่อนประวัติศาสตร์ รวมทั้งกลุ่มชุมชนโบราณแถวคลองกลาย คลองปากพียง และคลองท่าดีด้วย จากหลักฐานที่ ปรากฏในขณะนี้ สามารถมองภาพการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณในแถบที่ราบชายฝั่งทะเล ด้านทิศตะวันออกของจังหวัดนครศรีธรรมราชได้ว่า มีพัฒนาการต่อเนื่องมาจากชุมชนสมัย ก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อชุมชนโบราณเหล่านี้รับอิทธิพลอารยธรรมอินเดีย ความเปลี่ยนแปลง ทางสังคมที่เห็นอย่างเด่นชัดก็คือ การสร้างศาสนสถานประจำหมู่บ้าน ที่ใดที่มีหมู่บ้าน ที่นั้นจะมี เทวาลัยประจำหมู่บ้าน ซึ่งปัจจุบันเหลือสภาพเป็นเพียงเนินซากโบราณสถาน

๔. แหล่งประวัติศาสตร์ ได้แก่

๔.๑ เขาวัง อำเภอลานสกา เป็นเมืองยุคแรกเมืองหนึ่งของนครศรีธรรมราช
๔.๒ เมืองท่าเรือ เป็นเมืองนครศรีธรรมราช ยุคที่ ๒
๔.๓ เมืองพระเวียง เป็นเมืองนครศรีธรรมราช ยุคที่ ๓
๔.๔ วัดควนสูง อำเภอฉวาง ที่ฝังมหาสมบัติของเจ้าสามจอม ผู้นำสมบัติมาร่วม บูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุ เมื่อ พ.ศ. ๑๗๙๐ และได้สร้างพระวิหารสามจอมไว้ถวายองค์พระ บรมธาตุ ต่อมาวิหารนี้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปทรงเครื่องแบบพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช จึงเรียกว่า วิหารธรรมโคกราช

๔.๕ ทับเจ้าพระยา หรือที่ตั้งกองทัพอันของเจ้าพระยานนครศรีธรรมราช (พัฒนา)

เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๙ ที่หนีพม่าจากสงคราม ๙ ท้าว อพยพผู้คนพร้อมทหารและมหาสมบัติใน
ท้องพระคลังไปอยู่บริเวณ “นอกเขา” พื้นที่ประมาณ ๑,๐๐๐ ไร่ ในอำเภอพิปูน ฉวางและ
กิ่งอำเภอช้างกลางในปัจจุบัน

๕. ย่านประวัติศาสตร์ ได้แก่

๕.๑ ทำวังวรสิริธู หรือเรียกสั้นๆ ว่าทำวัง ยังมีอาคารที่สร้างสมัยรัชกาลที่
๔ - ๖ เป็นอาคารกึ่งยุโรป แบบที่เรียกว่า Sino-Portuguese ซึ่งเป็นที่นิยมมากในสิงคโปร์ มลายู
และภาคใต้ของประเทศไทยในช่วงนั้น

๕.๒ วัดท่าโพธิ์ เป็นแหล่งการศึกษาสำคัญของเมืองนครศรีธรรมราช และเป็น
ท่าเรือสำคัญ

๕.๓ ท่าแพ เป็นที่ตั้งกองทัพภาคที่ ๔ และเป็นสมรภูมิลูกกับญี่ปุ่น เมื่อวันที่
๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

๕.๔ บริเวณบ้านท่าเรือ เคยเป็นท่าเรือโบราณ และเป็นที่ตั้งชุมชนโบราณของ
เมืองนครศรีธรรมราช

๖. แหล่งอุตสาหกรรม

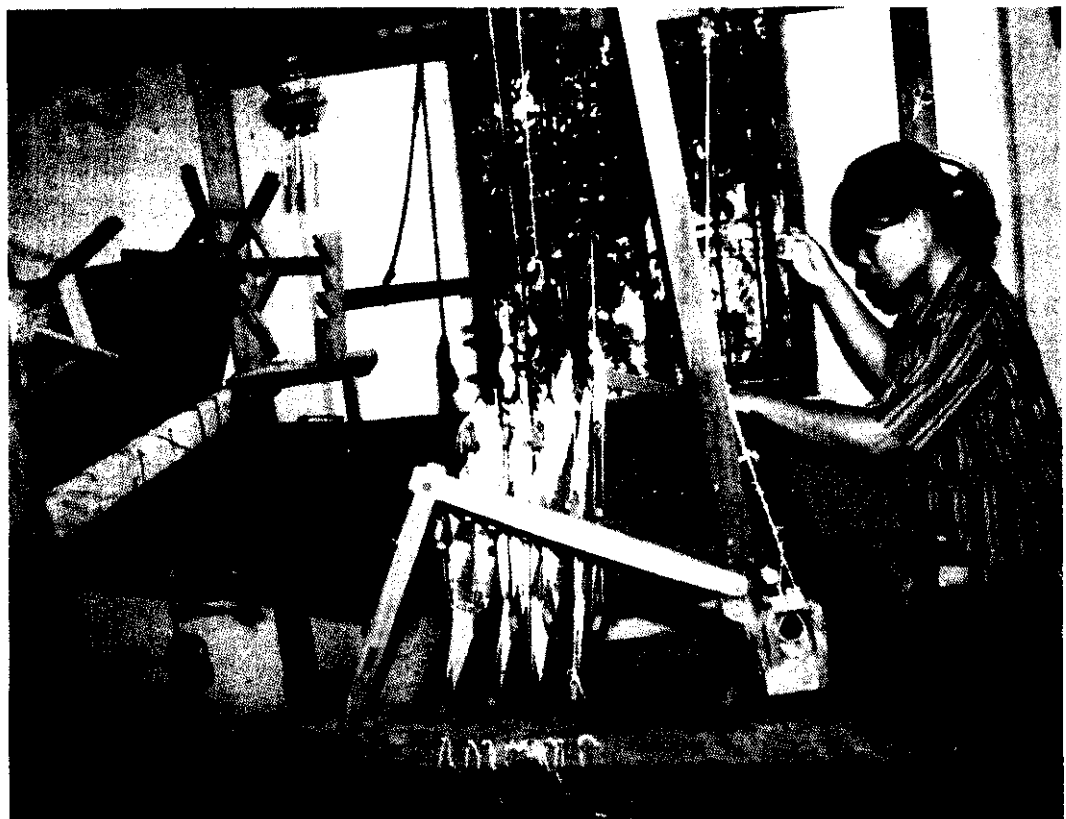
๖.๑ แหล่งทำกระบอกขมจีน อยู่บริเวณหลังวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

๖.๒ แหล่งทอผ้ายกเมืองนคร

๖.๓ แหล่งทำเครื่องถมเมืองนคร อยู่บริเวณหลังสนามหน้าเมือง

๖.๔ แหล่งทำอิฐและเครื่องปั้นดินเผา อยู่ที่อำเภอท่าศาลา เชื่อมต่อกับอำเภอ
เมืองนครศรีธรรมราช

หัตถกรรม
ทอผ้ายก
เมืองนคร

๗. สถาปัตยกรรม

นครศรีธรรมราชมีสถาปัตยกรรมดีเด่นหลายแห่ง เช่น พระวิหารหลวง วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร หอพระพุทธลีลา ในบริเวณศาลากลางจังหวัด ศิลปะปูนปั้นพระอุโบสถ วัดมเหยงคณ์ อาคารฉลุไม้ไถ่สะพานราเมศวร์ อาคารอนุรักษ์ดีเด่นของสโมสรข้าราชการสมัยรัชกาลที่ ๖ ปัจจุบันเป็นอาคารที่ทำการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช

๘. รูปปั้น อนุสาวรีย์ ได้แก่

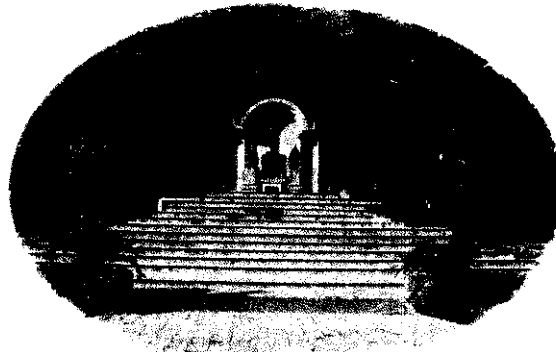
๘.๑ อนุสาวรีย์วีรไทย ประดิษฐานที่กองทัพภาคที่ ๔ บ้านท่าแพ สร้างเป็นอนุสรณ์ให้แก่ผู้เสียสละ และเพื่อรำลึกถึงวีรกรรมของทหารไทยและยุวชนทหารที่ร่วมกันต่อสู้เพื่อต่อต้านการยกพลขึ้นบกของญี่ปุ่นที่จะเดินทางผ่านประเทศไทย ไปยังสมรภูมิในพม่า เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ อันถือเป็นการรุกล่าอาณานิคมของไทย

๘.๒ พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ บริเวณค่ายหลวงเดิมหรือสนามหน้าเมืองปัจจุบัน ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญทัดเทียมนานาอารยประเทศ ข้าราชการและประชาชนพร้อมใจกันถวายพวงมาลาในวันที่ ๒๓ ตุลาคม ของทุกปี

๘.๓ พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ บริเวณกองทัพภาคที่ ๔ ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงให้ก่อตั้งกองทหารเพื่อคุ้มครองป้องกันประเทศชาติในดินแดนภาคใต้

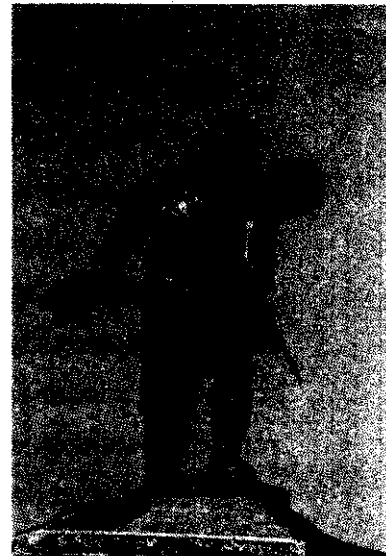

พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

อนุสาวรีย์วีรไทย

๙. สิ่งสำคัญคู่บ้านคู่เมือง ได้แก่

๙.๑ พระบรมธาตุเจดีย์ ประดิษฐานภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นปูชนียสถานอันเป็นที่เคารพสักการะอย่างสูงสุดของชาวนครศรีธรรมราช ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่นอนเกี่ยวกับประวัติการสร้าง ตามตำนานกล่าวว่าพระเจดีย์องค์เดิมสร้างตามความเชื่อพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ราว พ.ศ. ๑๓๐๐ สมัยอาณาจักรตามพรลิงค์ ลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัย ต่อมาเมื่อได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับพระภิกษุที่ลังกาโดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมราช ได้นิมนต์พระภิกษุลังกามาตั้งคณะสงฆ์ในเมืองนครศรีธรรมราช เป็นการสถาปนาพุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ รัชนีพระบรมธาตุองค์เดิมชำรุดทรุดโทรมมาก พระภิกษุลังกาจึงช่วยกันบูรณปฏิสังขรณ์ให้เป็นสถาปัตยกรรมแบบลังกา โดยสร้างสถาปัตยกรรมแบบลังการอบองค์พระเจดีย์เดิม เป็นทรงโอคว่ำ ปากของระฆังติดกับพื้นกำแพงแก้ว ที่มุมกำแพงแก้วมีพระบรมธาตุจำลองประดิษฐานอยู่ทั้ง ๔ มุม

ชบวนแห่
พระพุทธรูป
ในวันสงกรานต์

๙.๒ พระพุทธรูปสำคัญที่เป็นที่เคารพสักการะอย่างยิ่งของชาวนครศรีธรรมราช ถือเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง ชาวนครศรีธรรมราชเชื่อกันว่าเป็นพระพุทธรูปองค์แท้ ที่พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกทรงส่งทูตไปขอพระราชทานมาจากลังกา พระพุทธรูปองค์นี้มีลักษณะศิลปกรรมอยู่ในตระกูลช่างแบบนครศรีธรรมราช ที่เรียกกันว่า แบบขนมต้ม ประดิษฐานภายในหอพระพุทธรูปในวันสงกรานต์ ชาวนครศรีธรรมราชจะอัญเชิญพระพุทธรูปองค์แท้ไปยังสนามหน้าเมือง เพื่อให้ประชาชนได้สรงน้ำเพื่อความเป็นสิริมงคลเป็นประจำทุกปี

๙.๓ งามช้างสีด้า๑คู่เดิมประดิษฐานอยู่ภายในศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ได้สูญหายไปแล้วตั้งแต่ราว พ.ศ. ๒๕๑๐

ศิลปหัตถกรรมและงานช่างท้องถิ่น

๑. ประติมากรรม ได้แก่

๑.๑ งานประติมากรรมทับเกษตรด้านในทางขึ้นองค์พระบรมธาตุเจดีย์

๑.๒ งานแกะสลักไม้หน้าจั่วหลังคาที่แสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

นครศรีธรรมราช

๑.๓ งานแกะสลักรูปหนังตะลุง

๙. สิ่งสำคัญคู่บ้านคู่เมือง ได้แก่

๙.๑ พระบรมธาตุเจดีย์ ประดิษฐานภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นปูชนียสถานอันเป็นที่เคารพสักการะอย่างสูงสุดของชาวนครศรีธรรมราช ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่นอนเกี่ยวกับประวัติการสร้าง ตามตำนานกล่าวว่าพระเจดีย์องค์เดิมสร้างตามความเชื่อพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ราว พ.ศ. ๑๓๐๐ สมัยอาณาจักรตามพรลิงค์ ลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัย ต่อมาเมื่อได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับพระภิกษุที่ลังกาโดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมราช ได้นิมนต์พระภิกษุลังกามาตั้งคณะสงฆ์ในเมืองนครศรีธรรมราช เป็นการสถาปนาพุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ ภายนั้นพระบรมธาตุองค์เดิมชำรุดทรุดโทรมมาก พระภิกษุลังกาจึงช่วยกันบูรณปฏิสังขรณ์ให้เป็นสถาปัตยกรรมแบบลังกา โดยสร้างสถาปัตยกรรมแบบลังการอบองค์พระเจดีย์เดิม เป็นทรงโอคว่ำ ปากของระฆังติดกับพื้นกำแพงแก้ว ที่มุมกำแพงแก้วมีพระบรมธาตุจำลองประดิษฐานอยู่ทั้ง ๔ มุม

ชบวนแห่
พระพุทธรูป
ในวันสงกรานต์

๙.๒ พระพุทธรูปสำคัญที่เป็นที่เคารพสักการะอย่างยิ่งของชาวนครศรีธรรมราช ถือเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง ชาวนครศรีธรรมราชเชื่อกันว่าเป็นพระพุทธรูปองค์แท้ ที่พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกทรงส่งทูตไปขอพระราชทานมาจากลังกา พระพุทธรูปองค์นี้มีลักษณะศิลปกรรมอยู่ในตระกูลช่างแบบนครศรีธรรมราช ที่เรียกกันว่า แบบขนมต้ม ประดิษฐานภายในหอพระพุทธรูปในวันสงกรานต์ ชาวนครศรีธรรมราชจะอัญเชิญพระพุทธรูปองค์แท้ไปยังสนามหน้าเมือง เพื่อให้ประชาชนได้สรงน้ำเพื่อความเป็นสิริมงคลเป็นประจำทุกปี

๙.๓ งามช้างสีดา๑คู่เดิมประดิษฐานอยู่ภายในศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ได้สูญหายไปแล้วตั้งแต่ราว พ.ศ. ๒๕๑๐

ศิลปหัตถกรรมและงานช่างท้องถิ่น

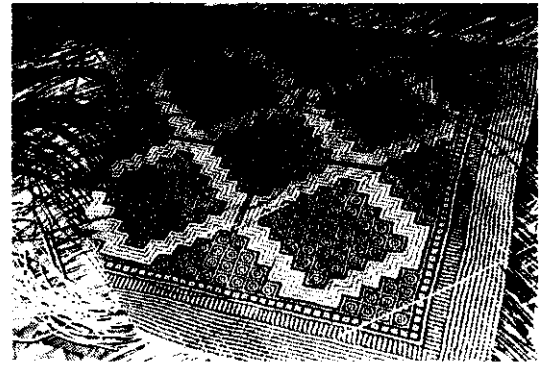
๑. ประติมากรรม ได้แก่

๑.๑ งานประติมากรรมทับเกษตรด้านในทางขึ้นองค์พระบรมธาตุเจดีย์

๑.๒ งานแกะสลักไม้หน้าจั่วหลังคาที่แสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

นครศรีธรรมราช

๑.๓ งานแกะสลักรูปหนังตะลุง

๒. จิตรกรรม เช่น ภาพพระบฏ

๓. สถาปัตยกรรม เช่น พระบรมธาตุเจดีย์ พระวิหารหลวง เจดีย์ยักษ์ อาคาร ๑๐๐ ปี วัดวังตะวันตกทรงศรีวิชัย หลังเมืองใหม่ เป็นต้น

๔. เครื่องจักสาน เครื่องถม และเครื่องปั้นดินเผา เช่น เครื่องจักสานย่านียกา และใบกะพ้อ เครื่องถม เมืองนครที่ลือชื่อมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และเครื่องปั้นดินเผาในรูปแบบเครื่องใช้ทั่วไป

๕. ภาษาและวรรณกรรม

ภาษาและวรรณกรรมของนครศรีธรรมราช มีหลักฐานเริ่มจากการทำศิลาจารึกในพุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๐ จารึกอักษรปัลลวะ หรืออินเดียใต้ เช่น ศิลาจารึกหุบเขาช่องคอย นอกจากนี้ในระยะต่อมา พบจารึกและบันทึกภาษาขอม บาลี สันสกฤต ภาษาไทยภาคกลาง และแม้แต่ ภาษายาวีของชาวไทยมุสลิม ภาษาจีน และภาษาอังกฤษด้วย ยิ่งกว่านั้น นครศรีธรรมราชมี ภาษาปักษ์ใต้ ที่เด่นชัดมากจนมีอิทธิพลต่อสำนวนภาษาในศิลาจารึกสุโขทัย พงศาวดารสมัยอยุธยา วรรณคดีสมัยอยุธยา ธนบุรีและกรุงเทพฯ แยกพิจารณาในรายละเอียดได้ดังนี้

๕.๑ ภาษานครศรีธรรมราช เป็นภาษาที่ใช้คำสั้นๆ ตรงกับลักษณะการใช้สอย ความต้องการและความรู้สึก จึงมักตัดพยางค์หน้าหรือพยางค์หลังที่ทำให้เสียงเย็นเยื้อแบบภาษาไทยภาคกลางออก บางครั้งมีความจำเป็นต้องใช้คำควบกล้ำด้วยอักษรหลายๆ ตัว คล้ายภาษาเยอรมัน หรือรัสเซีย เช่น

หมรับ หมรง เหมรย เหมรา
เหล็กชูด ชื่นพร้าว (มะพร้าว) ลอกอ(มะละกอ)

ประวัติความเป็นมาของภาษาไทยถิ่นนี้ ได้มีผู้ศึกษาไว้หลายท่านแต่ก็ยังไม่ข้อยุติไม่ได้ นักภาษาศาสตร์เจ.มาร์วิน บราวน์ (J. Marvin Brown) ได้เสนอผลการศึกษาไว้ว่า ภาษานครศรีธรรมราชเป็นภาษาที่มีวิวัฒนาการมาจากภาษาไทยสาขาสุโขทัย ซึ่งเป็นสาขาภาษาถิ่นที่ใช้พูดกันใน นครศรีธรรมราช และสงขลา ภาษานครศรีธรรมราชได้วิวัฒนาการเป็นภาษาไทยปัจจุบัน ๖ ถิ่น คือ กระบี่ นครศรีธรรมราช ทุ่งสง ตรัง ควนขนุน(พัทลุง) และหัวไทร

การตากจูดเพื่อนำมาสานเป็นภาชนะเครื่องใช้ เช่น เสื่อ กระสอบ และหมวก

เสื่อกระจูด (สาตจูด) ขณะกำลังสาน

หัตถกรรมทางอวน เป็นผลิตภัณฑ์จากต้นลานทำกันในลุ่มแกวบ้านในถ้ำอำเภอท่าศาลา

แต่นักวิชาการบางท่านแย้งว่านครศรีธรรมราชทำศิลาจารึกหลักแรกเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๙ ในขณะที่ศิลาจารึกหลักแรกของสุโขทัยมีอายุราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ห่างกันประมาณ ๑,๐๐๐ ปี ฉะนั้นสุโขทัยน่าจะได้รับวัฒนธรรมจากนครศรีธรรมราช ซึ่งรวมทั้งภาษาด้วย ดังนั้นภาษาสุโขทัยจึงน่าจะเป็นภาษาที่มีพัฒนาการจากภาษานครศรีธรรมราช ด้วยเหตุนี้คำบางคำในศิลาจารึกซึ่งชาวกรุงเทพฯ อ่านแล้วไม่เข้าใจ, แต่ชาวนครศรีธรรมราชสามารถจะเข้าใจได้ เช่น กู ตีน (ปละตีน) หัวนอน (ปละหัวนอน) โอย รอด ป่าหมาก ป่าพลู จะแจ คำ หลาย ฯลฯ

ภาษาถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นภาษาย่อยของภาษาไทยที่ใช้พูดกันทั่วไปในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดใหญ่มีพื้นที่กว้างขวาง มีประชากรจำนวนมาก และมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่างๆ หลายจังหวัด จึงทำให้ภาษาถิ่นนครศรีธรรมราชมีความแตกต่างกัน พอจะแบ่งออกเป็นภาษาย่อยๆ ได้อีก โดยถ้าใช้เสียงวรรณยุกต์เป็นตัวแบ่งก็จะได้เป็นกลุ่มที่มีวรรณยุกต์ ๖ เสียง และกลุ่มที่มีวรรณยุกต์ ๗ เสียง ถ้าใช้พยัญชนะควบกล้ำ มร,มล เป็นตัวแบ่งก็จะได้เป็นกลุ่มที่มีพยัญชนะควบกล้ำ มร,มล กับกลุ่มที่ไม่มีพยัญชนะควบกล้ำ มร,มล หรือถ้าใช้เสียงพยัญชนะ ตัวสะกด -ก เป็นตัวกำหนดก็จะได้กลุ่มที่ไม่มี -ก สะกด กลุ่มที่มีทั้ง -ก สะกดและไม่มี -ก สะกด และกลุ่มที่มี -ก สะกด

จากลักษณะและประวัติความเป็นมาของภาษาถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถแบ่งเป็นระบบเสียงและระบบคำดังต่อไปนี้

ระบบเสียง ภาษาถิ่นนครศรีธรรมราชประกอบด้วยเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ ดังที่ไฉวรรณ ดำรงค์ ได้วิจัยเรื่องระบบหน่วยเสียงในภาษาไทยถิ่นนครศรีธรรมราชสรุปได้ดังนี้

เสียงพยัญชนะ มี ๒๒ หน่วยเสียง คือ /ป พ บ ต ท ด จ ช ก ค อ ม น ณ ญ ง ล ร ฟ ส ฮ ว ย/

เสียงพยัญชนะควบกล้ำมี ๑๓ แบบ คือ/ ปล พร พล พร ตร กล กร กว คล คร คว มล มร/ จะสังเกตได้ว่ามีเสียงพยัญชนะควบกล้ำ มล มร เพิ่มขึ้นมาจากภาษามาตรฐาน ใช้ในคำมลิ้น เมลือง เมลือก เมร่อ มราญ เป็นต้น ยกเว้นในเขตอำเภอชนอม ลีชล ไม่มีเสียง มล และ มร

เสียงพยัญชนะท้ายมี ๙ หน่วยเสียง คือ /ป ต ก อ ม น ง ว ย/ แต่ในบางพื้นที่ไม่ออกเสียง -ก เป็นพยัญชนะท้าย เช่น ปาก-ป่า เปลือก-เปลือ แต่ก-แต่ เป็นต้น

หน่วยเสียงเดี่ยวยมี ๑๘ หน่วยเสียง คือ/อิ อี เอะ เอ แอะ แอ อี อือ เออะ เออ อะ อา อุ อู โอะ โอ เอาะ ออ/

สระผสมมี ๓ หน่วยเสียง เหมือนภาษาไทยมาตรฐาน คือ /เอีย เอือ อัว/ หน่วยเสียงวรรณยุกต์มี ๗ หน่วยเสียง ยกเว้นอำเภอชนอม มี ๖ หน่วยเสียง ฉันทัส ทองช่วย ได้แสดงรูปแบบแยกเสียงวรรณยุกต์ของภาษาไทยถิ่นนครศรีธรรมราช ไว้ดังนี้

วรรณยุกต์ ๑ มีระดับเสียง	สูง-ขึ้น-ตก (๔๕๓) เช่น ซา ซ่า
	สูง-ขึ้น (๔๕) เช่น ซัด
วรรณยุกต์ ๒ มีระดับเสียง	สูง-ขึ้น (๔๕) เช่น ซ้า ซาด
วรรณยุกต์ ๓ มีระดับเสียง	กลาง-ขึ้น-ตก (๓๔๒) เช่น ปี่ ป่า อาย อ่าน

	กลาง-ขึ้น (๔๔) เช่น บัด
วรรณยุกต์ ๔ มีระดับเสียง	กลาง-ระดับ (๓๓) เช่น ป่า ปาด อ่าง อาบ
วรรณยุกต์ ๕ มีระดับเสียง	ต่ำ-ขึ้น-ตก (๒๓๑) เช่น คา
วรรณยุกต์ ๖ มีระดับเสียง	ต่ำ-ขึ้น (๒๓) เช่น คำ คาด
วรรณยุกต์ ๗ มีระดับเสียง	ต่ำ-ตก (๒๑) เช่น คำ คัด

(ตัวเลขในวงเล็บใช้แทนเส้นแสดงระดับเสียง ดังนี้ /ต่ำสุด ๒ ต่ำ ๓ กลาง ๔ สูง ๕ สูงสุด)

ระบบคำ ภาษาถิ่นนครศรีธรรมราช มีคำศัพท์หลากหลายจากการที่เคยเป็นเมืองใหญ่ที่รุ่งเรือง เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการติดต่อสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้มีภาษาต่างๆ เข้ามาปน เช่นภาษาบาลี สันสกฤต เขมร มลายู จีน และบางประเทศแถบตะวันตก เป็นต้น

การใช้คำ มีทั้งคำพยางค์เดียว และหลายพยางค์ แต่ส่วนใหญ่ถ้าคำในภาษาไทยมาตรฐานเป็นคำหลายพยางค์ ภาษาถิ่นนครศรีธรรมราชมักจะตัดพยางค์ให้เหลือพยางค์เดียว แต่ก็ไม่เสมอไปทุกคำ เช่น ตลาด-หลาด สบาย-บาย ขนม-หนม แต่คำว่า สบู่ ก็ยังคง ๒ พยางค์ และออกเสียงพยางค์แรกยาวขึ้นเป็น ส้าบู่ เป็นต้น

เมื่อแบ่งคำตามหน้าที่ทางไวยากรณ์ ก็ยังคงมีกลุ่มคำเช่นเดียวกับภาษาไทยมาตรฐานต่อไปนี้

คำนาม มีทั้งคำที่เหมือนกันและต่างกับภาษาไทยมาตรฐาน โดยส่วนใหญ่ใช้เหมือนกัน ที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง เช่น ตะกวด-แลน,เหี้ย สับประรด-ย่าหนัด มะลิ-เมลั กระต่าย-เหล็กขูด เป็นต้น

คำบุรุษสรรพนาม โดยทั่วไป ในปัจจุบัน จะใช้เหมือนในภาษาไทยมาตรฐาน แต่ก็มีที่แตกต่างกันบ้าง ดังนี้

สรรพนามบุรุษที่ ๑ เช่น ฉัน-กู กู เรา เจ้า ฉัน ฉาน, หนู-นัย นัย เป็นต้น

สรรพนามบุรุษที่ ๒ เช่น มึง-มึง หมึง หมึง, สู-สู ลู โส้, เธอ คุณ-เด็น ตน, หนู-นัย นัย เป็นต้น

สรรพนามบุรุษที่ ๓ เช่น แก-แก แก่ มั้น-หมั้น หมั้น เป็นต้น

การใช้บุรุษสรรพนามแต่ละคำจะใช้โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังเป็นสำคัญ กรณีแสดงพหูพจน์จะใช้คำว่า โหม (หมู) เต็มหน้า เช่น พวกเธอ-โหมลู้ พวกเรา-โหมเรา เป็นต้น

คำลำดับญาติ โดยทั่วไปใช้เหมือนภาษาไทยมาตรฐาน แต่ที่แตกต่างออกไป เช่น ตา-พ่อเฒ่า ยาย-แม่เฒ่า พี่ชาย-ป่าว พี่สาว-สาว ผู้สูงวัยกว่าที่บวชพระแล้ว-หลวง โดยทั่วไปมักใช้คำลำดับญาติแทนบุรุษสรรพนามดังนี้ ถ้าบุคคลใดอ่อนวัยกว่าเรียกน้อง แก่กว่าเรียกพี่ อ่อนกว่าพ่อ แม่ เรียกหน้า แก่กว่าพ่อแม่เรียก ป้าและลุง หรือถ้าแก่กว่าพ่อแม่มาก ๆ เรียกว่า ยายและตา ซึ่งส่วนนี้แสดงให้เห็นวัฒนธรรมและลักษณะความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมด้วย

คำลักษณะนาม ส่วนใหญ่มักใช้คำว่า อัน ลูก และหน่วย เรียกสิ่งที่มีลักษณะกลมและสิ่งของทั่วไป เช่น

มะพร้าว ๒ ผล - ๒ หน่วยพร้าว

ไข่ไก่ ๒ ฟอง - ไข่ไก่ ๒ หน่วย

มะนาว ๓ ผล - ส้มนาว ๓ ลูก

นอกจากนี้ยังมีคำแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานโดยสิ้นเชิง เช่น

นา ใช้ลักษณะนาม บ้าง

ปากกา ดินสอ ใช้ลักษณะนาม แหล้ม(เล่ม)

สมุด หนังสือ ใช้ลักษณะนาม หัว เป็นต้น

คำกริยา ใช้เหมือนภาษาไทยมาตรฐานเป็นส่วนใหญ่ มีแตกต่างกันออกไปบ้าง เช่น พุด-แหล่ง ชี-ซิบเซ ไกว แกว่ง-เว รอ-ท่า คร่าว เจอ-ทะ จวน แอบ ซ่อน-หยาบ จัด แต่ง-ดับ เป็นต้น

คำปฏิเสธ มีเพียงไม่กี่คำ เช่น ใช้... หม้าย..... หา.....ไม่ หาได้ ดังตัวอย่างในประโยค ฎไม่ได้ทำ-ฎไปทำ ไม่มีเงิน-หม้ายตางค์, หมาหม้ายตางค์ เป็นต้น

คำวิเศษณ์ เป็นคำที่ขยายคำอื่น ในภาษาถิ่นนี้มีลักษณะพิเศษคือ มีคำวิเศษณ์ขยายคำได้ละเอียดหลายระดับ เป็นขั้นกว่าถึงที่สุด เช่น คำว่า เล็ก น้อย ตัวอย่าง ละเอียด หิด หิด ฉิด แยก ตัด นัย แล็ก คำแสดงใหญ่โต ตัวอย่าง ใหญ่ ใหญ่โต เต็บ ใ้อ์เต็บ เฒ่า ใ้อ์เฒ่า เฒ่าถ่า เฒ่าถ่ามั่ง ได้ถ่าถัด คำแสดงความมาก ตัวอย่าง มาก จังหู จังหัน จังเสี่ย ลุย คะลุย คะลักกะลุย เอ อ้านเอ หนดเหนียน หนดหนั่น หนดเหนียนใน ชู โข โขลุย ชูลุย เป็นต้น

คำแสดงคำถาม มีแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน เช่น ไตร ใช้-ทำไม ปรีอ ปรีอ-ทำไม อย่างไร ไหร-อะไร ยกตัวอย่าง

มาทำไม - มาไตร, มาไช

มาอย่างไร - มาปรีอ

มาทำไมอีก - ไช้หลาว เป็นต้น

คำลงท้ายประโยค มีเพียงไม่กี่คำแต่การใช้ต้องคำนึงถึงวัยของผู้ฟังด้วย บางคำไม่สามารถใช้กับผู้สูงวัย หรือมีคุณวุฒิสูงกว่า เช่น

ละ เถอะ - เหวอ เหว่อ ตัวอย่าง ไปละ ไปกันเถอะ -ไปเหวอ

แน่ะ - โหร ตัวอย่าง ไปตลาดแน่ะ -ไปตลาดโหร

เถอะ ลี - ต๊ะ, ต้า ตัวอย่าง มาเถอะ -มาต้า, กินลี - กินต๊ะ

นะ - หั้น, ฮั้น ตัวอย่าง ฉั้นเป้อแล้วนะ - ฉั้นเอี้ยนแล้วฮั้น

เป็นต้น

คำประสม คำซ้ำ คำซ้อน ในภาษาไทยถิ่นนี้มีการสร้างคำ โดยยึดหลักพยายามให้เป็นรูปธรรมและบอกลักษณะมากที่สุด เช่น กระจ่าย-เหล็กชูด, ผ้าซิ่น-ผ้าตุง, รถเข็น, รถรูน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีขึ้นต้นคำประสมด้วย ลูก หัว ส้ม ชี แม่ เช่น

ลูกกรูด - มะกรูด ลูกตอ - สะตอ

หัวเทียม - กระเทียม หัวบอน - เผือก

ส้มนาว - มะนาว ส้มม่วง, ลูกม่วง - มะม่วง

ชี้หยะ - ชยะ

ชี้กรา - น้ำครำ

แม่หนอง - ปลาตัวใหญ่

แม่เลื้อ - เลื่อนอก

การซ้ำคำ มี ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะหนึ่งเป็นคำซ้ำที่แยกจากกันไม่ได้ เช่น ลือก ลือก - รีบเร่ง หลาวหลาว-ชุ่มซำม ซ้อมซ้อม-คุ่มดีคุ่มร้าย, ไม่เต็มเต็ง เป็นต้น และอีกลักษณะหนึ่งเป็นคำอิสระพยางค์เดียว แต่มาพูดซ้ำกันเพื่อให้เกิดความหมายในทางมากขึ้น น้อยลง โดยประมาณ หรือแต่ละ เช่น

ดักข้าวซำมๆ เต็บ

- ดักข้าวแต่ละจานมากเหลือเกิน

หญ้ำสูงเทียมๆ

- หญ้ำสูงประมาณเอว

เรียนหนังสือๆ เท่าหิด

- ทูเรียนนี้แต่ละผลเล็กนิดเดียว เป็นต้น

คำซ้อน มีทั้งคำซ้อน ๒ คำ และ ๔ คำ ทำให้เกิดความหมายในทางแคบลง หรือกว้างขึ้น เช่น

คำซ้อน ๒ คำ ตัวอย่าง

หนักแน่น แก่เฒ่า เฒ่าถึก เป็นต้น

คำซ้อน ๔ คำ ตัวอย่าง

อาบหน้าอาบหนอง ต่ำเตี้ยเสี้ยดิน ทาแบ่ง

ทาปูน เป็นต้น

คำยืม ในภาษาไทยถิ่นใต้มีคำยืมจากภาษาอื่นๆ เช่นเดียวกับภาษาไทย มาตรฐานคือมีทั้งบาลี สันสกฤต เขมร มลายู และภาษาจากประเทศแถบตะวันตก ดังนี้

คำภาษาบาลี พบมากทั้งในภาษาพูด และในวรรณกรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง กับพุทธศาสนา ในภาษาพูด จะมีคำที่เปลี่ยนเสียง และกลายความหมายต่างไปจากภาษาเดิม มากบ้างน้อยบ้าง เช่น

สัพเพ

แผลงเป็น เพ เพ็น เพ็น แปลว่า ทั้งปวง ทั้งหมด

อกุโขภินี

แผลงเป็น โข ขู ขูลุย ขูตาย โขตาย แปลว่า มากมาย

เทวดา

แผลงเป็น เทวดา เทียมตา แปลว่า เทวดา

วิจารณ์

แผลงเป็น พิดหนา แปลว่า พิจารณา

กิณนร

แผลงเป็น ชี้นอน แปลว่า นางกินนอน เป็นต้น

คำภาษาสันสกฤต เข้าสู่ครศรีธรรมราชพร้อมกับศาสนาพราหมณ์ และ พุทธศาสนานิกายมหายานโดยรับเฉพาะศัพท์ แล้วเปลี่ยนแปลงเสียง รูปศัพท์ไปตามธรรมชาติ ของภาษาถิ่นนครศรีธรรมราช บางคำห่างไกลจากคำเดิมมาก ความหมายก็แตกต่าง แต่ยังมี คำเดิมอยู่ เช่น

ศมฺศาน (สุสาน) แผลงเป็น สามสร้าง แปลว่า ที่เผาศพที่จัดทำชั่วคราว

ตามฺร (แดง) แผลงเป็น ตาม ใช้ในคำว่าหวันตั้งตาม แปลว่า ช่วงเวลาที่

พระอาทิตย์เริ่มทอแสง, ก่อนตะวันขึ้น

และที่ใช้ในวิสามานยนาม เช่น

ตามฺพริงค

เป็น ตามพริงค (ชื่อเมืองนครศรีธรรมราช)

ศรีธรรมราชา

เป็น ศรีธรรมราชา

ไศเลนทรวงศ์

เป็น ไศเลนทรวงศ์

จันทรภาณุ

เป็น จันทรภาณุ เป็นต้น

คำภาษาเขมร ส่วนมากเป็นภาษาเขมรที่พูดกันปากต่อปากสืบๆ กันมา คนรุ่นใหม่มาดัดแปลงหรือเรียกตามความถนัด จึงมีการตัดพยางค์เสียงบ้าง ลากเข้าหาภาษาไทย เสียงบ้าง เพี้ยนไปบ้าง ฉะนั้นคำเขมรที่ใช้ในภาษาไทยถิ่นนี้ จึงแตกต่างกันไปทั้งเสียง รูปคำและความหมาย เช่น

แหม หมายถึง สะเกิดแผล ไกล่คำเขมร กรมร แปลว่า สะเกิดแผล หรือสิ่งหลุดล่อน กระเทาะออกมาอย่างเปลือกไถ้

ตุต หมายถึง หูด ไกล่คำเขมร คือ ตากตุต แปลว่า หูด

ชี้เตรย หมายถึง หล้าเจ้าชู้ ไกล่คำเขมร คือ กนเตรย แปลว่า หล้าเจ้าชู้

แค้วิต หมายถึง คด เอียงไปข้างหนึ่ง ไกล่คำเขมร คือ เวียง แปลว่า เบี้ยว โกง

ตาย หมายถึง เสียตาย ไกล่คำเขมร คือ สตาย แปลว่า เสียตาย ใช้ในคำภาษาถิ่นได้ว่า ตายของ

พุก หมายถึง ผุ ไกล่คำเขมร คือ พู แปลว่า ผุ เป็นต้น

คำภาษามลายู เนื่องจากมีการติดต่อกับทางใต้ได้สะดวก จึงทำให้มีคำที่มาจากภาษามลายูใช้ในชีวิตประจำวันเป็นจำนวนมาก เช่น

ลาไล หมายถึง ช้า ผอเรือ

พรก หมายถึง กะลา

คง หมายถึง ข้าวโพด

หมา, ดีหมา หมายถึง ถังตักน้ำ

มายา หมายถึง ปู่

หลุด หมายถึง ชีโคลน เป็นต้น

คำภาษาจีน จังหวัดนครศรีธรรมราช เคยเป็นเมืองท่าและศูนย์กลางค้าขาย มีชาวจีนเดินทางมาค้าขาย ทำให้มีภาษาจีนปะปนอยู่บ้าง เช่น

โกบี่ หมายถึง กาแฟ

โล้ย หมายถึง ช่วย

อั้งเล่า หมายถึง เต่าไฟ

ฉ้าย หมายถึง บอกใบ้

จะโกย หมายถึง อ้วจาก้วย (ปาห้องโก้)

ก้องถึง หมายถึง ชมตู่ตู่ เป็นต้น

คำภาษาตะวันตก จากการที่นครศรีธรรมราชเคยเป็นเมืองท่า จึงมีการติดต่อกับประเทศแถบตะวันตกด้วย ทำให้มีภาษาปะปนอยู่บ้าง เช่น

ยาแหร็ด มาจาก ซิกาแรต หมายถึง บุหรี่

แบเร็ด มาจาก คอมแบ็ท หมายถึง รongเท้า

หลุด มาจาก รูจ หมายถึง สีแดงทาปาก

มุตโต มาจาก มอตโต หมายถึง กลอนสด เป็นต้น

การแบ่งคำโดยใช้ความหมาย

ในภาษาถิ่นนครศรีธรรมราชมีคำที่ใช้เหมือนและแตกต่างกับภาษาไทยมาตรฐาน ในที่นี้จะยกตัวอย่างเฉพาะที่แตกต่างทั้งรูป เสียง และความหมาย เพื่อความเข้าใจ ภาษาถิ่นนี้มากยิ่งขึ้น โดยแบ่งเป็นประเภท ดังนี้

คำบอกเล่า ภาษาถิ่นนี้มีคำบอกเวลามากและหลากหลาย เคยมีผู้ศึกษารวบรวมไว้เป็นจำนวนมากถึง ๖๕๐ คำ แต่ละคำมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม ผู้ที่เข้าใจถึงคำบอกเวลาของชาวนครศรีธรรมราชได้ดีนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีภูมิรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี สภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นอย่างดี เช่น

หวันมุ้งมิ่ง หมายถึง ตอนโพล้เพล้

ต่อโพรก, ต่อเช้า หมายถึง พรุ่งนี้

หวันซ่าย หมายถึง ตอนบ่าย

หยามนา หมายถึง ฤดูที่ชาวนาเริ่มทำนาตั้งแต่ไถนาจนเก็บเกี่ยว

ประมาณเดือนพฤษภาคม-พฤศจิกายน

วันชิงเปรต หมายถึง วันที่มีการทำบุญส่งเปรต ตรงกับวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี

คำเกี่ยวกับอาหารการกิน ภาษาไทยถิ่นมีชื่ออาหารที่แตกต่างจากถิ่นอื่น เช่น

หนุมจู้จูน หมายถึง ขนมผักกัว

แกงสมรส, แกงสมลม หมายถึง แกงผักรวม

หนมลูกครอก หมายถึง ขนมลอดช่องตัวสีขาว

แกงพุงปลา หมายถึง แกงไตปลา เป็นต้น

คำที่เกี่ยวกับพืชและสัตว์ มีทั้งที่เหมือนและแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน ส่วนที่แตกต่าง เช่น

แดงจิ้น หมายถึง แดงโม

ย่าหนัด, มะลิ หมายถึง สับปะรด

หัวครก, ยางร้ว, ท้ายล่อ, แล็ดล่อ หมายถึง มะม่วงหิมพานต์

มูกสัง, มูสัง หมายถึง ชะมด

वाद, เวียด หมายถึง จักจั่น

หรั่งแหร์ หมายถึง เรไร

คำเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ ส่วนใหญ่ใช้เหมือนกับภาษาไทยมาตรฐาน มีบางส่วนที่แตกต่าง เช่น

สาครวาง หมายถึง เชื้อราที่ขาหนีบ

ขันตุ, ขันโต หมายถึง แผลเปื่อยเรื้อรังจนแข็ง

ไช้อุ้ง, ไช้ลงผัก หมายถึง ไล่เลื้อน

คำเกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ มีบางส่วนที่ใช้แตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานโดยสิ้นเชิง เช่น

สกี หมายถึง ปุ้งกี

โคม	หมายถึง กะละมัง
จอก, พลั่ว	หมายถึง แก้วน้ำ
ผ้าซีกอาบ	หมายถึง ผ้าขาวม้า
รถรุน	หมายถึง รถเข็น

การเรียงคำและประโยค การเรียงคำส่วนใหญ่ไม่ต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน แต่มีบางคำที่เรียงสลับที่กัน เช่น ข้าวตัก-ตักข้าว หลวงตา-ตาหลวง เลือดออก-ออกเลือด

ส่วนการเรียงคำในประโยคมีลักษณะการเรียงคำของภาษาไทยโบราณหลงเหลือ อยู่คือ การเรียงคำโดยมีคำนับจำนวนนำหน้านาม และคำนามมีลักษณะนามนำหน้า ดังนี้

คำนับจำนวน + ลักษณะนาม + นาม เช่น

สองบาททอง หมายถึง ทองสองบาท

สิบลำเรือ หมายถึง เรือสิบลำ

สามคันรถ หมายถึง รถสามคัน

สองตัวหมู หมายถึง หมูสองตัว

เงินร้อยหนึ่ง หมายถึง เงินหนึ่งร้อย เป็นต้น

สำหรับรูปประโยคมีลักษณะเหมือนภาษาไทยมาตรฐาน คือเรียงคำแบบ ประธาน + กริยา + กรรม และสามารถตัด หรือย้ายคำทำให้ได้รูปประโยคหลายๆ แบบ เช่น

ฉานกินข้าวแหล่ว กินข้าวแหล่วฉาน ข้าวกินแหล่ว.....ฉาน

เดินเร็วๆ ต๊ะ เร็วๆ ต๊ะเดิน

ฝนอีต๊อกหล่าว อีต๊อกหล่าวฝน เป็นต้น

สำนวนโวหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวนครศรีธรรมราช

ชาวนครศรีธรรมราชได้ชื่อว่าเป็นผู้นิยมใช้คำคล้องจอง คำผวน และสำนวน โวหารกันจนติดปาก และสำนวนโวหารเหล่านั้น เป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ เป็นอย่างดี

เข้าโหม่ง หมายถึง มินิสัยเข้ากันได้ดีเป็นไปในทำนองเดียวกัน (มาจากการแสดงหนังตะลุงที่จะใช้โหม่งเป็นดนตรีให้จังหวะ และมาจากลักษณะไม้เท้าของฤๅษีในหนังตะลุงที่มีลักษณะคดไปคดมา)

นอนเหมือนโนราโรงแพ หมายถึง นอนหมดอาลัยและหมดเรี่ยวแรง (มาจากการแข่งโนรา ใครแพก็ผิตหวังนอนหมดอาลัย)

อยากเหมือนเปรตเดือนสิบ หมายถึง อยากกินทุกอย่าง

เอือดเหมือนสอบกเกลือ หมายถึง เหนียวเหนอะหนะ

ไ้อัยยอดทองบ้านาย หมายถึง ประจบสอพลอ (ไ้อัยยอดทองเป็นตัวละครในหนังตะลุงที่มีลักษณะนิสัยประจบสอพลอ)

นอกจากนี้ยังมีสำนวนโวหารที่สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยม และความเป็นอยู่ของ

เรือนฉาน”

สิ่งที่ไม่น่าเชื่อ

ได้แก่สำนวนที่ว่า

“คนวาย ขวานยืม”

“คนสองหน้า หมาสองราง ทางสองแพร่ง”

“ไอ้เกลอหน้าเหล่า ไอ้เดมาหน้าหม้อ”

เรื่องของความสุขความสบาย ได้แก่สำนวนที่ว่า

“ได้เมียสาว กินข้าวขาว ชีบนซอน นอนหัวส่าย”

ลักษณะอาการของผู้เสพยาเสพติด ได้แก่สำนวนที่ว่า

“เหล่าว่าเอาวา กัญชาว่าอย่าก่อน”

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ภาษาถิ่นนครศรีธรรมราชเป็นภาษาที่มีเอกลักษณ์ สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่อนุชนรุ่นหลังควรภาคภูมิใจเล็งเห็นความสำคัญศึกษาวิเคราะห์และสืบทอดต่อไป

๕.๒ วรรณกรรม

นครศรีธรรมราชมีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ยาวนาน มีวิวัฒนาการทางภาษามาอย่างต่อเนื่อง ภาษาานครศรีธรรมราชจึงเป็น “ภาษาเป็น” ที่ปรีวรตตนเองไปสู่รูปแบบต่างๆ ทั้งศิลาจารึก สมุดไทยหรือหนังสือบุตดำ บุตขาว ที่จดบันทึกพงศาวดาร การเมืองการปกครอง ตำราพิชัยสงคราม คัมภีร์ ตำรายา หนังสืออ่าน ไสยศาสตร์ ดาราศาสตร์ ลิลิตโองการแช่งน้ำ ปรัชญาความเชื่อ สิ่งเหล่านี้ คือ ความเจริญสุดยอดทางด้านภาษา

วรรณกรรมของนครศรีธรรมราช แบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๒ ประเภท คือ วรรณกรรมมุขปาฐะ และวรรณกรรมลายลักษณ์ ดังนี้

๕.๒.๑ วรรณกรรมมุขปาฐะ หมายถึง วรรณกรรมที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งด้วยวิธีจดจำหรือเล่าสืบต่อกันมา ไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ นิทานพื้นบ้าน ภาษิต ปริศนาคำทาย เพลงบอก โนรา หนังสือตะลุง เพลงกล่อมเด็ก เพลงพื้นบ้าน เพลงเรือ คำร้อยกรองประกอบการละเล่นของเด็ก และร้อยกรองที่ใช้ในพิธีกรรม เป็นต้น

ตัวอย่างวรรณกรรมมุขปาฐะ ได้แก่

๑) ภาษิต แบ่งตามลักษณะของการเขียนได้ ดังนี้

ภาษิตที่เป็นร้อยแก้ว

อย่าเอาป่าไปตรันวานหมี่

ตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด

อย่าชี้ข้างทางให้เด็กเห็น

ภาษิตที่เป็นร้อยกรอง เช่น

อยากตื่นสาย

ให้สร้างสวนพรวัว

อยากตื่นเช้า

ให้สร้างสวนยาง

หรือ

ขวัญข้าว

เท่าหัวเรือ

ขวัญเกลือ

เท่าหัวช้าง

๒) **ปริศนาคำทาย** เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ ที่แสดงให้เห็นความมีไหวพริบปัญญาของคนที่แสดงออกมาทางภาษาโดยผู้ร้อยเข้าเป็นปมปริศนา และชี้ชวนให้ตอบคำถามของปัญหานั้น มีลักษณะทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง เช่น

ปริศนาคำทายที่เป็นร้อยแก้ว

อ้ายไทรเอ๋ยหัวบิดตรงกลางป่อง (ลูกอม)

อ้ายไทรเอ๋ยมาตารอบหัวเอาตัวไม่รอด (สับปะรด)

อ้ายไทรเอ๋ยชื่ออยู่ในครวัดตัวอยู่ในป่า (กระต่าย)

ปริศนาคำทายที่เป็นร้อยกรอง

อีหลุดตุดต้อย น้องนุ้ยพี่ใหญ่

พอยู่ชานไป น้องใหญ่พี่นุ้ย (มะม่วงหิมพานต์)

๓) **เพลงบอก** เป็นเพลงพื้นบ้านที่แพร่หลายมากในจังหวัดนครศรีธรรมราช ในการว่าเพลงบอกนั้นจะต้องใช้ปฏิภาณ และความสามารถเฉพาะตัวเป็นอย่างสูง เพลงบอกที่มีชื่อเสียงของนครศรีธรรมราช เช่น เพลงบอกปานบอด เพลงบอกรอดหลอ เพลงบอกสร้อย เพลงบอกเนตร

ตัวอย่างเพลงบอก

นี่หรือบ่าวบ้านดอน	อายุเจ้ายังอ่อนจอด
ตาก็บอดตัวก็บาง	มาชวางก็บรอดหลอ
ปานเหมือนเรือลำเล็ก	แต่ว่าเป็นเด็กกีนยอ
ตัวรอดหลอเหมือนมหาสมุทร	เรือปานจะมุดม้วย
หากเกิดคลื่นกล้ำสลาตัน	บังเกิดขึ้นในวินนี้
เดี๋ยวคนซีไต้หนังร้อง	ถูกคลื่นเข้าสองหน่วย

(กลอนเพลงบอกประชันระหว่างปานบอดกับบรอดหลอ)

เพลงบอก
การเล่นพื้นบ้าน
ที่ยังมีชาวบ้าน
ในเมือง
นครศรีธรรมราช
นิยมชมชอบ
อยู่มาก

๔) โนรา ในการว่าบทโนราจะต้องอาศัยปฏิภาณเช่นเดียวกับเพลงบอก แต่โนรามีการใส่ท่ารำประกอบด้วย การว่าบทโนราจะมีชื่อบท เช่น บทหน้าม้า บทผันหน้า บทสี่โต บทพราน บทธรรมชาติ

ตัวอย่างบทสี่โต

สี่เอยสี่โต	ทำราโพราพา
ปากน้ำแก้วปา	มีบรรพตาชยาวารี
ข้างซ้ายเกาะหล้า	ข้างขวาเกาะสามี่
ศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ	ย่านวารีย์อยู่หวางเขา
บทผันหน้า	
นั่งหน้าไปอาคเนย์	แลเห็นเสสองห้อง
เป็นตรอกเป็นวาง	ภูเขาวางอยู่ปากช่อง
เขาเงินเขาทอง	ชะง่อนเข้าหากัน
เป็นถ้ำเป็นเว้ง	อยู่เป็นเชิงเป็นชั้น
เป็นมุขเป็นชั้น	ค่อยถัดกันลงมา

๕) **หนังตะลุง** หนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงที่ใช้ตัวหนังตะลุงเชิดเป็นตัวละคร มีบทพากย์ บทเจรจา มีดนตรีพื้นบ้านชัดเจนไปด้วยกัน เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในท้องถิ่นนครศรีธรรมราช ในการแสดงจะมีบทพากย์ที่ถือว่าเป็นมุขปาฐะปฏิภาณของนายหนัง บทหนังตะลุงจึงมีชื่อบทในลักษณะเดียวกับบทโนรา เช่น

บทชมธรรมชาติ

ขึ้นแดนลงดอน	ชมก้อนศิลา
หินหักหินแตก	หินแตกเหมือนมีตผา
หินห้อยระย้า	หินราวหินราน
หินบิดหินเบี้ยว	ก้อนเดียวหลักบาน
หินห้อยหินยาน	หินบานหินแบน
หินป้อหินบิด	หินติดกันเป็นแผ่น

๖) **เพลงกล่อมเด็ก หรือเพลงร้องเรือ** ใช้ร้องกล่อมเด็กให้นอนหลับ เป็นที่นิยมกันแพร่หลายในท้องถิ่นนครศรีธรรมราช เพลงร้องเรือจะสะท้อนภาพวิถีชีวิต ความเชื่อ ฯลฯ ของถิ่นนั้นๆ ออกมาอย่างชัดเจน และสามารถใช้เป็นหลักฐานทางวรรณกรรมที่ใช้เป็นพยานยืนยันความยิ่งใหญ่ทางวัฒนธรรมได้ชัดเจน เช่น

เพลงกล่อมเด็ก

ฮาเอ้อเหอ.....ไปคอนเหอ	ไปแลพระนอนพระนั่ง
พระพิงเสาดั่ง	หลังคามุงเบื่อง
เข้าไปในห้อง	ไปแลพระทองทรงเครื่อง
แลหลาหน้าเมือง	เสอองไม้ไผ่
ใครไปหน้าพระ	ร้องให้รำไร
เสอองไม้ไผ่	ใครไปยกมือไหว้ เอ้อ เหอ

ประเพณี
ลากพระ
หรือชักพระ
ในเดือน ๑๑

๗) เพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงเรือ เป็นการเล่นโต้ตอบกันระหว่างหนุ่มสาว ขณะทั้งสองฝ่ายลงเรือล่องไปในน้ำ ในโอกาสที่มีประเพณีสำคัญ เช่น ประเพณีลากพระ ประเพณีแข่งเรือ ส่วนเพลงนาเป็นการโต้ตอบเช่นเดียวกับเพลงเรือแต่ต่างกันที่สถานที่ เพลงนาใช้เล่นกันในท้องนา ในงานวัด งานรื่นเริง งานมงคลต่างๆ ในการเล่นมีแม่เพลงและลูกคู่ วัตถุประสงค์เพื่อที่จะแสดงความสามารถในเชิงบทกลอน และเพื่อเกี่ยวพาราสีกันเป็นส่วนใหญ่ เช่น

เพลงเรือ

พายเรือล่องมา
สองเนตรของชายส่อง
ช่างแต่งช่างทำ
ไซคน้องช่างอำนวย
เรือของพี่ชาย
ไม่กล้าจะเข้าใกล้
ถ้าน้องพายไม่ไหว
เป็นคนแก่คนเฒ่า

เจอกานดาทั้งลำ
จ้องมองดูงามขำ
มันสวยขำเสียแรง
มันช่างสวยสุดแรง
อยากจะเข้าใกล้น้องจริง
กลัวพี่ชายจะทอดทิ้ง
พี่จะไปส่งหญิง
แรงเร่าก็หมดจริง

ฯลฯ

๘) การละเล่นของเด็ก มักจะมีบทร้องประกอบ เพื่อเพิ่มความสุขสนุกสนานในการเล่น และมักจะเล่นกันเป็นกลุ่ม

ตัวอย่างเพลงประกอบการละเล่น

การทูนหอก
การทูนไห
พุงพิงพุงพาย
ไอ้ไม้หน้าถั่ว

อย่าบอกใครใคร
บอกเถิดบอกเถิด
ใครทักใครท่ายไหนน้ำไหนเยื่อ
กินข้าวกับใคร

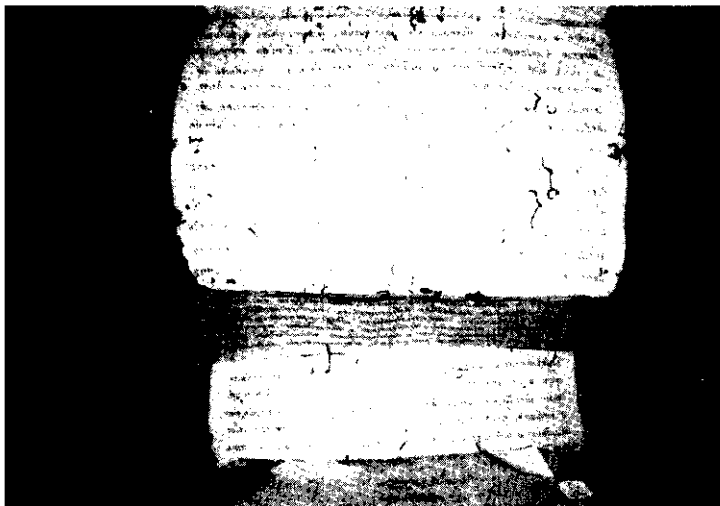
กินกับไขไก่
เปลือกทุ้มไหน
ทุ้มโคนกล้วย
ไอ้ไม่หน้าถ้วย ยิกกูให้ทัน

๙) ร้อยกรองพิธีกรรม เช่น บทเหล่าทำขวัญนาคน ทำขวัญข้าว ทำขวัญเด็ก
ทำขวัญเรือ

ตัวอย่างบททำขวัญ

ว่าไอ้แม่ขวัญเอย พระยาย่านนางไม้ แม่จงอยู่ให้สุข
เจริญสุขสวัสดิ์ อย่าได้พรากพลัด ไปเที่ยวเล่นตามอารมณ
แม่อย่าไปหลงชม ในพนัสพนาเวศ ขวัญแม่เอยอย่าได้ลำพอง
เที่ยวหลงชมฝูงปีกษาชาติ ร้องระงมในไพรวัน.....

๕.๒.๒ **วรรณกรรมลายลักษณ์** หมายถึงวรรณกรรมที่มีการบันทึกเป็น
ลายลักษณ์อักษร บนวัสดุต่าง ๆ เช่น ศิลา(หิน) ใบลาน หนังสือบุต ฯลฯ วรรณกรรมลายลักษณ์
เมืองนครศรีธรรมราช แบ่งออกเป็น

หนังสือบุต
วรรณกรรมท้องถิ่น
ที่ยังคงเหลืออยู่
จำนวนมากใน
จังหวัด
นครศรีธรรมราช

พระศรีมหาโพธิ์ พระเตมีย์

เกี่ยวกับปัญญาสชาติ คือ วรรณกรรมที่มีชื่อเรื่องและเนื้อเรื่องพ้องกัน
หรือคล้ายคลึงกันกับปัญญาสชาติ เช่น เรื่อง ยศกิจ พระวรวงศ์ พระรถเมรี พระสุนทร-มโนราห์
สุบินกุมาร

นอกจากนี้ ยังมีวรรณกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาในลักษณะอื่น เช่น เรื่อง
กายนคร สุทธิกรรม โสฬศนิมิต

๓) วรรณกรรมตำนานและประวัติศาสตร์ เช่น ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช
ตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

๔) วรรณกรรมตำรา เช่น ตำราหมอดู ตำราดูลักษณะสตรี ตำรายา ตำรา
พิชัยสงคราม ตำราดูลักษณะนกเขา ตำราดูลักษณะโค และตำราไสยศาสตร์

๕) วรรณกรรมนิทาน แบ่งออกเป็นวรรณกรรมนิทานซึ่งได้เค้าเรื่องมาจากที่อื่น

เช่น ลักษณะวงศ์ ไชยเชษฐ โคบุตร สุวรรณศิลป์ रामเกียรติ์ สุวรรณสิน ส่วนวรรณกรรมนิทานซึ่งแต่งเรื่องขึ้นเอง หรือผูกใหม่จากนิทานมุขปาฐะในท้องถิ่น เช่น นายตัน วันคาร พลายจำเริญ สรรพสิทธิ์

๖) วรรณกรรมแบบเรียน เช่น ตำราแต่งกาพย์กลอน

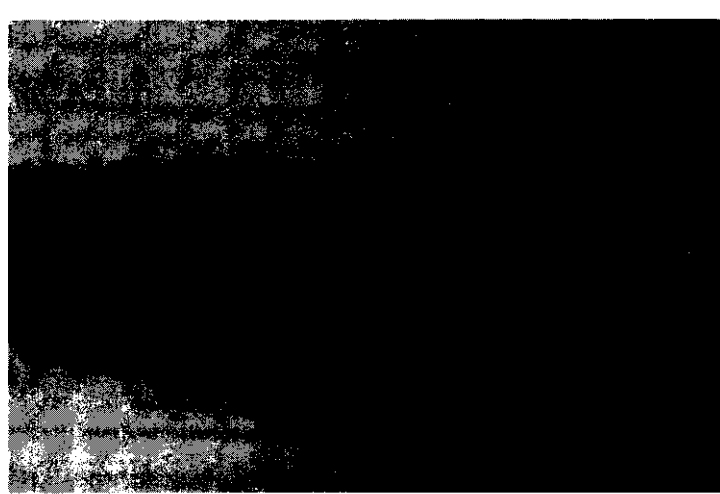
ทั้งวรรณกรรมมุขปาฐะและวรรณกรรมลายลักษณ์ของนครศรีธรรมราช ต่างเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ส่องภาพบ้านเมือง สังคม ออกมาได้อย่างชัดเจนควรค่าแก่การเก็บไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษา สืบทอดสืบไป

๕.๒.๓ จารึก จารึกที่พบในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีหลายหลัก และมีหลักฐานปรากฏว่าศิลาจารึกที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๙ อักษรที่ใช้ในศิลาจารึกคืออักษรปัลลวะ บาลีและสันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาจากอินเดียได้ เช่น ศิลาจารึกหุบเขาช่องคอย และศิลาจารึกวัดมเหยงคณ์ ซึ่งกล่าวรายละเอียดไว้แล้วในบทที่ ๒ นอกจากนี้ ยังมีศิลาจารึกหลักสำคัญที่ควรกล่าวถึงคือ ศิลาจารึกหลักที่ ๒๓ และศิลาจารึกหลักที่ ๒๔ เนื่องจากเป็นจารึกที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาในระยะแรกของนครศรีธรรมราชและมักเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน จึงควรนำมากล่าวในที่นี้ ดังนี้

ศิลาจารึกหลักที่ ๒๓ จารึกด้วยอักษรหลังปัลลวะ ภาษาสันสกฤต มีอักษรจารึก ๒ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๒๙ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๔ บรรทัด ทำด้วยศิลาทรายแดง เป็นแผ่นรูปใบเสมากว้าง ๕๐ เซนติเมตร สูง ๑๐๔ เซนติเมตร หนา ๙ เซนติเมตร สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพบเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ ปัจจุบันตั้งแสดงอยู่ในหมู่พระวิมาน หอสมุดราชมุข พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

ที่มาของศิลาจารึกหลักนี้ มีหลักฐานไม่สอดคล้องกัน จึงไม่สามารถสรุปได้ว่าจารึกหลักนี้ได้มาจากที่ใดแน่ กรมศิลปากรโดยนางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์ จึงได้รวบรวมข้อมูลเท่าที่มีอยู่นำมาเรียงไว้เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางพิจารณาหาข้อเท็จจริง ดังต่อไปนี้

๑) หลักฐานเก่าที่มีหมายเหตุไว้ว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อครั้งเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ทรงนำจารึกหลักนี้มาแต่ตำบลเวียงสระ แขวงเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อคราวเสด็จตรวจราชการหัวเมืองชายทะเลตะวันตก ได้ประทานไว้ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และได้นำมาตรวจอ่าน

จารึกหลักที่ ๒๓
ด้านที่ ๑

จารึกหลักที่ ๒๓
ด้านที่ ๒

๒) ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒ พิมพ์ทั้งภาษาไทยและภาษาฝรั่งเศส ในภาคภาษาไทยว่า ศิลาจารึกหลักนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงได้มาจากวัดเสมาเมือง แล้วได้รับสั่งให้ส่งมายังหอพระสมุดวชิรญาณ ในภาคภาษาฝรั่งเศส กล่าวว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงได้มาจากตำบลเวียงสระ อำเภอบ้านนา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๓) ข้อความซึ่งปรากฏอยู่ที่ด้านหลังสำเนาจารึกด้านที่ ๑ เขียนไว้ด้วยดินสอ สีแดงความว่าสำเนาจารึกอักษรขอมโบราณ ตำบลเวียงสระ อำเภอบ้านนา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๔) นายประสาร บุญประคอง อดีตผู้เชี่ยวชาญการอ่านจารึกของหอสมุดแห่งชาติ บันทึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ ความว่าศิลาจารึกหลักนี้เป็นหินทรายสีแดงรูปใบเสมาเวลานี้อยู่ในแผนกหนังสือตัวเขียนและจารึก หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ศิลาจารึกหลักนี้ในชั้นแรกคิดว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงนำมาจากตำบลเวียงสระ ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี ต่อมาพระสงฆ์รูปหนึ่งซึ่งเป็นชาวนครศรีธรรมราชมาเห็นเข้าจำได้ว่าศิลาจารึกหลักนี้เคยอยู่ในวัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่นั้นมาจึงให้ชื่อศิลาจารึกหลักนี้ว่า ศิลาจารึกวัดเสมาเมือง

เกี่ยวกับเรื่องนี้ เซเดส์ ได้เขียนไว้ในประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๒ : จารึกทวารวดีศรีวิชัย ละไว้ ว่าในชั้นแรกคิดว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงนำศิลาจารึกหลักนี้มาจากตำบลเวียงสระ ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเมื่อได้ตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับศิลาจารึกหลักนี้เป็นครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๕๖๑ ในบทความเรื่อง LE ROYAUME DE SRIVIJAYA ในวารสาร BEFEO จึงได้เขียนว่ามาจากเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ต่อมาได้ตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับจารึกหลักนี้เป็นครั้งที่ ๒ ในหนังสือประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒ ครั้งนั้นได้กล่าวถึงที่มาไว้เช่นเดียวกันอีกครั้งหนึ่ง แต่จากการสอบถาม ณ เวียงสระเมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๔ ก็แน่ใจว่าไม่มีศิลาจารึกหลักใดที่ได้มาจากตำบลเวียงสระเลย นอกจากนี้พระสงฆ์รูปหนึ่งซึ่งเป็นชาวนครศรีธรรมราช และเดินทางเข้ามากรุงเทพฯ ก็แจ้งว่าจำได้ว่าศิลาจารึกหลักนี้เคยอยู่ที่วัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่เวลานั้นมาก็ได้ชื่อวัดเสมาเมืองว่าเป็นที่มาของศิลาจารึกหลักนี้ ทั้งในทะเบียนและในบทความที่เกี่ยวกับประวัติของอาณาจักรศรีวิชัย แต่เมื่อเร็วๆ นี้ได้มีผู้กล่าวอีกว่า ศิลาจารึกหลักนี้มาจากวัดเวียง ในอำเภอยะยา และว่าศิลาจารึกหลักที่ ๒๔ มาจากนครศรีธรรมราช โดยเหตุที่ทฤษฎีหลังนี้มีแนวโน้มที่จะเป็นจริงอยู่บ้าง จึงยังไม่ควรด่วนสรุปถึงที่มาของจารึกหลักนี้

หลักฐานเกี่ยวกับศิลาจารึกอำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปรากฏอยู่ที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ได้แก่สำเนาหนังสือพระยาคงคาธราธิบดี สมุหเทศาภิบาลมณฑลสุราษฎร์ ฉบับวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ มีไปกราบทูลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เพื่อตอบเรื่องซึ่งทรงถามเกี่ยวกับศิลาจารึกว่าแห่งไหนมาจากที่ตรงไหนแน่ ในหนังสือนั้นแล้วว่า พระชยาภิวัดน์ (หนู) เจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ให้รายละเอียดว่า ศิลาจารึกอยู่ที่ตำบลเวียง ห่างจากวัดเวียงไปทางทิศตะวันตกราว ๑๐ เส้น ก่อเป็นฝาดหนึ่งขึ้นยาวไปตามทิศเหนือทิศใต้ ในนั้นมีเทวรูปอยู่กลางหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ศิลาแห่งใหญ่ห่างจากเทวรูปไปทางทิศเหนือราว ๓ ศอก รูปศิลาเป็นผืนผ้ายาวราว ๔ ศอก

กว้างราว ๑ ศอก มีเศียรลงในเชิง ศิลานั่งเล็กอยู่ทางทิศใต้ของเทวรูป ครั้งนั้นหลวงเสวีวรราช เป็นนายอำเภอพุมเรียง (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอไชยา) ได้นำส่งกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ ส่วนหลวงเสวีวรราช ซึ่งเป็นนายอำเภอพุมเรียงในขณะนั้น ได้ชี้แจงว่าศิลาจารึกที่ได้จากวัดเวียง เมืองไชยาเก่านั้นมี ๒ แท่ง แท่งเล็กปักอยู่ แต่แท่งใหญ่วางนอนอยู่หน้าแท่งเล็ก ดูเหมือนจะเอามาจากที่อื่นมาตั้งไว้และได้นำศิลา ๒ แท่ง กับพระนาคปรกซึ่งอยู่ในวิหารวัดเวียง ๑ องค์เข้ามาถวายในกรุงเทพฯ

หลักฐานที่กล่าวถึงศิลาจารึก ๒ หลักที่ได้มาจากวัดเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อตรวจสอบขนาดของศิลาจารึกกับหลักฐานที่ปรากฏในสำเนาหนังสือพระยาองค์ราชบัณฑิตแล้ว ปรากฏว่าขนาดจารึกใกล้เคียงกับจารึกหลักที่ ๒๔ และ ๒๕ ก ในหนังสือประชุมศิลาจารึกสยาม

ในขณะนี้ สามารถให้ข้อสรุปเพียงคร่าว ๆ ว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อครั้งยังเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยเสด็จตรวจราชการหัวเมืองชายทะเลตะวันตก ได้มีรับสั่งให้นำจารึกซึ่งพบในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช เข้ามายังกรุงเทพฯ และได้นำมาเก็บไว้ที่พระที่นั่งศิวโมกชพิมาน ภายในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ หอสมุดแห่งชาติได้ย้ายมาอยู่ที่ท่าवासกรี อาคารเก่าจึงว่าง ประกอบกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ต้องการให้พระที่นั่งศิวโมกชพิมานจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานก่อนประวัติศาสตร์ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ จึงได้ย้ายจารึกมาเก็บไว้ที่หอขีรวาดูช่างวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ กรมศิลปากรมีความประสงค์จะให้ศิลาจารึกอยู่ในความรับผิดชอบของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติตามกฎหมาย จึงได้ย้ายศิลาจารึกส่วนใหญ่ไปเก็บรักษาและตั้งแสดงในหมู่พระวิมาน ห้องอุดรวิมุข ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร แต่จารึกบางหลักที่สำคัญและหรือยังมีได้อ่านแปล และหรือยังมีปัญหาในด้านตัวอักษรและภาษา ทางหอสมุดแห่งชาติได้ขอยืมไว้สำหรับศึกษา จารึกกลุ่มนี้จึงย้ายมาไว้ที่หอพระสมุดวชิรญาณ ท่าवासกรี ปัจจุบันจารึกหลักที่ ๒๓ อ่านและแปลเรียบร้อยแล้ว จึงนำกลับไปตั้งแสดงอยู่ในห้องอุดรวิมุข บริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร และยังใช้ชื่อว่า ศิลาจารึกวัดเสมาเมือง

ส่วนเนื้อความในศิลาจารึกหลักที่ ๒๓ นี้ มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเมืองนครศรีธรรมราช กล่าวคือตามจารึกระบุ พ.ศ. ๑๓๑๘ (มหาศักราช ๖๙๗) กล่าวถึงเรื่องราวบุญญาบารมีของพระราชาผู้ทรงคุณอันประเสริฐ ศาสตราจารย์เชลส์แปลว่า พระเจ้ากรุงศรีวิชัย ผู้เป็นเจ้าของราชวงศ์ทั้งหลายในโลก ได้ทรงสร้างปราสาทอิฐ ๓ หลัง เป็นที่บูชาพระโพธิสัตว์ผู้ถือดอกบัว (พระโพธิสัตว์ปทุมปาณี) พระผู้ผจญพระยามาร (พระพุทธรู้) และพระโพธิสัตว์ผู้ถือวชิระ (พระโพธิสัตว์วชิรปาณี) ทรงเป็นหัวหน้าแห่งราชวงศ์ไศเลนทร์ นามว่าศรีมหาราช ศาสตราจารย์แสง มนวิฑูร เรียกพระราชาองค์นี้ว่า “ศรีวิชัยนทรราชา” เหมือนเป็นพระนามหรือสัญญาชื่อนามและแปลความว่า พระราชาศรีวิชัยนทร โปรดให้สร้างเรือนอิฐ ๓ หลัง เหมือนนิมานของพระวิษณุ พระคิเว และพระอินทร์ พระราชาธิราชองค์นี้เปรียบเสมือนพระวิษณุ ได้รับถวายสมญาว่า พระวิษณุองค์ที่ ๒ เป็นต้นกำเนิดแห่งไศเลนทรวงศ์ ทรงนามศรีมหาราช นายชะเอม คล้ายแก้ว เรียกพระราชาองค์นี้ว่า “ศรีวิชัยนทรราชา” เหมือนกัน

แต่แปลแตกต่างกับคำแปลของศาสตราจารย์แสง มนวิฑูร และศาสตราจารย์เซเดส์ ที่ความตอนหนึ่งว่าพระองค์โปรดให้สร้างอาคารอิฐ ๓ หลัง ให้เป็นที่อยู่ของพระโพธิสัตว์ผู้ทำลายมาร ด้วยมือที่ถือดอกบัว ไม่ใช่สร้างอาคารอิฐแต่ละหลังให้พระโพธิสัตว์ผู้ถือดอกบัว พระผู้ผจญพญามาร และพระโพธิสัตว์ผู้ถือวชิระ และไม่มีเรื่องพระโพธิสัตว์หรือพระพุทธรูปศาสนาเลย แต่เป็นเรื่องของศาสนาพราหมณ์ ส่วนคำแปลในด้านที่ ๒ ของจารึก ทั้งศาสตราจารย์เซเดส์ ศาสตราจารย์แสง มนวิฑูร และนายชะเอม คล้ายแก้ว ได้แปลใกล้เคียงกัน นั่นคือกล่าวถึง พระราชาธิราช ผู้เป็นต้นกำเนิดของราชวงศ์ไศเลนทร์ผู้ทรงนามศรีมหाराชาและได้รับการขนานพระนามว่า พระวิษณุองค์ที่ ๒ นอกจากนี้ นายจรัสพัฒน์ ประพันธ์วิทยา ได้แปลและเรียกพระราชาพระองค์นี้ว่า พระราชาผู้เป็นเจ้าของแห่งศรีวิชัย หรือก็คือพระเจ้าแห่งกรุงศรีวิชัย ได้สร้างอาคารอิฐสวยงามสามหลังให้เป็นที่ประทับของพระโพธิสัตว์ผู้ถือดอกบัว พระผู้เป็นเจ้าของผู้ทรงชนะมารและพระโพธิสัตว์ผู้มีวชิระ ในขณะที่เดียวกันก็แปลไว้อีกอย่างหนึ่งคือให้เป็นที่ประทับของพระพุทธรูปเจ้าผู้มีวชิระ ผู้ทรงชนะมารด้วยพระกรที่เหมือนดอกบัว และอธิบายว่า พระพุทธรูปเจ้าผู้มีวชิระอาจหมายถึง พระวัชรธรรมาธิพุทธรูป หรืออาจหมายถึง พระอักษะภยานิพุทธรูป ซึ่งมีวชิระเป็นเครื่องหมายประจำพระองค์ รูปเคารพทำเป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรปางมารวิชัย (ภูมิสปรสมุทรา) ซึ่งเป็นปางที่พระพุทธรูปศาสนาฝ่ายมหายานถือว่าเป็นพระอักษะภยะ หากจารึกหลักที่ ๒๓ เป็นของวัดเสมาเมืองมาแต่เดิม มิได้สลักที่มากับจารึกหลักใด การพบจารึกหลักนี้ในเมืองนครศรีธรรมราช อาจแปลความหมายได้หลากหลาย คือ

๑. ในราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๔ กรุงศรีวิชัยหรืออาจหมายถึงอาณาจักรศรีวิชัย มีเมืองหลวงอยู่ที่นครศรีธรรมราช ตรงกับที่ อาร์ ซี มาซุมดาร์ มีความเห็นว่า ศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยอยู่บนเกาะชวา แล้วต่อมาย้ายไปยังเมืองนครศรีธรรมราช พระราชาองค์นี้ชื่อ พระเจ้ากรุงศรีวิชัยหรือศรีวิชัยเยนทรราชา หรือศรีมหाराชา แห่งราชวงศ์ไศเลนทร์ เป็นใหญ่เหนือราชาทั้งปวง

๒. เมืองนครศรีธรรมราชในพุทธศตวรรษที่ ๑๔ เป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนา มหายาน มีศาสนสถานและประติมากรรมรูปเคารพเนื่องในศาสนาเป็นจำนวนมากน้อย เพราะปรากฏความในจารึกว่ามีการสร้างอาคารอิฐหรือสถูปหรือเจดีย์หรือปราสาทหลายแห่ง

๓. เมืองนครศรีธรรมราช หรืออาณาจักรตามพรลิงค์ในราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ยังไม่มีพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช หรือยังไม่มีพระราชาพระองค์ใดอ้างตนเทียบเท่าพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช มีแต่ศรีมหाराชาหรือพระราชาธิราชหรือศรีวิชัยเยนทรราชา ยังไม่มีการกล่าวถึงการสร้างสถูปเพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ มีแต่การสร้างที่ประดิษฐานให้พระโพธิสัตว์และหรือพระพุทธรูปเจ้าในพุทธศาสนา มหายาน จารึกหลักนี้ยืนยันว่า เรื่องของพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช สร้างเมืองบนหาดทรายแก้ว และสร้างสถูปสูง ๓๗ วา เป็นเรื่องที่เกิดขึ้น

๔. อาณาจักรตามพรลิงค์ที่เชื่อกันว่าเป็นอาณาจักรโบราณในนครศรีธรรมราช อาจมีอายุขึ้นไปถึงพุทธศตวรรษที่ ๘ หากเป็นเช่นนั้นอาณาจักรตามพรลิงค์อยู่ที่ไหน เนื่องจากเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองหลวง หรือศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัย หมายความว่าอาณาจักรตามพรลิงค์ได้กลายเป็นอาณาจักรศรีวิชัยในพุทธศตวรรษที่ ๑๔ โดยมีราชวงศ์ไศเลนทร์จากชวาภาคกลางเป็นผู้ปกครอง ยังไม่มีราชวงศ์ปทุมวงศ์หรือปัทมวงศ์ใช่หรือไม่ จาก

ข้อความในจารึกนี้อาณาจักรตามพรลิงค์คงไม่ใช่เมืองขึ้น เพราะพระราชแห่งอาณาจักรศรีวิชัย ผู้เป็นศรีมหาราชาประทับอยู่ที่นี้

๕. การพบศิลาจารึกที่วัดเสมาเมือง (เดิมมีวัดเสมาชัยในบริเวณใกล้เคียง ต่อมายุบรวมเป็นวัดเดียวกัน เรียกว่าวัดเสมาเมือง) แสดงว่า เมืองนครศรีธรรมราช เป็นเมืองหลวงของแคว้นหรืออาณาจักรศรีวิชัย หรืออาณาจักรตามพรลิงค์มาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๔ เป็นอย่างน้อย การค้นคว้าของควอริทซ์ เวลส์ ที่ฐานพระสยาม และการตีความว่าชั้นดินที่อยู่อาศัยชั้นแรกสุดไม่เก่าไปกว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๖ คงต้องยกเลิกไป เพราะเวลส์ยังขุดค้นไม่ทั่วทั้งเมือง และข้อสมมติฐานที่ว่าเมืองพระเวียงที่อยู่ทางใต้ของเมืองนครศรีธรรมราช น่าจะเป็นเมืองนครศรีธรรมราชเดิม อาจจะต้องนำมาพิจารณาใหม่

๖. การนับถือพุทธศาสนาหายานในเมืองนครศรีธรรมราช มีการนับถือศาสนาพราหมณ์ลัทธิไวษณพนิกายควบคุไปด้วย ดังจะเห็นว่ามี การเปรียบเทียบพระราช เหมือนกับพระวิษณุองค์ที่ ๒

๗. คำแปลของศาสตราจารย์แสง มนวิฑูร ซึ่งค่อนข้างจะแปลแตกต่างจาก คำแปลของผู้อื่นอีกสามท่าน ได้กล่าวถึงศรีวิชัยนทรราชาสร้างเรือนอิฐ ๓ หลัง ให้เป็นวิมานของพระวิษณุ พระศิวะ และพระอินทร์ ไม่มีเรื่องของพระพุทธศาสนาหายานเลย คำแปลนี้ดูจะสอดคล้องกับโบราณวัตถุที่พบในเมืองนครศรีธรรมราชที่แสดงอิทธิพลศาสนาพราหมณ์ เช่น พระวิษณุ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐ - ๑๑ ซึ่งพบที่หอพระนารายณ์ แสดงว่าดินแดนแถบนี้ยอมรับนับถือไวษณพนิกายมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๐ - ๑๑ แล้ว และการเปรียบเทียบพระราชแห่งแคว้นในจารึกด้านที่ ๒ เป็นพระวิษณุองค์ที่ ๒ ยิ่งดูใกล้เคียงกับหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในเมืองเป็นอย่างมาก

๕.๒.๔ **ตำนาน** ที่พบในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีหลายเรื่อง ดังนี้

๑) ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช เป็นตำนานอย่างนิทานประจำท้องถิ่น เล่าเรื่องความเป็นมาของพระบรมสารีริกธาตุที่เสด็จมาสู่เมืองนครศรีธรรมราช ตลอดจนการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ทรงอธิบายไว้ในการพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ว่า ต้นฉบับหนังสือนี้มีอยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณ เป็นสำเนาคัดจากหนังสือเก่า สันนิษฐานว่าแต่งในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ศักราชในที่สุดบอกปีในปลายแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

๒) ตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่งเป็นกลอนสวดประกอบด้วยกาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉับ ๑๖ และกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ กล่าวถึงการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์

๓) ตำนานนางเลือดขาว เป็นตำนานที่เล่ากันแพร่หลายในท้องถิ่นจังหวัดพัทลุงนครศรีธรรมราช สงขลา และตรัง ที่เกิดของตำนานคือบ้านพระเกิด อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนครศรีธรรมราชนั้น เมื่อนางเลือดขาวกับเจ้าพระยาภูมารได้ปกครองเมืองพัทลุงแล้ว ได้ร่วมเดินทางไปกับคณะทูตของพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชไปอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุและพระพุทธรูปหิงค์จากลังกามาถึงนครศรีธรรมราช และได้สร้างสาธารณประโยชน์ไว้ในเมืองนครศรีธรรมราชหลายแห่ง

๔) ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช เรียบเรียงเมื่อ พ.ศ. ๒๒๗๗ เนื่องจากพิธีพราหมณ์และผู้ปฏิบัติศาสนาพราหมณ์ในเมืองนครศรีธรรมราชเริ่มเสื่อมโทรมลง และกำลังจะหายสาบสูญ ชุนพรหมสุทธิชาติ ชุนยศ และชุนสาสุเทพ จึงแต่งขึ้นเพื่อมอบแก่ปลัดเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อให้ช่วยทะนุบำรุงศาสนาพราหมณ์ตามจารีตสืบไป

๕.๒.๕ ตำรา นครศรีธรรมราชมีตำราต่างๆ อันรวบรวมจากสรรพความรู้ที่สั่งสมมาเป็นเวลานาน เป็นประโยชน์ต่อชุมชนในนครศรีธรรมราชทั้งในด้านระเบียบแบบแผน การเมืองการปกครอง การถ่ายทอดความรู้ในการทำมาหากิน และตำราพิธีกรรมอันกระทำขึ้นแล้วจะก่อให้เกิดสิริมงคลและความสงบสุขในสังคมได้แก่

- ๑) ตำราไสยศาสตร์ ดาราศาสตร์
- ๒) ตำราหมอดู
- ๓) ตำราพิชัยสงคราม
- ๔) ตำราลิลิตโองการแข่งหน้า
- ๕) ตำราพิธีพราหมณ์
- ๖) ตำราดูช้างเผือก
- ๗) ตำราคล้องช้างป่า
- ๘) ตำราสวดภาณยักษ์
- ๙) ตำราหนังสือเรียน
- ๑๐) ตำรายาแผนโบราณ

มีตกทอดเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งลักษณะที่เป็น ยาลูกกลอน ยาผง ยาต้ม ยาดอง ยาตั้ง ยาเหน็บ ยาอม ยาขง ยาทา ยาตม ยารม (ใช้ไอรรมทั้งตัว) ยาอาบ (เอาน้ำยาอาบ) ยาแช่ ยาเป่า ยามวน ยาบัววัน ยาประคบ ยาหน้าสัมผัส ยาหน้ากระสาย ยาสกัด และยาสูม เป็นต้น

๕.๒.๖ วรรณกรรมพื้นบ้าน นครศรีธรรมราชเป็นเมืองการศึกษามาแต่โบราณ มีผู้รู้ที่เก่งอักษรศาสตร์ในด้านโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน อยู่จำนวนมาก ทั้งผู้รู้ที่เป็นสามัญชน นักปราชญ์ราชบัณฑิต พระภิกษุสามเณร จึงทำให้วรรณกรรมพื้นบ้าน นครศรีธรรมราชมีหลากหลาย เช่น เรื่อง เจตีย์ยักษ์ พังพการ สุบินกุมาร วันคาร สรรพสิทธิ์นวน นายตัน นายสุขโต โสพนนิมิต หมาจิ้งจอกมนต์ ยายหอย ไร่ตุ๊ดซั้ว กินเหล้าแล้วอายุยืน ผีสุ่มปลา ทูเรียน สัตว์ในร่างมนุษย์ ปากอยู่ไม่สุข พ่อท่านแก้ว ปริศนาของสามหญิง เด็กฉลาด กบยักษ์ไร่ พลุกกับหมา กระดังพูดได้ ผีเล่นหนัง หนอนกับเทวดา ปูกับช้าง เรื่องของคนโง่ กล้วยสองปลี ดวงอาทิตย์กับไก่ เสียงร้องของค่างกับกระรอก เป็นต้น

การละเล่นพื้นบ้านและนาฏศิลป์

นครศรีธรรมราชมีการละเล่นพื้นบ้านและนาฏศิลป์ที่ได้รับการพัฒนามานาน เช่น จุ่มจี มอญซ่อนผ้า ฟุงฟิงฟุงพาย เป็นต้น

๑. การละเล่นของเด็ก

๑.๑ แมงมุม

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็ก ๆ ไม่จำกัดว่าเป็นเด็กหญิงหรือเด็กชายและไม่จำกัด

๔) ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช เรียบเรียงเมื่อ พ.ศ. ๒๒๗๗ เนื่องจากพิธีพราหมณ์และปฏิบัติศาสนาพราหมณ์ในเมืองนครศรีธรรมราชเริ่มเสื่อมโทรมลง และกำลังจะหายสาบสูญ ชุนพรหมสุทธิชาติ ชุนยศ และชุนสาสุเทพ จึงแต่งขึ้นเพื่อมอบแก่ปลัดเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อให้ช่วยทะนุบำรุงศาสนาพราหมณ์ตามจารีตสืบไป

๕.๒.๕ ตำรา นครศรีธรรมราชมีตำราต่างๆ อันรวบรวมจากสรรพความรู้ที่สั่งสมมาเป็นเวลานาน เป็นประโยชน์ต่อชุมชนในนครศรีธรรมราชทั้งในด้านระเบียบแบบแผน การเมืองการปกครอง การถ่ายทอดความรู้ในการทำมาหากิน และตำราพิธีกรรมอันกระทำขึ้นแล้วจะก่อให้เกิดสิริมงคลและความสงบสุขในสังคมได้แก่

- ๑) ตำราไสยศาสตร์ ตำราศาสตร์
- ๒) ตำราหมอดู
- ๓) ตำราพิชัยสงคราม
- ๔) ตำราลิลิตโองการแช่งน้ำ
- ๕) ตำราพิธีพราหมณ์
- ๖) ตำราดูช้างเผือก
- ๗) ตำราคล้องช้างป่า
- ๘) ตำราสวดภาณยักษ์
- ๙) ตำราหนังสือเรียน
- ๑๐) ตำรายาแผนโบราณ

มีตกทอดเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งลักษณะที่เป็น ยาลูกกลอน ยาผง ยาต้ม ยาตอง ยาตั้ง ยาเหน็บ ยาอม ยาขง ยาทา ยาตม ยารม (ใช้ไอรรมทั้งตัว) ยาอาบ (เอาน้ำยาอาบ) ยาแช่ ยาเป่า ยามวน ยาบัววัน ยาประคบ ยาน้ำส้ม ยาน้ำกระสาย ยาสกัด และยาสุ่ม เป็นต้น

๕.๒.๖ วรรณกรรมพื้นบ้าน นครศรีธรรมราชเป็นเมืองการศึกษามาแต่โบราณ มีผู้รู้ที่เก่งอักษรศาสตร์ในด้านโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน อยู่จำนวนมาก ทั้งผู้รู้ที่เป็นสามัญชน นักปราชญ์ราชบัณฑิต พระภิกษุสามเณร จึงทำให้วรรณกรรมพื้นบ้าน นครศรีธรรมราชมีหลากหลาย เช่น เรื่อง เจตีย์ยักษ์ พังพการ สุบินกุมาร วันคาร สรรพสิทธิ์นวน นายตัน นายสุขโต โสพนนิมิต หมาจิ้งจอกมนต์ ยายหอย ใ้ตุดขี้วัว กินเหล้าแล้วอายุยืน ผีสู่มปลา ทูเรียน สัตว์ในร่างมนุษย์ ปากอยู่ไม่สุข พ่อท่านแก้ว ปรีศนาของสามหญิง เด็กฉลาด กบยักษ์ไ้ พลุกับหมา กระดังพูดได้ ผีเล่นหนัง หนอนกับเทวดา ปูกับช้าง เรื่องของคนโง่ กล้วยสองปลี ดวงอาทิตย์กับไก่ เสียงร้องของค้างกับกระรอก เป็นต้น

การละเล่นพื้นบ้านและนาฏศิลป์

นครศรีธรรมราชมีการละเล่นพื้นบ้านและนาฏศิลป์ที่ได้รับการพัฒนามานาน เช่น จุ่มจี๋ มอญซ่อนผ้า ฟุงฟิงฟุงพาย เป็นต้น

๑. การละเล่นของเด็ก

๑.๑ แมงมุม

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็ก ๆ ไม่จำกัดว่าเป็นเด็กหญิงหรือเด็กชายและไม่จำกัด

สถานที่เล่น ผู้เล่นมักจะนิยมเล่นในร่ม เช่น ใต้ต้นไม้ บนศาลา หรือในบ้าน
วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น เมื่อเริ่มเล่น ผู้เล่นทุกคนจะใช้นิ้วมือจับไปบน
หลังมือของกันและกันในลักษณะสลับมือและเรียงต่อกัน ในขณะที่เล่น ผู้เล่นทุกคนร้องบทเพลง
แมงมุมพร้อมกัน พอจบเพลงใครอยู่ข้างล่างก็ให้เปลี่ยนขึ้นมาข้างบน สลับกันไปจนหมดทุกคน
ในการร้องเพลงก็ให้เขย่ามือไปด้วย ถ้ามือใครหลุดก็ถือว่าแพ้ จะต้องปรับเป็นโทษ ผู้เล่นคนอื่นๆ
จะให้ทำอะไรก็ได้

บทเพลงประกอบการเล่นแมงมุม

แมงมุมขยุ้มหลังคา พลัดลงมา เล่นขึ้นบน

๑.๒ จุ่มจี

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กทั้งหญิงและชาย จำนวนผู้เล่นมีตั้งแต่ ๒ คน
ขึ้นไป

สถานที่เล่น เล่นได้ทั้งในร่มและกลางแจ้ง ส่วนมากจะเล่นกันนอกร่ม เช่น
ในบ้าน ศาลา หรือลานข้างนอกอาคาร

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น ก่อนเริ่มเล่น ผู้เล่นจะต้องคัดเลือกตัวคนจี้ โดย
ใช้วิธีการขันซี หรือวิธีการอื่นๆ เมื่อได้ตัวผู้จี้แล้ว ผู้เล่นทุกคนรวมทั้งตัวผู้จี้ด้วย จะนั่งล้อมวง
คว่ำมือทั้ง ๒ ข้าง ลงบนพื้นข้างหน้า จากนั้นคนจี้ก็จะใช้นิ้วจี้ลงบนหลังมือของทุกคน โดยเริ่ม
จากหลังมือของตนเองเวียนไปทางซ้ายจนกลับมาถึงมือของผู้จี้เอง ในขณะที่จี้ ผู้จี้ต้องร้องเพลง
ประกอบการเล่น ๑ พยางค์ ต่อการจี้ ๑ ครั้ง หรือ ๑ มือ พยางค์สุดท้ายของเพลงตกตรงมือไหน
ผู้เล่นที่เหลือมือนั้นออกไปจากวง ส่วนผู้จี้ยังคงจี้และร้องเพลงประกอบการเล่นไปเรื่อยๆ ผู้เล่นที่
เหลือมืออยู่ในวงเพียงมือเดียว และถูกจี้พร้อมกับพยางค์สุดท้ายของเพลงอีก ผู้เล่นคนนั้นต้อง
ออกจากวงไป สำหรับคนจี้ถ้าจี้มือของตัวเองตรงกับพยางค์สุดท้ายของเพลง ผู้จี้ก็ต้องออกจากวง
ไปเช่นกัน แต่ยังคงเป็นผู้ทำหน้าที่จี้ต่อไปจนกว่าการเล่นจะสิ้นสุดลง เมื่อผู้เล่นเหลืออยู่คนเดียว
ก็ถือว่า ผู้นั้นเป็นผู้ชนะ และให้เป็นผู้จี้ต่อไป

บทเพลงประกอบการเล่นจุ่มจี เพลงจุ่มจีนี้จะแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่างๆ
แล้วแต่ผู้เล่นจะดัดแปลง เช่น

- จุ่มจี จุ่มจวด พาโลก (ลูก) ไปบวช ถึงวัดถึงวา พอสีกออกมา ตึกตาฟุงป่อง
(ป่อง) ทำท่าไหว้ก้อง ฟุงป่อง (ป่อง) ตาหลุน

๑.๓ ผีเข้าขวดหรืออี หลีอก ขก แซ็ก

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น ทั้งผู้หญิงและผู้ชายจำนวนตั้งแต่ ๓ คนขึ้นไป ผู้เล่น
ยิ่งมากก็ยิ่งสนุก

สถานที่เล่น กลางแจ้ง ในสนามหรือลานดิน

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น ผู้เล่นทั้งหมดจะคัดเลือกผู้เป็นผีก่อน โดยมักจะใช้
วิธีการเล่นขันซี เมื่อได้ ผี แล้ว คนเล่นเป็นผีจะเดินมาหาผู้เล่นทั้งหมด ผู้เล่นก็ช่วยกันถาม
ตามบทที่กำหนด ผีก็จะตอบตามบทเช่นกัน บางแห่งผู้เล่นจะวาดรูปขวดขนาดใหญ่บนลานพอที่
ผู้เล่นทั้งหมดจะเข้าไปรวมกันในขวดได้ ผีจะเดินมาทางปากขวด ผู้เล่นก็จะถามตามบท ผีก็จะ
ตอบตามบท เมื่อจบบทสนทนาโดยลงท้ายว่า “เพราะฉันเป็นผี” ผีก็จะเข้าไปในขวด ผู้เล่นก็วิ่ง

ออกนอกขวด ฝี่จะไล่จับผู้เล่น ถ้าจับใครได้คนนั้นก็จะเป็นฝี่ต่อไป

บทสนทนาประกอบการเล่นฝี่เข้าขวด บทสนทนาที่ผู้เล่นในแต่ละถิ่นจะปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม เช่น

คน... อี หลีอก ชก แฉ็ก เธอมาทำไม

ฝี่... มาชวนเธอไปดูหนัง

คน... หนังเล่นที่ไหน

ฝี่... หนังเล่นที่วัด

คน... ทำไมเธอหน้าขาว

ฝี่... เพราะฉันทาแป้ง

คน... ทำไมเธอปากแดง

ฝี่... เพราะฉันทาหูด (ลิปสติก)

คน... ทำไมเธอผมยาว

ฝี่... เพราะฉันไม่ตัด

คน... ทำไมเธอตาโป้

ฝี่... เพราะฉันเป็นฝี่

๑.๔ อ้ายโมง

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กทั้งหญิงและชาย ไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น

สถานที่เล่น กลางแจ้ง ในสนาม หรือลานดิน

อุปกรณ์การเล่น ผ้าปิดตาผู้เล่น ผ้าขาวม้าบิดควั่นเป็นเชือกยาวประมาณ ๒ ศอก

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น ก่อนเล่น ผู้เล่นทั้งหมดจะคัดเลือกอ้ายโมง โดย

มักจะใช้วิธีการขันซี เมื่อได้อ้ายโมงแล้วเอาผ้าปิดตาและให้ถือผ้าขาวม้าไว้ ต่อจากนั้นจะมีผู้เล่น

คนหนึ่งมายืนตรงหน้าจับปลายผ้าขาวม้า และสนทนาตามบท เมื่อถึงบทสนทนาสุดท้าย คนถาม

ก็ปล่อยมือ เท่ากับเป็นสัญญาณให้อ้ายโมงฟาดผ้าขาวม้า ผู้เล่นคนอื่นๆ ก็คอยล้ออ้ายโมงด้วย

เสียงเรียก เสียงล้อ ล้อหลอก ให้อ้ายโมงฟาด ถ้าอ้ายโมงฟาดถูกใครผู้นั้นก็จะเป็นอ้ายโมงต่อไป

บทสนทนาประกอบการเล่นอ้ายโมง บทสนทนาที่ผู้เล่นในแต่ละท้องถิ่นอาจปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม เช่น

คนถาม... อ้ายโมง

อ้ายโมง... เอย

คนถาม... กินข้าวกับใคร (อะไร)

อ้ายโมง... กินข้าวกับไซไก่

คนถาม... เปลือกทุ้มไหน

อ้ายโมง... ทุ้มโคนกล้วย

คนถาม... อ้ายโมงหน้าถ้วยยิก (ไล่) ฎไม่ทัน

๑.๕ มอญซ่อนผ้า

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กหญิงและชายไม่จำกัดจำนวน

สถานที่เล่น กลางแจ้ง สนามหญ้า หรือลานดิน

อุปกรณ์การเล่น ผ้าหรือวัสดุอื่นที่ใช้แทนผ้า

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น ก่อนการเล่น ผู้เล่นทั้งหมดจะคัดเลือกผู้เล่น ๑ คน เป็นคนซ่อนผ้า เมื่อได้แล้วผู้เล่นที่เหลือจะนั่งล้อมเป็นวงกลม ผู้เล่นที่ถูกคัดเลือกจะเดินรอบ ๆ วงกลมทางด้านหลังของผู้เล่นคนอื่น เพื่อนำผ้าไปซ่อนไว้หลังผู้เล่นคนใดคนหนึ่งโดยไม่ให้รู้ตัว แล้วเดินเลยไป หากเดินมาถึงผ้าที่ซ่อนไว้โดยผู้หนึ่งไม่รู้ตัว ผู้เล่นจะหยิบผ้าขึ้นมาตีคนนั้น ผู้ถูกตี จะวิ่งไปรอบวง ถ้าหากวิ่งหนีผู้ซ่อนผ้าพันจะกลับมาหนึ่งที่เดิม ผู้ซ่อนก็จะเริ่มซ่อนต่อไป ถ้าหาก หนีไปไม่ทันก็จะกลายเป็นผู้ซ่อนผ้าแทน ถ้าหากผู้ถูกซ่อนรู้ตัวก่อนก็จะหยิบผ้าวิ่งไล่ตีผู้ซ่อน หาก ผู้ซ่อนหนีมาหนึ่งแรกที่แล้ว คนนั้นจะมาเป็นผู้ซ่อนแทนต่อไป เวลาซ่อนห้ามผู้เล่นแต่ละคน บอกกันเมื่อเห็นการซ่อนผ้า

บทเพลงประกอบการเล่นมอญซ่อนผ้า

มอญซ่อนผ้า ตึกตาคอยข้างหลัง ไม่รู้ไม่ชี้ เขาจะตีตูดเอา....

๑.๖ โพงพาง

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กชายและหญิงไม่จำกัดจำนวน

สถานที่เล่น กลางแจ้ง สนาม หรือลานดิน

อุปกรณ์การเล่น ผ้าผูกตา ๑ ผืน

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น ก่อนเล่น ผู้เล่นทั้งหมดจะต้องคัดเลือกผู้เล่นไว้ ๑ คน ส่วนผู้เล่นคนอื่น ๆ จับมือเป็นวงกลม ผู้ที่ถูกคัดเลือกให้ยืนกลางวงแล้วใช้ผ้าผูกปิดตาไว้ ส่วนคนที่จับมือกันก็ร้องเพลงโพงพาง เมื่อถึงเนื้อร้องที่ถามว่า คนเป็นคนตาย ถ้าผู้ปิดตาตอบว่า “คนเป็น” ทุกคนก็จะเดินเป็นวงกลม ถ้าตอบว่า “คนตาย” ผู้เล่นทุกคนก็จะนั่งลง ผู้ที่ถูกปิดตา จะคลำไปยังผู้เล่นแล้วบอกชื่อ ถ้าบอกถูกคนนั้นก็จะถูกปิดตาต่อไป

บทเพลงประกอบการเล่นโพงพาง

โพงเอ๋ยโพงพาง นกยางตาบอด ไปไหนไม่รอด เทียวลอดโพงพาง คนเป็นคนตาย

๑.๗ พุงพิงพุงพาย

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กทั้งหญิงและชาย จำนวนผู้เล่นตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป

สถานที่เล่น นิยมเล่นกัน indoors ในตัวอาคาร ศาลา หรือใต้ต้นไม้

อุปกรณ์การเล่น วัสดุเล็กๆ ที่สามารถกำได้ เช่น เม็ดมะขาม ยางเส้น เม็ดมะม่วงหิมพานต์

วิธีการเล่นและกฎเกณฑ์การเล่น ก่อนเล่น ผู้เล่นทั้งหมดจะเลือก ผู้ท่าย คนหนึ่ง เมื่อเริ่มเล่น ผู้เล่นจะร้องเพลง พุงพิงพุงพาย ในขณะที่ร้องผู้ท่ายจะกำมือทั้งสองข้าง โดยใช้มือข้างหนึ่งกำสิ่งของไว้เพื่อให้ผู้เล่นคนอื่นท่าย ถ้าท่ายถูกก็ชนะ ท่ายผิดก็แพ้ ผู้แพ้จะถูกปรับโทษ โดยผู้ชนะจะให้ทำอะไรก็ได้

บทเพลงประกอบการเล่นพุงพิงพุงพาย

พุงพิงพุงพาย ใครทักใครท่าย ไหนหน้าไหนเยื่อ ใครไม่เปื้อ ไหนเยื่อไหนหน้า (เยื่อคือมือที่มีสิ่งของ หน้าคือมือเปล่า)

๑.๘ เชื้อ

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เล่นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ไม่จำกัดจำนวน

สถานที่เล่น ในบ้าน ในสนาม หรือลานดิน แต่มักนิยมเล่นกันนอกอาคาร

อุปกรณ์การเล่น ผ้าผูกศีรษะคนทรง อาจมีผ้าคลุมอีกผืนหนึ่งก็ได้

วิธีการเล่นและกฎเกณฑ์การเล่น ให้สมมติผู้เล่นคนหนึ่งเป็นคนทรงโดยให้นั่งหมอบลงกับพื้นหรือพนมมือ แล้วเอาผ้ายาวผูกศีรษะคนทรงให้เหลือชายผ้าทั้ง ๒ ข้าง สำหรับผู้เล่นคนอื่นๆ ถือ บางแห่งใช้ผ้าขาวม้าผูกเป็นเกลียวรัดศีรษะคนทรงให้แน่น บางแห่งอาจใช้ผ้าผืนใหญ่อีกผืนคลุมคนทรงให้มิด คนเชิญและผู้ร่วมสนุกนั่งล้อมเป็นวงกลม ต่อจากนั้นให้ผู้เล่น ๒ คน ถือชายผ้าผูกศีรษะคนทรงละข้างโยกไปโยกมา พลาจร้องเพลงเชื้อ (เชิญ) พร้อมๆ กัน เพลงเชื้อจะเกี่ยวข้องกับสัตว์ที่ผู้เล่นต้องการเชิญ เช่น เพลงเชื้อนางข้าง เพลงเชื้อนางหงส์ เพลงเชื้อมดแดง เพลงเชื้อคางคก เป็นต้น เมื่อร้องเพลงนานๆ เข้า คนทรงจะสึมตัวและจะแสดงท่าทางเหมือนสัตว์ที่ผู้เล่นเชิญมา เช่น ทำท่าคางคก ทำท่าข้างไล่ผู้เล่น หรือคนเชื้อที่อยู่ข้างๆ เมื่อต้องการให้คนทรงรู้สึกตัว ผู้เล่นจะจับตัวคนทรงเขย่าแรงๆ

บทเพลงประกอบการเล่นเชื้อ

เพลงเชื้อข้าง

ข้าง ข้าง ตัดเตาร้าง ข้างมากินไม้ไผ่ หมุกินบอน พังพอนกินไก่ มาไวไว
เถิดเหวอ นางข้าง ข้าง ข้าง ข้าง...

เพลงเชื้อนางหงส์

ญาหงส์เหอ เชิญมาทรงในดงลูกแพะ ถือไม้เท้าเจ้าหงส์เหาะ อีลิ้วติวจา
นางญาหงส์...เหอ

๑.๙ หมากขุม

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เล่นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ผู้หญิงนิยมเล่นมากกว่าผู้ชาย จำนวนผู้เล่นปกติจะมีเพียง ๒ คน

สถานที่เล่น นิยมเล่นในร่ม ในอาคารบ้านเรือน หรือใต้ถุนบ้าน หากใช้รางหมากขุมถาวร แต่บางครั้งผู้เล่นอาจขุดลานเป็นหลุมเพื่อใช้แทนรางหมากขุมก็ได้

อุปกรณ์การเล่น

๑. กระดานหมากขุมหรือรางหมากขุม นิยมทำจากไม้เนื้อแข็งเป็นรูปเรือ อาจทำเป็นรูปอย่างอื่นก็ได้ รางหมากขุมมีขนาดไม่แน่นอน แต่ยาวไม่เกิน ๑๓๐ เซนติเมตร กว้างประมาณ ๒๐ เซนติเมตร ขุดเป็นหลุมกว้างประมาณ ๗ เซนติเมตร ลึกประมาณ ๔ เซนติเมตร ขุดเรียงเป็น ๒ แถวคู่ขนาน ด้านละ ๕ ถึง ๗ หลุม เรียกว่า เรือ หรือ เมือง ที่ปลายสุด ทั้ง ๒ ด้าน ขุดหลุมขนาดใหญ่กว่าหลุมอื่นๆ กว้างราว ๑๑ เซนติเมตร เรียกว่า แม่เรือ หรือ หัวเมือง หากไม่มีรางหมากขุม อาจขุดหลุมบนพื้นดินให้ได้ขนาดเหมาะสมแทนก็ได้

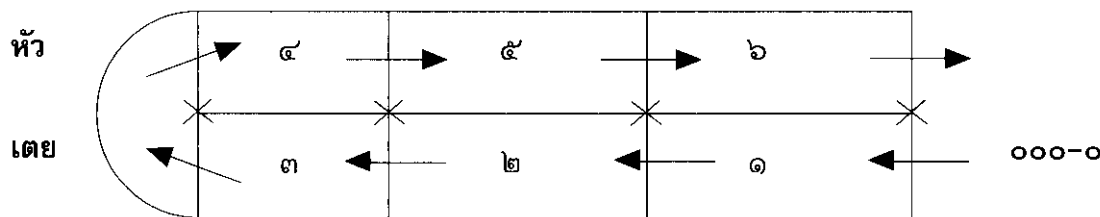
๒. เม็ดหมากหรือลูกหมาก ที่นิยมกันมากที่สุดก็คือ ลูกหวาด หรือ ลูกสวด ปัจจุบันนิยมลูกหินหรือลูกแก้ว จำนวนลูกหมากจะกำหนดให้สอดคล้องกับรางหมากขุม คือ ถ้ารางหมากขุมมีด้านละ ๕ หลุม ก็ใช้ลูกหมากขุม ๕๐ ลูก (หลุมละ ๕ ลูก) ถ้ามีด้านละ ๗ หลุม ก็ใช้ลูกหมาก ๔๙ ลูกโดยใส่หลุมละ ๗ ลูก

วิธีการเล่นและกฎเกณฑ์การเล่น เริ่มเล่นโดยผู้เล่น ๒ คน หนึ่งคนละด้านของ
 รางหมากขุม จากนั้นก็แจกหมากโดยผู้เล่นนำลูกหมากของตนใส่ในหลุม (เมือง) ในฝ่ายตน ถ้ามี
 ๕ หลุมก็ใส่หลุมละ ๕ ลูก ถ้ามี ๗ หลุมก็ใส่หลุมละ ๗ ลูก ส่วนหัวเมืองหรือแม่เรือนไม่ต้องใส่
 ลูกหมาก เมื่อใส่ลูกหมากเรียบร้อยแล้วก็ลงมือเล่นได้ทันที วิธีการเล่นจะมี ๒ ลักษณะ คือ ผู้เล่น
 ทั้งสองจะเดินหมากพร้อมกัน แล้วผู้เล่นผลัดกันเดินทีละคน ผู้เล่นจะหยิบลูกหมากจากเมือง
 ของตนเมืองใดเมืองหนึ่งก่อน แล้วเดินลูกหมากจากขวาไปซ้าย โดยใส่ลูกหมากลงในหลุมถัด
 จากหลุมที่หยิบลูกหมากขึ้นมาหลุมละ ๑ ลูก รวมทั้งหลุมหัวเมืองของตนเอง แล้ววนไปใส่
 ลูกหมากในหลุมของฝ่ายตรงข้ามหลุมละ ๑ ลูกตามลำดับ ยกเว้นหลุมหัวเมือง ลูกหมากที่หยิบ
 ขึ้นมาจากหลุมเมื่อเดินหมากถึงหลุมสุดท้ายตกในหลุมใดก็หยิบลูกหมากทั้งหมดของหลุมนั้นขึ้นมา
 แล้วใส่หลุมถัดไปหลุมละ ๑ ลูก ถ้าลูกหมากสุดท้ายหมดลงในหลุมที่ไม่มีลูกหมากอื่น (หลุมว่าง)
 ถือว่า ตาย ผู้เล่นต้องเปลี่ยนให้ฝ่ายตรงข้ามเดินหมาก ถ้าหมด ตาย ในหลุมเรือหรือเมืองฝ่าย
 ตรงข้ามถือว่าสิ้นสุดการเดินทาง แต่ถ้าหมาก ตาย ในหลุมเรือ หรือ เมือง ของตนเอง ต้องดู
 ว่าตรงกับหลุมหรือ เมือง ของฝ่ายตรงข้ามหลุมใด ถ้าหลุมตรงข้ามมีลูกหมากอยู่ ผู้เดินหมาก
 มีสิทธิได้ กินแทน คือได้ลูกหมากในหลุมนั้นเก็บในหลุม หัวเมือง ของตน เมื่อลูกหมากใน
 เมืองทุกเมืองของทั้งสองฝ่ายหมดโดยลูกหมากจะไปรวมกันอยู่ใน หัวเมือง ของทั้ง ๒ ฝ่าย ผู้เล่น
 ก็เริ่มเรียงลูกหมากในเมืองต่างๆ ใหม่ โดยเรียงเหมือนครั้งแรก จากผลการเดินทางครั้งแรก
 ทำให้แต่ละฝ่ายมีลูกหมากไม่เท่ากัน ฝ่ายที่มีลูกหมากน้อยจะเรียงไม่ครบทุกหลุม หลุมใดว่าง
 เรียกว่า เมืองหม้าย ส่วนลูกหมากที่เหลือไม่ครบจำนวน ๕ หรือ ๗ ลูกก็ให้นำกลับไปสะสมไว้ที่
 หัวเมือง เมืองหม้าย จะถูกปล่อยไว้เฉยๆ โดยจะปล่อยไว้ทางด้านที่ไกลจากหัวเมือง เมื่อเดินหมาก
 รอบใหม่ ผู้เล่นทั้ง ๒ ฝ่ายจะต้องไม่ใส่หมากลงใน เมืองหม้าย หากปล่อยใส่ลงไปก็จะถูกริบลูกหมาก
 เป็นของฝ่ายตรงข้ามทันที การแพ้ - ชนะ ให้นำจำนวนเมืองหม้าย โดยตกลงกันระหว่างผู้เล่น
 ทั้ง ๒ ฝ่ายว่ามีกี่เมืองจึงจะแพ้

๑๑.๑๐ เตย

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เล่นได้ทั้งเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิง จำนวนผู้เล่น ๖ - ๑๐
 คน

สถานที่เล่น นิยมเล่นกลางแจ้ง ในสนาม หรือลานดิน โดยผู้เล่นจะขีดเส้นขวาง
 แบ่งเป็นช่องๆ เรียกว่า เมือง แล้วขีดเส้นกลางจากหัวสุดถึงท้าย ตอนหัวจะมีครึ่งวงกลมครอบ
 เป็นหัวเตย ดังรูป

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น แบ่งผู้เล่นออกเป็น ๒ ฝ่าย ให้จำนวนเท่ากัน จากนั้นตกลงกันว่าฝ่ายไหนจะเป็นฝ่ายรุกและฝ่ายรับ ฝ่ายรุกบอกสัญญาณรุกโดยมักใช้คำว่า เอา ฝ่ายรับจะยืนบนเส้นลากขวาง ส่วนมากจะยืนที่เส้นตัดแบ่งครึ่งกับเส้นแบ่งเมือง คนที่ ๑,๒,๓ นับจากล่างจะวิ่งได้เฉพาะแนวนอน ส่วนคนที่ ๔ หรือ คนหัวเตย จะวิ่งได้ทุกเส้น ฝ่ายรุกจะต้องวิ่งจากล่างผ่านเมืองต่างๆ หากถูกฝ่ายรับ ฟัน ด้วยมือ ถือว่า ตาย เมื่อผู้วิ่งฝ่ายรุกตายหมด ก็เปลี่ยนฝ่ายรุกเป็นฝ่ายรับ ถ้าฝ่ายรุกวิ่งออกนอกเขต ก็ ตาย เช่นเดียวกันเรียกว่า จึกเตย ถ้าฝ่ายรุกต้องการหยุดพักก็บอกว่า ทูย เมื่อฝ่ายรุกคนใดคนหนึ่งวิ่งได้ตามเส้นทางวิ่งผ่านเส้นสุดท้าย ให้เปลี่ยนเสียงว่า เตย ถือว่าฝ่ายรุกชนะในการเล่นครั้งนี้ ในการวิ่ง ผู้เล่นฝ่ายรุกจะย้อนกลับทางเดิมไม่ได้ ถือว่า ตาย เช่นกัน

๑.๑๑ เสือกินวัว

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กผู้ชายนิยมเล่นมากกว่าเด็กหญิง ไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น **สถานที่เล่น** กลางแจ้ง จะเป็นสนามหรือลานก็ได้

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น ผู้เล่นทั้งหมดจะตกลงกันเพื่อเลือกผู้เล่น ๒ คน ให้คนหนึ่งเป็นเสือ อีกคนเป็นวัว ผู้เล่นที่เหลือจับมือกันเป็นวงกลม เสืออยู่นอกวง ส่วนวัวอยู่ภายในวงกลม เสือจะพยายามเข้าไปในวงให้ได้เพื่อจับวัว โดยการกระโดดข้ามช่วงต่อมือของผู้เล่นแต่ห้ามลอด ผู้เล่นวงต้องจับมือกันให้แน่นไม่ให้เสือเข้าไปได้ หากเสือสามารถจับวัวได้ ให้เริ่มเล่นใหม่

๑.๑๒ หมาชิงเสาหรือลิงชิงเสา

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กหญิงและเด็กชาย ไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น แล้วแต่ว่าจะมีกี่เสา โดยกำหนดให้ผู้เล่นมีจำนวนมากกว่าเสา ๑ คน

สถานที่เล่น ต้องเลือกสถานที่ที่มีเสาและมีพื้นที่พอจะวิ่งได้ด้วย อาจเป็นบ้าน ยกพื้นสูง ศาลา หรือโรงเรียน

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น คัดเลือก หมา หรือ ลิง แล้วให้ผู้เล่นคนอื่นๆ ยืนประจำเสาโดยเอามือเกาะเสาไว้ คนที่เป็นหมาหรือลิงต้องยืนอยู่ตรงกลาง ผู้เล่นที่ยืนประจำเสาจะต้องวิ่งเปลี่ยนเสาตลอดเวลา ขณะเดียวกันคนที่ เป็น หมา หรือ ลิง ก็ต้องพยายามวิ่งแย่งเสาที่เจ้าของเดิมผลไปให้ได้ ถ้าใครวิ่งเข้ายึดเสาได้ก่อน คนที่ไม่มีเสาเกาะจะต้องเป็น หมา หรือ ลิง แทน

๑.๑๓ อีเก็บหรือหมากเก็บ

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กผู้หญิงนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้ชาย จำนวนผู้เล่น ประมาณ ๓ - ๕ คน

สถานที่เล่น ในร่ม ในอาคารบ้านเรือน ใต้ต้นไม้ หรือลานดินข้างๆ อาคาร โดยต้องมีพื้นดินเรียบแน่น พื้นที่ขนาด ๕ คนหนึ่งเป็นวงกลมได้

อุปกรณ์การเล่น หมาก ลักษณะกลมๆ มีขนาดเล็ก เช่น ลูกหวาด ลูกหินกลมๆ เม็ดยางพารา ลูกแก้ว เป็นต้น ใช้ ๕ - ๗ ลูก

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น ผู้เล่นทั้งหมดนั่งเป็นวงกลม แล้วหาผู้เล่นก่อนเมื่อได้ผู้เริ่มเล่นแล้ว ก็จะเล่นตามขั้นตอน ดังนี้

๑. โยนลูกหมากซึ่งเป็นลูกเกยขึ้น แล้วหยิบหมากที่เหลือให้ได้ตามที่กำหนด ผู้เล่นจะต้องใช้มือข้างเดียวกับที่โยนลูกเกยหยิบหมาก หงายฝ่ามือรับลูกเกยให้ได้ ถ้าลูกเกยหรือหมากในมือตก ถือว่าเล่นตาย ต้องเปลี่ยนให้คนอื่นเล่น

๒. หยิบหมากในแต่ละทำให้ได้ตามที่ตกลงกัน ถ้าหยิบไม่ครบจำนวนหรือหยิบเกินไปให้ถือว่าเล่นตาย ต้องเปลี่ยนให้คนอื่นเล่น

๓. ในขณะที่หยิบหมาก มือที่หยิบจะไปกระทบกับหมากลูกอื่นที่ยังไม่ต้องการหยิบไม่ได้ หากไปกระทบก็ถือว่า ตาย ต้องเปลี่ยนให้คนอื่นเล่น

การหยิบหมากหรือเก็บหมาก ผู้เล่นจะเริ่มหยิบทีละ ๑ ลูกก่อน ต่อจากนั้นก็หยิบทีละ ๒ ลูก ๓ ลูก ๔ ลูก เมื่อเล่นครบ ๔ ลูกแล้ว ก็มีการชั่งลูกหมาก โดยการโยนลูกหมากทั้งหมดขึ้นแล้วพลิกคว่ำฝ่ามือรับลูกหมากให้ได้ตามที่กำหนด คือ ๑ ลูก ๒ ลูก ๓ ลูก ๔ ลูก และ ๕ ลูก ตามลำดับ เมื่อผ่านการชั่งลูกแล้วถือว่าเล่นครบ ๑ รอบ ให้ผู้เล่นจำไว้ แล้วเริ่มเล่นใหม่ อาจกำหนดกติกาให้แตกต่างกันไปเพื่อให้ผู้เล่นใช้ความสามารถมากขึ้น เช่น กำหนดลูกหมาก ๗ ลูก หรือแทนที่จะหงายฝ่ามือรับลูกเกยแบบธรรมดา อาจตกลงกันให้ใช้มือกวักลูกเกยที่ตกลงมาแทน

๑.๑๔ เก้หรือเข้

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กชายและหญิง จำนวนผู้เล่นตั้งแต่ ๒ - ๑๐ คน

สถานที่เล่น กลางแจ้งอาจจะเป็นลานดินหรือสนามหญ้า และต้องมีที่ให้ผู้เล่นใช้ช้อนตัวรอบบริเวณ

อุปกรณ์การเล่น ส่วนมากจะไม่มีอุปกรณ์การเล่น นอกจากบางชนิดที่ต้องใช้อุปกรณ์ประกอบ เช่น เก้เคาะกระป๋อง จะต้องใช้กระป๋องเจาะรู แล้วใช้หินก้อนเล็กๆ หรือก้อนกรวดเคาะให้เกิดเสียงดัง

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น เก้ หรือ เข้ มีวิธีการเล่นหลายวิธี ส่วนมากมีลักษณะคล้ายคลึงกัน อาจมีข้อปลีกย่อยต่างกันบ้าง ดังนี้

- เก้ล้อมวง ชิดวงกลมให้มีขนาดพอที่จะให้ผู้เล่นเข้าไปอยู่ในวงได้หลายๆ คน แล้วก็มืออาสาสมัคร ๒ คน คอยวิ่งจับอยู่รอบๆ วง ถ้าใครเบียดกันจนออกนอกวง ถูกผู้ที่เฝ้าจับได้ถือว่าแพ้ กลายเป็นพวกเดียวกับพวกที่เฝ้ารอบวง และวิ่งรอบวงจับคนในวงต่อไป เหลือคนสุดท้ายเป็นคนที่ เก่ง ที่สุด

- เก้เคาะกระป๋อง ผู้เล่นทั้งหมดจะคัดเลือกผู้เป็น เก้ ๑ คน แล้วปิดตานับครั้งละ ๑๐ จนครบ ๑๐๐ ขณะเดียวกันให้ผู้เล่นคนอื่นหาที่หลบซ่อน ในจำนวนนั้นมีผู้ทำหน้าที่ขว้างกระป๋อง ๑ คน เมื่อขว้างไปแล้วหาที่หลบให้เร็ว ผู้ที่ปิดตานับก็ลืมตา ตามไปเก็บกระป๋องและเริ่มหาเพื่อน พบใครก่อนก็เคาะกระป๋องและเรียกชื่อผู้นั้น คนนั้นจะเป็นผู้ปิดตานับต่อไป

- เก้ชี้โพ หรือเก้หยบ (หยบ....ซ่อนหรือแอบ) ผู้เล่นเป็นเก้จะปิดตาแล้วนับ ๑ - ๑๐ เป็นเกณฑ์ให้คนที่เหลือวิ่งไปแอบซ่อนแล้วผู้เป็นเก้จะออกหาคนซ่อน พบคนแรกจะเรียกว่า "ชี้โพ" คนที่ถูกชี้โพต้องเป็น เก้ ต่อไป

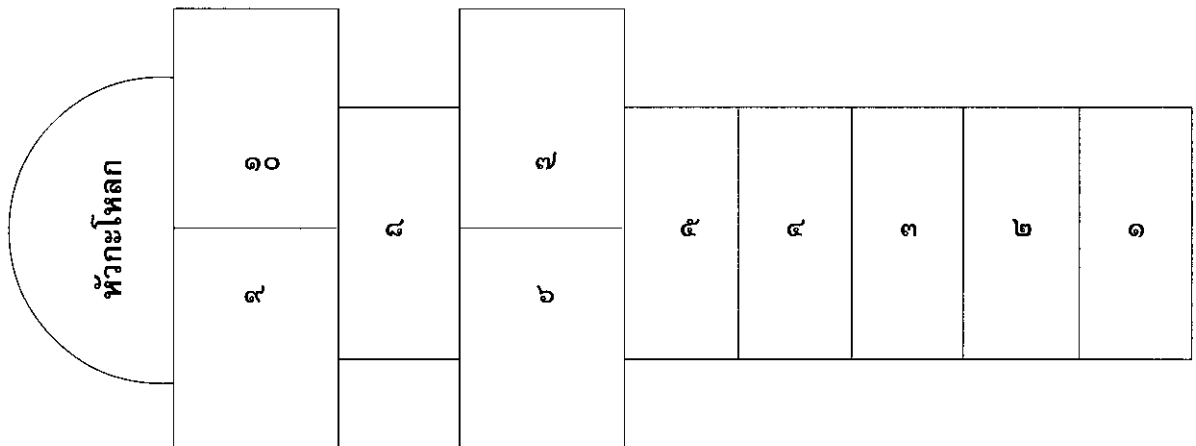
- เก้นั่งหรือเข้นั่ง ผู้เล่นเป็น เก้ จะไล่จับหรือแตะคนที่วิ่งหนีให้ได้ ผู้เล่นคนอื่นจะต้องหนีให้เร็ว แต่เมื่อเห็นจวนตัวหรือเห็นว่าหนีไม่พ้นแล้ว ผู้เล่นมีสิทธิ์ที่จะนั่งลงกับพื้นโดยนัยยะๆ เก้ก็จะหมดสิทธิ์เอามือแตะ ถ้าผู้หนีหนึ่งไม่ทันถูกผู้เป็นเก้แตะได้ ผู้นั้นก็จะ เป็น เก้ แทน

กติกาการเล่นเก้หนึ่ง

๑. เก้ ไม่มีสิทธิ์เอามือแตะผู้ที่หนึ่งนั่งตายได้
๒. คนที่หนึ่งหากถูก เก้แตะ ก็จะเป็นเก้แทน
๓. คนที่หนึ่ง เมื่อนั่งแล้วจะลุกมาวิ่งเลยไม่ได้ นอกจากจะมีผู้เล่นคนอื่นมาแตะ จึงจะลุกวิ่งได้อีก
๔. เมื่อคนที่หนึ่งต้องนั่งหมดทุกคน และไม่มีใครสามารถช่วยใครได้ คนหนึ่งคนแรกจะเป็น เก้แทน

๑.๑๕ เรือบิน

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กทั้งชายและหญิง ใช้ผู้เล่นเป็นชุด ชุดละ ๒ - ๓ คน
 สถานที่เล่น ต้องเป็นพื้นที่ราบที่สามารถขีดเส้นเป็นรูปเครื่องบิน ปีก ๒ ชั้น
 ลำตัวเป็นชั้นๆ ตามที่ต้องการเรียกว่า เมือง ให้แต่ละเมืองมีขนาดพอสมควร ดังรูป

อุปกรณ์การเล่น ลูกเกย ทำด้วยกระเบื้องดิน แต่งให้เป็นแผ่นกลมๆ

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น ก่อนที่จะเล่น ผู้เล่นจะต้องเสี่ยงโดยการยื่นหันหลังให้เส้นเริ่มเล่น แล้วโยนลูกเกยไปยัง หัวเมือง ลูกเกยของใครตกใกล้เส้นปีกมากที่สุดจะเป็นผู้เริ่มเล่น โดยการวางลูกเกยของตนลงที่เมืองที่ ๑ แล้วเขย่งเท้าลงเมืองที่ ๑,๒,๓,๔ และ ๕ ตามลำดับ เมื่อถึงเมืองที่ ๖,๗ ให้วางเท้าพร้อมกันทั้ง ๒ ข้าง โดยแยกข้างละเมือง ต่อจากนั้นก็เขย่งเท้าเข้าเมืองที่ ๘ ถึงเมืองที่ ๙, ๑๐ ให้วางเท้าพร้อมกันอีก แล้วกระโดดหมุนกลับเขย่งเท้ากลับมาทุกเมืองจนออกมานอกเส้น เอาจูกเกยโยนลงบนเมืองที่ ๒ แล้วเขย่งเท้าเหมือนเมืองที่ ๑ โดยกลับมาหยิบลูกเกยในขณะที่ยื่นเท้าเดียวอยู่ในเมืองที่ ๓ โดยไม่ให้มือแตะพื้น จึงเขย่งเท้าลงเมืองที่ ๒ ได้ กระโดดข้ามเมืองที่ ๑ ออกนอกเส้นเริ่ม เมืองอื่นๆ ก็ทำอย่างนี้ทุกเมือง แต่เมืองใดที่มีลูกเกยวางอยู่ จะต้องเขย่งเท้ากระโดดข้ามทุกเมือง เมื่อถึงหัวกะโหลกหรือหัวเมือง ก็มีสิทธิ์ครองเมืองที่ ๑ และเมืองอื่นๆ ตามลำดับ เมื่อใดที่ครองได้ก็สามารถ “พัก” หรือยื่นสองเท้าได้ ผู้เล่นคนใดทำผิดข้อตกลงต้องเปลี่ยนให้ผู้อื่นเล่นต่อ โดยวางลูกเกยไว้ในเมืองที่กำลังเล่น ผู้เล่นอื่นไม่มีสิทธิ์เขย่งเท้าลงไปในเมืองนั้น

กติกาการเล่น

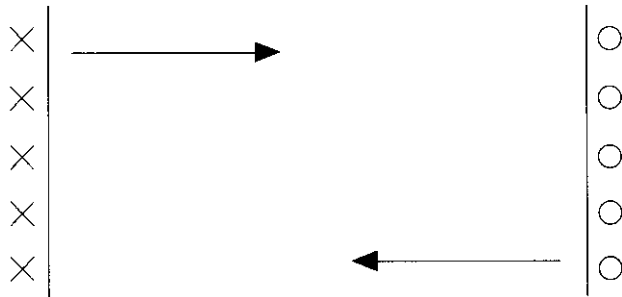
1. ผู้เล่นต้องโยนลูกเกยลงในเมืองที่กำหนด
2. เมื่อผู้เล่นเสียการทรงตัว ล้ม หรือทำเหยียบพื้นที่ ๒ ข้าง ถือว่า ตาย
3. ในขณะที่หยิบลูกเกยมือห้ามแตะพื้น
4. ทำข้างใดข้างหนึ่งเหยียบเส้น ถือว่า ตาย
5. กระโดดข้ามชั้นตอนที่กำหนดไว้

๑.๑๖ ดีหรือดีจับ

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กผู้ชายนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้หญิง ไม่จำกัดจำนวน

ผู้เล่น

สถานที่เล่น กลางแจ้ง ในสนาม หรือลานดินที่สามารถขีดเส้นได้ ๒ เส้น ให้ห่างกันมากพอสมควร ดังรูป

วิธีการเล่นและกฎเกณฑ์การเล่น แบ่งผู้เล่นออกเป็น ๒ ฝ่ายๆ ละเท่าๆ กัน แต่ละฝ่ายตกลงหาผู้เล่นก่อน ผู้เล่นก่อนต้องออกเสียง ดี โดยไม่ขาดเสียงขณะไปแตะฝ่ายตรงข้ามที่อยู่หลังเส้นให้ได้ ฝ่ายตรงข้ามก็พยายามจับตัวผู้ดี ให้อยู่ ถ้าผู้ดีแตะใครแล้วสามารถกลับมาแดนตนโดยร้อง ดี ไม่ขาดเสียง ผู้นั้นต้องมาเป็นฝ่ายดี ถ้าแตะได้หมดในครั้งเดียว ฝ่ายจับก็แพ้ ถ้าคนที่ถูกจับได้จนขาดเสียงดี ก็จะต้องเป็นฝ่ายจับ ฝ่ายไหนหมดผู้เล่นก่อนเป็นฝ่ายแพ้ บางครั้งผู้เล่นอาจดัดแปลงการเล่น เป็น ดีไป คือ ไม่ออกเสียงไม่ว่าจะถูกจับอย่างไรก็ตาม ถ้าออกเสียงถือว่า แพ้

๑.๑๗ กระโดดยาง

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กผู้หญิงนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้ชาย จำนวนผู้เล่น

๓ - ๗ คน

สถานที่เล่น ในสนามหรือลานดิน

อุปกรณ์การเล่น ใช้ยางเส้นต่อกันให้มีความยาวพอประมาณ

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น ผู้เล่นต้องหาผู้ถือยาง ๒ คน ผู้เล่นที่เหลือจะกระโดดข้ามยางทีละคน ผู้ถือยางจะเลื่อนระดับความสูงขึ้นไปเรื่อยๆ จากตาคู่ม เข้า สะเอว หน้าอก ศีรษะ ถ้าผู้เล่นคนใดกระโดดข้ามไม่พ้นก็ต้องเป็นผู้ถือยางแทน

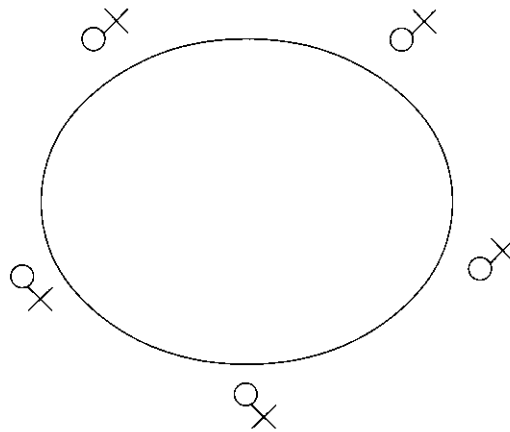
๑.๑๘ ม้าหางแดงหรือขี่ม้าโยนรับ

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กผู้ชายนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้หญิง โดยจะจับคู่กัน ประมาณ ๕ - ๖ คู่ ผู้เล่นที่จับคู่กันจะต้องมีขนาดร่างกายใกล้เคียงกัน พอที่จะขี่หลังกันได้

สถานที่เล่น กลางแจ้ง อาจจะเป็นสนามหรือลานดินที่มีความกว้างพอที่จะวิ่งหนีกันได้

อุปกรณ์การเล่น ลูกบอลเล็กๆ หรือลูกตะกร้อที่สานด้วยใบมะพร้าวหรือผ้าห่อทรายม้วนให้เป็นก้อนกลมๆ

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น ผู้เล่นจับกันเป็นคู่แล้วตกลงกันว่า ใครจะเป็นม้าหรือเป็นฝ่ายขี่ก็ขึ้นขี่หลังม้า โดยยืนเป็นวงกลม ระยะห่างกันพอประมาณ ดังภาพ

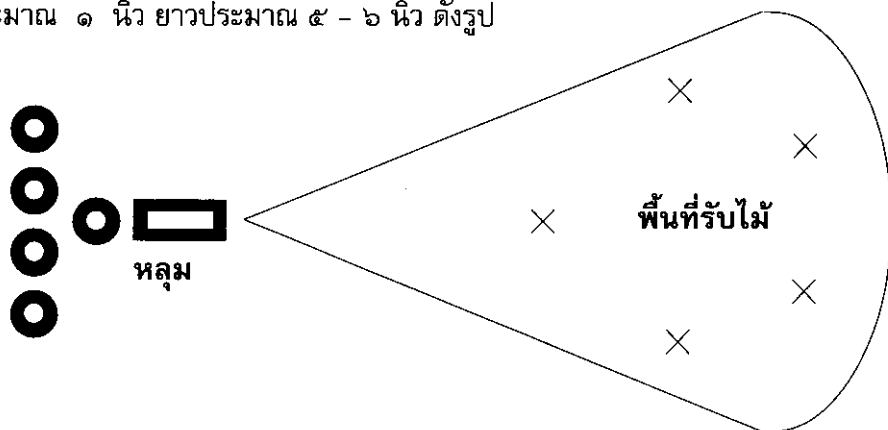
จากนั้นฝ่ายโยนก็โยนของรับกันไปรอบวงตามลำดับ หรืออาจโยนข้ามวงก็ได้ แล้วแต่จะตกลงกัน คนที่เป็นม้ามีสื่อถือโยกตัวเพื่อให้ผู้รับรับของพลาด

กติกาการเล่น

๑. ฝ่ายขี่จะต้องนั่งบนม้าของตน แล้วโยนของให้ผู้ขี่ด้วยกันไม่ให้ตก
๒. ถ้าของตก ฝ่ายขี่จะต้องกระโดดลงจากหลังม้าแล้ววิ่งหนีทันที ฝ่ายม้ารีบเก็บของแล้วพยายามขวางให้ถูกฝ่ายขี่คนใดคนหนึ่ง
๓. ถ้าฝ่ายม้าขวางถูก ถือว่าฝ่ายขี่ แพ้ ต้องเปลี่ยนเป็น ม้า ให้ฝ่ายม้าเป็นฝ่ายขี่
๔. ถ้าฝ่ายม้าขวางไม่ถูกฝ่ายขี่ ฝ่ายขี่ก็มีสิทธิ์ขี่ม้าของตนเล่นต่อ

๑.๑๙ ไม้ตีหรือตีวัด

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กผู้ชายนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้หญิง ไม่จำกัดจำนวน สถานที่เล่น เล่นกลางแจ้ง ในสนามหรือลานดิน โดยชุดหลุมกว้าง ๑ นิ้ว ลึกประมาณ ๑ นิ้ว ยาวประมาณ ๕ - ๖ นิ้ว ดังรูป

อุปกรณ์การเล่น ไม้กลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑ เซนติเมตร ๒ ท่อน
ท่อนสั้นยาวประมาณ ๑ ฟุต ท่อนยาวยาวประมาณ ๑ ฟุตครึ่ง

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น ก่อนเล่นให้แต่ละฝ่ายชั่งไม้โดยเอาไม้ส่วนท่อนยาว
ซึ่งไม้ท่อนสั้นให้ได้หลาย ๆ ครั้ง ฝ่ายไหนได้มากกว่าเป็นฝ่ายเล่นก่อน ฝ่ายเล่นจะเอาไม้ท่อนสั้น
วางขวางช่องที่ขีดไว้ แล้วเอาไม้ท่อนยาวขวิดให้ไกลที่สุด อาจขวิดเป็นมุมเฉียงก็ได้ ผู้เล่นฝ่ายรับ
จะยืนรับไม้ตามจุดต่างๆ เต็มพื้นที่ หากรับไม่ได้ฝ่ายขวิดต้อง ตาย หมด และต้องเปลี่ยนข้างเล่น
ทันที หากรับไม่ได้ให้ฝ่ายรับคนใดคนหนึ่งโยนไม้ให้ถูกไม้ที่วางอยู่ปากหลุม ถ้าโยนถูกถือว่า
ตาย ๑ คน ฝ่ายขวิดต้องเปลี่ยนคนใหม่ และเริ่มเล่นใหม่ แต่หากรับไม่ได้และโยนไม้ถูก ฝ่ายรับ
จะต้องยอมให้ฝ่ายขวิดทำอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างการโยนไม้ให้เปลี่ยนขวิดดีหรือการชั่งไม้
ถ้าโยนให้ตีให้ขวิดว่าได้ที่เท่าของไม้ไปเท่ากับจำนวนนั้น โดยตีต่อๆ กันไปจนครบ หากเป็น
การชั่งก็ตีเท่ากับจำนวนที่ชั่งได้ ให้ฝ่ายรับไปยืนที่จุดที่ไกลที่สุดแล้วร้องตี โดยไม่ให้ขาดเสียง
มาจนถึงหลุม เอาไม้ใส่หลุม ถ้าทำได้จะเป็นฝ่ายขวิดแทน หากเสียงขาดก็จะเป็นฝ่ายรับตามเดิม

๑.๒๐ หมาดอแย่ง

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กผู้ชายนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้หญิง จำนวนผู้เล่น
ประมาณ ๓ - ๕ คน

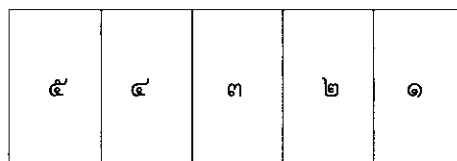
สถานที่เล่น ในสนามหรือลานดิน

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น ผู้เล่นทั้งหมดจะยืนเป็นวงกลมชิดกันโดยหันหน้า
ออกนอกวง ขาข้างหนึ่งยืนกับพื้น ส่วนอีกข้างอมมาทางด้านหลังเพื่อขัดกัน เมื่อขัดกันได้ทีแล้ว
ทุกคนจะเต้นแข้งพร้อมๆ กัน ขาใครหลุดออกมาก่อนถือว่าแพ้ ต้องออกจากวงไปที่ละคน

๑.๒๑ อีจูด

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กชายและหญิง จำนวน ๒ คนขึ้นไป

สถานที่เล่น เป็นลานดินไม่ต้องกว้างมากนัก ให้พอขีดเส้นได้ โดยจะขีดเป็นรูป
สี่เหลี่ยม และแบ่งออกเป็นเมืองๆ ส่วนมากจะแบ่งเป็น ๕ เมือง ดังรูป

อุปกรณ์การเล่น วัสดุที่ใช้จูดได้ เช่น แผ่นกระเบื้องดินแดงให้กลมๆ เม็ด
มะม่วงหิมพานต์

วิธีการเล่น ผู้เล่นทั้งหมดต้องคัดเลือกผู้เล่นก่อนเมื่อได้แล้วผู้เล่นก่อนจะเริ่มเล่น
ที่เมือง ๑ โดยโยนลูกลงไปที่เมือง ๑ แล้วเขย่งจูดลูกให้ออกไปนอกเมือง ต่อมาก็โยนลูกที่เมือง
๒ และทำเช่นเดียวกันจนถึงเมืองที่ ๕ จึงจองเมืองใดเมืองหนึ่งเป็นของตน เมืองที่จองนี้คนอื่น
จะจูดมาลงหรือพักไม่ได้ จะต้องจูดลูกให้ข้ามและจะต้องกระโดดข้าม ถ้าไม่ข้ามถือว่าแพ้ ต้อง
ให้ผู้อื่นเล่นต่อ คนที่เล่นครบรอบจะได้เล่นรอบใหม่ต่อไปจนกว่าจะตาย ซึ่งมี ๓ กรณีด้วยกัน
คือไม่เขย่ง จูดลูกไปตกเมืองจอง และกระโดดไปตกเมืองจอง

๑.๒๒ ปิดตาตีหม้อ

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เล่นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ไม่จำกัดจำนวน

สถานที่เล่น ลานกลางแจ้ง ในสนามหรือลานบ้านที่มีความกว้างพอสมควร

อุปกรณ์การเล่น หม้อดิน ผ้าปิดตา ไม้ตี

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น เริ่มด้วยการหาตัวผู้เล่นก่อน เมื่อได้แล้วก็ให้ไปยืนในตำแหน่งที่กำหนด จากนั้นให้ผู้เล่นคนอื่นเอาหม้อไปวางยังจุดที่ตกลงกันไว้ ซึ่งห่างจากผู้เล่นประมาณ ๑๐ ก้าว การวางหม้อจะวางบนพื้นดินหรือใช้ไม้ตอกเป็นเสาให้สูงพอสมควรแล้วใช้หม้อครอบไว้ ให้ผู้เล่นสังเกตตำแหน่งที่วางหม้อให้แม่นยำแล้วปิดตา จากนั้นให้หมุนรอบตัวเองประมาณ ๓ - ๔ รอบ จึงปล่อยให้ผู้เล่นเดินถือไม้ไปตีหม้อ ถ้าตีถูกก็ชนะ ต้องวางหม้อใบใหม่ให้ผู้เล่นคนต่อไป ถ้าตีผิดก็ให้ผู้เล่นคนต่อไปเล่นต่อ

๑.๒๓ กระโดดเชือก

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กผู้หญิงนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้ชาย จำนวนผู้เล่นอย่างน้อย ๓ คน

สถานที่เล่น กลางแจ้ง สนามหญ้าหรือลานบ้าน

อุปกรณ์การเล่น เชือก มีความยาวพอประมาณ

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น ผู้เล่นทั้งหมดจะคัดผู้แกว่งเชือก ๒ คน ให้ถือปลายเชือกคนละด้าน แล้วแกว่งเชือกโดยการหมุนแขนไปทางเดียวกันและให้เชือกถูกดินด้วย ผู้เล่นอีกคนก็จะกระโดดข้ามเชือกที่แกว่งอยู่ให้เป็นจังหวะ ถ้ากระโดดติดเชือกเมื่อใดแสดงว่า ตาย ให้ไปแกว่งเชือกแทน

๑.๒๔ เตะชนไก่หรือเตะตะกร้อชนไก่

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กผู้ชายนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้หญิง จำนวนผู้เล่นตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป

สถานที่เล่น ลานดินหรือบริเวณรอบๆ อาคารที่มีบริเวณพอสมควร

อุปกรณ์การเล่น ตะกร้อชนไก่ ทำด้วยการตัดยางให้เป็นรูปกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๓ เซนติเมตร ถ้าเป็นยางแผ่นบางๆ อาจเรียงกันหลายชั้น แล้วเอาตะปูปักตรงกลาง นำชนไก่มาปักล้อมตะปู ใช้อย่างเส้นผูกชนไก่กับตะปูให้แน่น

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น ผู้เล่นจะตกลงหาผู้เล่นก่อน ผู้เล่นก่อนจะใช้เท้าหรือเข้าเตะตะกร้อชนไก่ให้ลอยขึ้น และเตะเลี้ยงไว้ตามจำนวนที่ตกลงกัน ถ้าเตะครบจำนวนก่อนก็หยุดให้ผู้เล่นคนอื่นเล่นต่อ ถ้าลูกตกพื้นก่อนครบจำนวนก็เปลี่ยนให้ผู้เล่นคนต่อไปเตะ เมื่อผู้เล่นเตะครบทุกคน ผู้ที่ยังเตะไม่ครบจำนวนก็หมุนเวียนมาเตะต่อและนับแต้มต่อจากที่ค้างอยู่ ผู้ใดเตะครบจำนวนเป็นคนสุดท้ายเป็นผู้แพ้ จะต้องถูกทำโทษโดยให้ผู้แพ้เอาหลังมือทาบกับผนังหรือต้นไม้แล้วให้ผู้เล่นคนอื่นๆ ขว้างให้ถูกมือตามจำนวนที่ตกลงกันไว้

๑.๒๕ กระโดดสาก

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เล่นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ โดยเล่นครั้งละ ๓ คน คือเป็นคนถือสาก ๒ คน เป็นคนกระโดด ๑ คน

สถานที่เล่น กลางแจ้ง เช่น ลานบ้านหรือลานวัด

อุปกรณ์การเล่น สากดำข้าว ๔ อัน

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น วางสากลงกับพื้นตามยาว ๒ อัน ส่วนอีก ๒ อันให้คนถือวางขวางลงบนสาก ๒ อันแรก ผู้ถือสากลงหนึ่งอย่างๆ จับหัวสากอันบนไว้ในมือข้างละสากข้างละคน และกระทบสากเข้าหากันให้เป็นจังหวะสม่ำเสมอ ส่วนผู้กระโดดจะต้องกระโดดเข้าออกระหว่างสากทั้งสองในขณะที่สากกระทบกันและแยกจากกัน ครั้งแรกกระโดดเท้าเดียวก่อน ครั้งต่อไปจึงกระโดดเท้าคู่ ในขณะที่กระโดดจะต้องแสดงท่าทางประกอบและต้องกระโดดกลับหน้ากลับหลังให้รวดเร็ว ถ้าทำกระทบสากในท่าใด ผู้กระโดดต้องเปลี่ยนเป็นผู้ถือสาก ผู้ถือสาก มาเป็นผู้กระโดด เปลี่ยนกันไปจนครบ ๓ คน หากเป็นการแข่งขันจะแข่งกันเป็นทีม ทีมละ ๓ คน ทีมใดกระโดดได้น่าดูทำไม่กระทบสากเลยทั้ง ๓ คน เป็นทีมชนะ

๑.๒๖ กระทั่ง

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น ผู้เล่นเป็นเด็ก จำนวนประมาณ ๖-๘ คน

สถานที่เล่น กลางแจ้ง เป็นสนามหรือลานดิน

อุปกรณ์การเล่น ไซ้กระทั่ง อาจใช้ก้อนหิน เม็ดขุ่น เท่าจำนวนผู้เล่นยกเว้นผู้เป็นกระทั่ง ผู้เล่นคนอื่นจะพยายามฉกไซ้กระทั่งโดยไม่ให้เท้าของกระทั่งทิ้งฟาดถูกตัว ถ้าถูกตัวผู้ใด ผู้นั้นจะต้องเป็นกระทั่งแทน แต่ถ้าฟาดไม่ถูกใครและไซ้ถูกขโมยไปหมด กระทั่งต้องยอมให้ผู้เล่นคนอื่นปิดตาแล้วนำไซ้ไปซ่อน ให้กระทั่งนับ ๑ - ๑๐ เมื่อครบแล้วกระทั่งต้องหาไซ้ให้พบของใครก่อนคนนั้นต้องเป็นกระทั่งแทน ถ้าหากไม่พบก็ต้องเป็นกระทั่ง

๑.๒๗ ลิงชิงน้ำเต้า

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น ผู้เล่นเป็นเด็ก มีจำนวน ๔ คน เป็นลิง ๑ คน เป็นน้ำเต้า ๑ คน เป็นเจ้าของน้ำเต้า ๑ คน เป็นหมา ๑ คน

สถานที่เล่น ลานบ้าน ลานวัด หรือ สนามหญ้า

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น เริ่มเล่นโดย ลิง จะเป็นฝ่ายชิงน้ำเต้า แล้วพาริงไปรอบๆ บริเวณ คนที่เป็นเจ้าของน้ำเต้ากับหมาต้องพยายามไล่ลิงเพื่อแย่งเอาน้ำเต้าคืนมา ในขณะที่ไล่ หมาจะต้องเห่าไปด้วย ถ้าหมาไล่ทันก็จะกัดลิงและแย่งน้ำเต้ากลับมาแล้วเริ่มเล่นใหม่

๑.๒๘ ม้าตีบ

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กผู้ชายนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้หญิง ผู้เล่นจับกันเป็นคู่ๆ ให้คนหนึ่งเป็นม้าและอีกคนเป็นผู้ขี่

สถานที่เล่น ในสนาม ลานบ้าน หรือลานวัด

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น ผู้เล่นจับกันเป็นคู่จะมีคู่ก็ได้ ม้าจะพาผู้ขี่วิ่งไปรอบๆ บริเวณ ผู้ขี่จะใช้เท้าตีผู้เล่นคู่อื่นๆ ส่วนม้าจะพยายามหลบหลีกอย่าให้ผู้ขี่มาตีบ คู่ใดถูกตีล้มลงหรือผู้ขี่พลัดตกลงก็เป็นผู้แพ้

๑.๒๙ ลูกข้าง

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กผู้ชายนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้หญิง ไม่จำกัดจำนวน

สถานที่เล่น กลางแจ้ง ในลานดินที่มีพื้นแข็ง เช่น ลานบ้าน ลานวัด สนามโรงเรียน ไม่ต้องการบริเวณกว้างขวางนัก

อุปกรณ์การเล่น

๑. ลูกข่างมีลักษณะกลมรียาวคล้ายลูกหมากทำด้วยไม้เนื้อแข็งใช้ไม้หรือเหล็กแหลมเสียบเป็นแกนกลาง เรียกว่า เตื่อย และปลายแกนต้องแหลม ไม้ที่นิยมนำมาทำลูกข่าง เช่น ไม้ฝรั่ง ไม้มะขาม ไม้ตะเคียน เป็นต้น

๒. เชือกสำหรับหมุนลูกข่าง ใช้เชือกยาวประมาณ ๑ เมตรครึ่ง ปลายเชือกผูกเป็นมือจับ

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น ผู้เล่นทั้งหมดจะตกลงกันเพื่อหาเป้าหมายจากผู้เล่นคนใดคนหนึ่ง ผู้เล่นที่ถูกเลือกจะต้องวางลูกข่างของตนลงเป็น “เป้า” ให้ผู้เล่นคนอื่นพีดลูกข่างไป อาจขีดเส้นเป็นวงกลมล้อมเป้าเพื่อให้ชัดเจนขึ้น ผู้เล่นทุกคนจะ “พีด” ลูกข่างของตนลงไปพร้อมกันโดยให้ “เตื่อย” ของลูกข่างปักลงบน “เป้าหมาย” ลูกข่างจะถูกหรือไม่ถูกเป้าก็ได้ เมื่อลูกข่างที่พีดลงไปหมุนอยู่บนพื้น ผู้เล่นต้องใช้เชือกคล้องลูกข่างที่กำลังหมุนใส่ในฝ่ามือผู้เล่นคนใดทำได้เป็นคนสุดท้าย ก็ต้องวางลูกข่างลงใน “แดน” หรือวงกลมที่ขีดไว้เพื่อเป็นเป้าต่อไป

๑.๓๐ จับโพง

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กผู้ชายนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้หญิง

สถานที่เล่น กลางแจ้ง

อุปกรณ์การเล่น จับโพงหรือซัพโพง สะบัดจู้จากไม้ไผ่ ขนาดเท่าหัวแม่มือหรือเล็กกว่า มีรูทะลุตลอดลำปล้องความยาวประมาณ ๑ ฟุต หรือเท่ากับ ๑ ปล้องไม้ไผ่ ส่วนนี้จะนำมาทำเป็นลำกล้อง แล้วเหลาไม้ไผ่อีกอันเป็นแกน ขนาดพอดีกับรูของลำกล้องที่เตรียมไว้ ไม้แกนนี้สามารถสอดเข้าไปในรูและเลื่อน เข้า - ออกได้ นำไม้ไผ่ข้อสั้นๆ มาสวมแกนนี้ไว้เป็นด้ามจับ

วิธีการเล่น ผู้เล่นจะนำผลไม้อะไรหรือใบไม้บางชนิดในท้องถิ่น เช่น ลูกพลาลูกมะกล่ำ ใบหญ้าเข็ดมอญ ลูกนุ่น ลูกหวาย ที่มีขนาดพอดีกับลำกล้อง หรือ กระดาษชุบน้ำหมาดๆ บั่นให้เป็นก้อนกลม ใส่เข้าไปในลำกล้อง อัดให้แน่น เป็นกระสุน เสียบไม้แกนตามไปประมาณ ๑ ใน ๔ ส่วนของลำกล้อง เล็งเป้าที่ต้องการยิง กระแทกไม้แกนเข้าไปแรงๆ ลูกกระสุนจะพุ่งด้วยแรงอัดของลมในลำกล้องกระเด็นไปไกลเกิดเสียงดัง

๑.๓๑ ปี่ซัง

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เล่นได้ทั้งเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชาย

สถานที่เล่น กลางแจ้ง

อุปกรณ์การเล่น ซังข้าว (ต้นข้าวที่เก็บรวงแล้ว) ที่มีลักษณะสมบูรณ์ มีปล้องใหญ่และยาวพอสมควร ตัดเอาปล้องและส่วนปลายให้เหลือข้อหรือคอปปล้องไว้ความยาวประมาณ ๓ - ๔ นิ้ว บีบปล้องซังข้าวนั้นให้แตก กดหัวท้ายเข้าหากัน ให้ส่วนที่แตกโป่งออกมาเล็กน้อย แล้วเอาปลายซังข้าวมาแยงทะลุไปในปล้องเพื่อไม่ให้อะไรติดค้างอยู่ แล้วเป่า

วิธีการเล่น ผู้เล่นจะเป่าปี่ซังข้าวให้เกิดเสียงดังเพื่อความสนุกสนาน ในระหว่างที่พ่อแม่ทำงาน

๑.๓๒ เป้าเปลือกลูกยาง

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เล่นได้ทั้งเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชาย

สถานที่เล่น ไม่จำกัดสถานที่

อุปกรณ์การเล่น เป้าเปลือกลูกยางพาราที่มีขนาดเท่ากันนำมาขีดให้หันด้านนอกไปคนละด้าน เวลาชดพลิกปลายแหลมของเป้าเปลือกลูกยางให้อยู่ด้านบน ๑ อัน ด้านล่าง ๑ อัน

วิธีการเล่น ผู้เล่นจะจับเป้าเปลือกลูกยางพาราที่ขีดแล้วโดยใช้นิ้วชี้กับนิ้วหัวแม่มือจับให้นิ้วชี้อยู่ด้านบน นิ้วหัวแม่มืออยู่ด้านล่าง ปลายแหลมของเป้าเปลือกลูกยางจะปักอยู่ตรงกลางนิ้วทั้งสอง จากนั้นผู้เล่นก็เป้าเปลือกลูกยางแรงๆ เป้าเปลือกลูกยางจะหมุน

๑.๓๓ ลากเตาะ

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เล่นได้ทั้งเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชาย ไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น

สถานที่เล่น ลานบ้าน หรือ ทางเท้าที่มีความกว้างและความยาวพอประมาณ

อุปกรณ์การเล่น ทางหมากทั้งกบที่เรียกว่า “เตาะ” โดยเลือกเอา “เตาะ” แห่งที่ร่วงลงมาจากต้นและมีทางติดมาด้วย ใช้มีดตัดใบออก เหลือเฉพาะทางติดกบ

วิธีการเล่น ผู้เล่น ๒ คน เป็นผู้เล่น ๑ คน เป็นผู้หนึ่ง ๑ คน ผู้เล่นจะจับทางหมากลากไปข้างหน้าโดยมีผู้หนึ่งชดสมาธิมือจับคอกาบไว้ให้แน่นไม่ให้ตัวเองร่วงจากเตาะ การเล่นลากเตาะ บางครั้งผู้เล่นอาจนำสิ่งกีดขวางมาวางขวางเส้นทางที่ลากเพื่อให้ผู้ที่นั่งหลุดออกจากเตาะหรือบางครั้งอาจมีการแข่งขันกันเป็นคู่ๆ แต่ส่วนมากแล้วจะเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน

๑.๓๔ กลิ้งครก

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กผู้ชายนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้หญิง

สถานที่เล่น ลานบ้าน

อุปกรณ์การเล่น ครกตำข้าว

วิธีการเล่น ผู้เล่นคนหนึ่งจะกลิ้งครกที่ล้มนอนให้หมุนไปข้างหน้า ผู้เล่นคนอื่นจะขึ้นไปยืนบนครกและพยายามทรงตัวไม่ให้ตกลงมาจากครก บ้างก็มีการแข่งขันโดยจับกันเป็นคู่ๆ ผู้เล่นคู่ใดตกจากครกก่อนก็เป็นฝ่ายแพ้ แต่ส่วนมากจะเล่นด้วยความสนุกสนาน

๑.๓๕ ว้าว

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เล่นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่

สถานที่เล่น ต้องเป็นพื้นที่โล่ง มีบริเวณพอที่จะให้วิ่งว้าวได้ และว้าวสามารถลอยขึ้นไปกลางอากาศโดยไม่มีสิ่งกีดขวาง

อุปกรณ์การเล่น

๑. ว้าว ที่นิยมเล่นมีหลายชนิด เช่น ว้าววงเดือน ว้าวนก ว้าวจุฬา ว้าวงู ว้าวคน เป็นต้น ผู้เล่นจะทำโครงว้าวจากไม้ไผ่ ที่นิยมคือ ไม้ไผ่สีสุก เพราะมีความเหนียวและทนทานสามารถดัดแปลงเป็นรูปต่างๆ ได้ง่าย โครงหลักของว้าวก็มีกระดูกสันหลังของว้าว ปีกทั้ง ๒ ซ้าง และส่วนหาง การขึ้นโครงว้าวจะต้องใช้เชือกผูกให้ส่วนต่างๆ ยึดกันเป็นรูปตามต้องการเสร็จแล้วใช้กระดาษหุ้ม ส่วนมากจะใช้กระดาษฟาง กระดาษแก้ว เป็นต้น เลือกสีให้เหมาะสมกับรูปร่างของว้าว โดยหุ้มจากส่วนหัวสู่ส่วนหาง ใช้กาวหรือยางไม้ เช่น ยางสาครู ยางพารา ติดให้แน่น จากนั้นก็ติด สายคะนอง หรือ คันชูง หรือ คันธง ให้ตัวว้าวมีความสมดุล

๒. สายว้าว ใช้เชือกที่มีขนาดพอเหมาะกับตัวว้าว และมีความเหนียวพอสมควร ผู้เล่นจะผูกเชือกว้าวต่อจากสายคะนุง

๓. แอกว่าว ใช้เฉพาะว้าวขนาดใหญ่บางชนิด เช่น ว้าวนก ว้าวควายหรือว้าววงเดือน แอกว่าวจะเป็นตัวทำให้เกิดเสียงโดยจะทำให้มีขนาดพอเหมาะกับตัวว้าว แอกว่าวนี้ทำจากไม้ไผ่เหลาให้มีลักษณะเรียวไปทางปลายทั้ง ๒ ข้าง ที่ปลายทั้ง ๒ ข้าง จะมีหลอดที่ทำด้วยไม้ไผ่กลมอันเล็กๆ สำหรับตรึงใบแอกไว้กับคั่นแอก ใบแอกนิยมทำด้วยหวายหรือใบลาน

วิธีการเล่น ผู้เล่นจะนำว้าวไปเล่นที่สนาม โดยผูกเชือกกับสายคะนุงให้เรียบร้อย ผู้เล่นคนหนึ่งจะเป็นผู้ดึงสายว้าว ส่วนอีกคนหนึ่งจะเป็นผู้ปล่อยว้าว ผู้ดึงสายว้าวจะยืนห่างจากผู้ปล่อยว้าวพอสมควร ผู้ปล่อยว้าวจะดูทิศทางลมก่อน เมื่อมีลมพัดมาพอเหมาะก็ส่งสัญญาณให้ผู้ดึงสายว้าวปล่อยว้าวขึ้นท้องฟ้า ผู้ดึงสายว้าวพาว้าววิ่ง แล้วผ่อนสายว้าวทีละนิดๆ ให้อว้าวสูงขึ้นเรื่อยๆ เมื่อเห็นว่าว้าวขึ้นสูงพอสมควร เรียกว่า “ติดลมบน” ก็ผูกปลายเชือกไว้กับหลักหรือต้นไม้ปล่อยไว้จนมีตุ้มค้ำ จึงเก็บว้าวโดยดึงสายเชือกนำตัวว้าวลงมา

๑.๓๖ ชายของหรือข้าวหอยเสียง

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กผู้หญิงนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้ชาย ไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น

สถานที่เล่น ในที่ร่ม เช่น ใต้ต้นไม้ ลานบ้าน

อุปกรณ์การเล่น กะลามะพร้าว หม้อดินเด็กเล่น กะละมังเก่าๆ และเครื่องใช้อื่นๆ

วิธีการเล่น ผู้เล่นจะสมมุติตัวเองเป็นแม่ค้าคนหนึ่งหรือหลายคน ขายอาหารคาวหวาน อาหารก็สมมุติโดยใช้ดินหรือทรายใส่ในภาชนะ เช่น กะลามะพร้าว หม้อดิน เป็นต้น ผู้เล่นที่เป็นลูกค้าจะมาซื้ออาหารโดยใช้ใบไม้หรือกระดาษสมมติเป็นเงิน มีการพูดคุยซักถามราคาเหมือนกับมีการซื้อขายจริงๆ

๑.๓๗ ลูกกลม

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เล่นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ แต่ลักษณะของลูกกลมจะแตกต่างกัน

สถานที่เล่น ไม่จำกัดสถานที่

อุปกรณ์การเล่น ลูกกลมหรือลั่นทมมีหลายแบบหลายขนาด แบ่งได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ ลูกกลมสำหรับเด็กเล่นและลูกกลมสำหรับผู้ใหญ่เล่น

๑. ลูกกลมสำหรับเด็กเล่นจะทำขึ้นอย่างง่าย ๆ จากวัสดุพื้นบ้าน เช่น ใบมะพร้าว ใบเตย ใบตาล กาบหมาก ใบลาน เป็นต้น โดยวัสดุให้มีขนาด ๑ - ๒ เซนติเมตร ยาว ๙ - ๑๐ เซนติเมตร ตัดปลายให้โค้งมนแล้วปิดปลายทั้ง ๒ ข้างให้เอนไปคนละทางเล็กน้อย จะใช้อันเดียวหรือ ๒ อันก็ได้ เรียกว่า ใบลูกกลม ถ้าใช้ ๒ อันจะทับกันเป็นรูปกากบาทแล้วเจาะรูตรงกลาง ใช้หลอดหรือไม้ไผ่กลมเล็กๆ ที่มีรูตัดให้พอเหมาะกับใบลูกกลมแล้วเสียบเข้าไปในรูที่เจาะ จากนั้นก็นำ ไม้แแกน หรือ ไม้ลูกกลม ซึ่งเป็นไม้ที่เหลาให้เล็กกว่ารูหลอด มีมือจับ สอดเข้าไปในรูหลอดที่ไม่จะมีฐานรองรับลูกกลม ซึ่งทำด้วยวัสดุอย่างเดียวกับใบลูกกลมรองอยู่

๒. ลูกกลมสำหรับผู้ใหญ่ นิยมทำใบลูกกลมด้วยไม้เนื้ออ่อน มีขนาดใหญ่และยาว

โดยถากใบให้บางและบิดตรงปลายเล็กน้อย ตรงกลางเว้นไว้ให้หนากว่าตอนปลาย และเจาะตรงส่วนนี้ใส่หลอดที่ทำด้วยไม้ไผ่แล้วสอดไม้ลูกกลมเหมือนกับลูกกลมเด็ก แต่ต้องให้มีขนาดโตพอที่จะรับน้ำหนักของใบลูกกลมได้ นอกจากนี้ผู้ทำลูกกลมอาจจะเพิ่มเติมอุปกรณ์เข้าไป เช่น เพิ่มลูกหวีด หรือลูกร้องเข้าไปที่ปลายใบลูกกลมทั้ง ๒ ข้าง เพื่อให้เกิดเสียงดัง หรือเพิ่มหางซึ่งนิยมทำด้วยทางระกำทั้งทาง โดยผูกติดกับไม้ลูกกลมให้ยาวเป็นพิเศษ

วิธีการเล่น ลูกกลมสำหรับเด็ก ผู้เล่นจะถือลูกกลมแล้วพาวิ่ง สมจะดันให้ลูกกลมหมุน ส่วนลูกกลมสำหรับผู้ใหญ่ ผู้เล่นจะนำลูกกลมที่ติดลูกร้องไป “ทง” (เสียบ) ไว้กับต้นไม้ใหญ่ บางครั้งผู้เล่นยังนิยมวิ่งลูกกลม (ถือลูกกลมแล้ววิ่ง) แข่งกันโดยพิจารณาจากความเร็วในการวิ่งและเสียงจากลูกร้อง

๑.๓๘ ทองสูงหรือทองโย่ง

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เล่นได้ทั้งเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชาย ไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น **สถานที่เล่น** ไม่จำกัดสถานที่

อุปกรณ์การเล่น ทองโย่ง หรือทองสูง หรือซาหยั่งไม้ ทำด้วยไม้ไผ่เนื้อหนาขนาดข้อมือ ๒ ลำ ตัดยาวประมาณ ๓ - ๔ เมตร ตกแต่งให้เรียบ แล้วใช้ไม้ไผ่ขนาดเท่ากันยาวคืบเศษ ๒ อัน ผ่าแต่ละอันออกเป็น ๒ ซีก เหลาให้เรียบ นำแต่ละคู่ประกบเข้ากับไม้ไผ่ยาวลำละคู่ ผูกด้วยหวายเพื่อเป็นที่วางเท้า หรืออาจทำโดยใช้ไม้ไผ่ที่มีแขนงแข็งแรงทำเป็นที่วางเท้าแทน

วิธีการเล่น ผู้เล่นเอาเท้าวางบนที่วางเท้าทั้ง ๒ ข้าง เอามือจับปลายทองโย่งแล้วเดินโดยไม่ให้ล้ม

๑.๓๙ กุบกับ

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เล่นได้ทั้งเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชาย ไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น **สถานที่เล่น** ไม่จำกัดสถานที่

อุปกรณ์การเล่น กุบกับ ทำด้วยกะลามะพร้าว ๒ ใบ ต้องเลือกที่มีรู (กะลาผู้) แล้วใช้เชือกที่มีความทนทานยาวประมาณ ๓ - ๔ เมตร ร้อยที่รูของกะลามะพร้าวทั้ง ๒ ใบ ใบละด้าน

วิธีการเล่น ผู้เล่นวางกะลาคว่ำลงแล้วใช้เท้าทั้ง ๒ ข้างเหยียบบนกะลา มือทั้ง ๒ ข้างดึงเชือกขึ้นแล้วเดินไปข้างหน้า ในขณะที่ยกเท้าข้างใดข้างหนึ่งขึ้น มือข้างนั้นก็ดึงเชือกขึ้นไปด้วย เป็นจังหวะสม่ำเสมอ

๑.๔๐ ตะกร้อใบมะพร้าว

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เล่นได้ทั้งเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชาย

สถานที่เล่น ไม่จำกัดสถานที่ แต่นิยมเล่นกลางแจ้ง

อุปกรณ์การเล่น ตะกร้อใบมะพร้าว สานขึ้นจากใบมะพร้าว โดยฉีกใบมะพร้าวที่สมบูรณ์ ๒ - ๓ ใบ เอาก้านใบออกแต่เว้นหัวก้านใบไว้ ตัดปลายใบทิ้ง เรียกว่า ตอกसान นำตอกसान ๒ - ๓ คู่มาสานลายขัดที่หัวตอกसान แล้วปลิวปลายตอกसानเส้นนอกทั้ง ๒ ข้าง กลับเข้าข้างในแล้วสานต่อไป สลับกัน ๔ - ๕ ครั้ง จะได้เป็นรูปสี่เหลี่ยม สานขัดจนหมดตอกसान จะได้ตะกร้อที่หนาขึ้น

วิธีการเล่น ผู้เล่นอาจนำตะกร้อใบมะพร้าวไปเล่นอย่างอื่น เช่น ม้าหางแดง

แต่ปกติจะใช้เตะเล่นแทนเตะกร้อ หรือจะใช้เตะนับแบบเตะกร้อชนไกก็ได้

๑.๕๑ ชัดหลุด (ซีโคลน)

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น ผู้เล่นเป็นผู้ใหญ่ หรือเด็ก ไม่จำกัดจำนวน

สถานที่เล่น เท่าที่ปรากฏ การเล่นชัดหลุดจะเล่นกันที่ปากน้ำปากพั้ง ซึ่งเป็นปากน้ำที่มีน้ำไหลลงสู่ทะเล จะเล่นในเทศกาลแห่พระหรือชักพระ ซึ่งบริเวณดังกล่าวน้ำจะงวดลง แต่พอพายเรือได้ และบริเวณดังกล่าวมีหลุด (โคลน) มาก

อุปกรณ์การเล่น เรือพายหรือเรือแจว

วิธีการเล่น ในเทศกาลชักพระจะมีเรือจากหลายหมู่บ้านมารวมกันแห่เรือพระที่เรียกว่าลากพระน้ำ โดยเฉพาะที่อำเภอปากพั้ง เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านาน เมื่อเรือมารวมกันก็จะเกิดการละเล่นหรือแข่งขันกันเพื่อความสนุกสนาน เช่น การแข่งเรือเพรียว เล่นเพลงเรือ การประกวดเรือ เป็นต้น การเล่น ชัดหลุด เป็นกิจกรรมหนึ่งที่หนุ่มสาวพากันนั่งเรือมาเล่นกันอย่างสนุกสนาน โดยผู้เล่นจะขวางหรือชัดโคลนใส่กันโดยไม่โกรธกัน

๑.๕๒ หยับโยียง หรือไม้ขวิด

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เล่นได้ทั้งเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิง จำนวนผู้เล่นอย่างน้อย ๒ คน

สถานที่เล่น ไม่จำกัดสถานที่

อุปกรณ์การเล่น ไม้ท่อนหรือไม้กระดานขนาดยาวพอประมาณ และแข็งแรงพอสำหรับรับน้ำหนักของผู้เล่น พาดขวางกับคันทนา หลักหรือตอไม้ ขอนไม้ เป็นต้น การพาดไม้ต้องพาดให้พอดีขณะที่ผู้เล่นนั่ง ไม่สูงเกินไปโดยพาดขวางกับฐานข้างล่าง

วิธีการเล่น ผู้เล่นจะแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย อย่างน้อยฝ่ายละ ๑ คน เมื่อแบ่งข้างเรียบร้อยแล้ว แต่ละฝ่ายก็ขึ้นนั่งทางปลายไม้ทั้ง ๒ ข้าง ฝ่ายหนึ่งจะเป็นผู้เริ่ม หยับ หรือใช้เท้ายันพื้นก่อน เพื่อให้ไม้และคนข้างต้น โยียง คือกระดกสูงขึ้นในขณะที่ฝ่ายตรงข้ามต้องต่ำลงเมื่อลงต่ำถึงที่สุด ฝ่ายที่ลงต่ำก็จะ หยับ เพื่อให้ฝ่ายตนสูงขึ้น ผลัดกันตลอดการเล่น

๑.๕๓ ทอยหลุมหรือทอยตรอก

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กผู้ชายนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้หญิง จำนวนผู้เล่นประมาณ ๓ - ๕ คน

สถานที่เล่น พื้นที่เตียนโล่ง

อุปกรณ์การเล่น วัสดุที่มีลักษณะกลม เช่น ลูกหวาด เม็ดมะขาม ลูกแก้ว หรือเหรียญ

วิธีการเล่น ผู้เล่นขุดหลุมเล็กๆ กว้างประมาณ ๒ - ๓ นิ้ว ลึกประมาณ ๒ นิ้ว ขนาดของหลุมอาจพิจารณาจากวัสดุที่ใช้เล่น จากนั้นร่วมกันกำหนดจุดทอยโดยห่างจากหลุมประมาณ ๔ - ๕ เมตร ผู้เล่นจะตกลงเพื่อ วาง สิ่งของที่จะใช้ทอย จากนั้นก็เสี่ยงการเล่นโดยใช้ลูกเกย ซึ่งเป็นวัสดุอย่างเดียวกับที่เล่น ทอย ไปยังหลุม ของใครใกล้หลุมมากที่สุดจะได้เล่นก่อน โดยทอยของทั้งหมดลงหลุม ผู้เล่นคนอื่นก็ทอยตามลำดับ เม็ดใดที่ลงหลุมก็เป็นของผู้เล่นที่เม็ดที่ไม่ลงหลุมจะกระจายอยู่รอบๆ หลุม ผู้เล่นคนอื่นจะตกลงกันว่าให้ผู้เล่นทอย ทอย ไปยังเม็ดไหน ถ้าทอยถูกก็จะได้ทั้งหมด แต่ถ้าทอยผิดก็จะได้เฉพาะในหลุม แต่หากทอยไปถูกเม็ดอื่นที่ไม่ได้

กำหนดเรียกว่า จาว ต้องเอาสิ่งของในหลุมคืน การเล่นทอยอาจมีการได้เสียเป็นสิ่งของหรือเงิน ในลักษณะการพนัน

๑.๔๔ ทอยราว/พืดราว

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กผู้ชายนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้หญิง ไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น

สถานที่เล่น กลางแจ้ง บริเวณที่เล่นต้องมีความยาวพอประมาณ

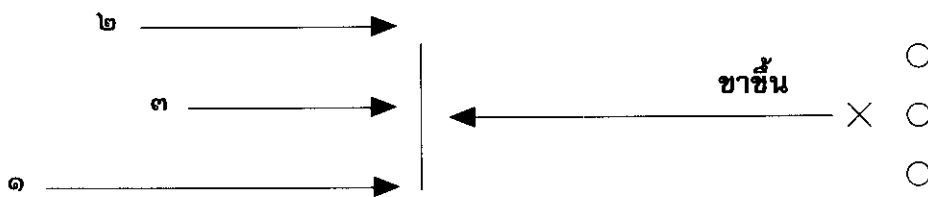
อุปกรณ์การเล่น

๑. เม็ดมะม่วงหิมพานต์

๒. ราว สำหรับวางเม็ดมะม่วงหิมพานต์ โดยจะใช้ไม้ไผ่ผ่าซีก อาจใช้ก้อนอิฐหรือก้อนหิน เป็นฐานรองปลายทั้ง ๒ ข้าง ให้ราวสูงกว่าพื้นดินเล็กน้อย

๓. ลูกเกย ใช้สำหรับขว้างราว อาจใช้เม็ดมะม่วงหิมพานต์ที่คัดแล้วหรือเม็ดมะม่วงหิมพานต์ที่ยังเขียวอยู่ แต่ต้องแช่น้ำคร่ำไว้หลายวันเพื่อให้มีน้ำหนักร หรืออาจใช้วัสดุอื่นที่มีน้ำหนัก พอที่จะขว้างได้

วิธีการเล่น ผู้เล่นตกลงกันว่าจะวางหรือลงเม็ดมะม่วงหิมพานต์คนละเท่าไรแล้วนำมาเรียงไว้บนราวไม้ไผ่ เริ่มเล่นโดยผู้เล่นทุกคนยืนที่จุดเริ่มเล่น ซึ่งห่างจากราวพอประมาณ ดังรูป

ผู้เล่นทั้งหมดจะตกลงหาผู้เล่นก่อน ให้ผู้เล่นก่อนขว้าง ลูกเกย ไปยังราว ถ้าถูกเม็ดมะม่วงหิมพานต์กระเด็นออกจากราวไปเท่าใด แสดงว่าเม็ดมะม่วงหิมพานต์เหล่านั้นตกเป็นของผู้ขว้าง ส่วนที่เหลือติดกับราว แม้จะไม่ได้วางอยู่บนราวก็ตาม ยังเป็นของส่วนกลาง ให้เก็บขึ้นวางเรียงบนราว แล้วให้ผู้เล่นคนอื่นไปเล่นต่อ ถ้าหากผู้เล่นขว้างได้หมดกองกลางถือว่ายุติในรอบนี้ แล้วเล่นรอบใหม่โดยคนที่ยังไม่ได้ขว้างเป็นผู้เล่นก่อน หากว่าผู้เล่นชาชินขว้างหมดทุกคนแล้ว แต่ในราวยังมีลูกอีก หรือผู้เล่นชาชินขว้างไม่ถูกราวแม้แต่คนเดียว ผู้เล่นทั้งหมดจะได้เล่น ขาลง โดยวัดลูกเกยกันว่า ของใครห่างจากราวมากกว่า ผู้นั้นจะเป็นผู้เล่นก่อนและรองๆ ลงมาตามลำดับ หากผู้เล่นขาลงขว้างหมดทุกคนแล้ว แต่ลูกในราวยังไม่หมด ผู้เล่นจะเพิ่มลูกตามแต่จะตกลงกันแล้วเริ่มเล่นใหม่ การเล่นทอยราวอาจเล่นเป็นการพนันด้วย มีการได้เสียเป็นเม็ดมะม่วงหิมพานต์

๑.๔๕ อีแปะ หรือ ปั้นแปะ

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เป็นการเล่นของเด็ก ไม่จำกัดจำนวน

สถานที่เล่น ในร่ม

วิธีการเล่น ผู้เล่นจะตกลงให้มีเจ้ามือ ๑ คน นอกจากนั้นเป็นผู้ทายหรือผู้แทง โดยเจ้ามือปั้นเหรียญให้หมุนแล้วใช้ฝ่ามือทับเหรียญในขณะที่กำลังหมุน ให้ผู้เล่นคนอื่น ๆ ทายว่า

เหรียญจะออกด้านหัวหรือด้านก้อย เมื่อหายแล้วเจ้ามือจะเปิดออกดู ผู้หายถูกจะชนะ ถ้าผิดก็แพ้ ผู้แพ้จะถูกปรับโทษ แล้วแต่ละตกลงกัน เช่น เซกหัวเซา ดีดหู เป็นต้น การเล่นบั้นแปะอาจเล่นเป็นการพนัน โดยเด็ก ๆ จะแทงกันด้วยยางเส้น เม็ดมะม่วงหิมพานต์ หรือลูกแก้ว ถ้าเป็นเด็กใหญ่อาจเล่นเสียกันเป็นเงิน

๑.๕๖ เป่ากบ และเป่ายาง

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เล่นได้ทั้งเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชาย การเล่นเป่ากบจะเล่นได้ครั้งละ ๒ คน แบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย ๆ ละ ๑ คน ส่วนเป่ายางไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น

สถานที่เล่น ในร่ม บนพื้นซีเมนต์ พื้นไม้ หรือพื้นดินที่เรียบ

อุปกรณ์การเล่น ยางเส้น

วิธีการเล่น การเป่ากบและเป่ายาง จะแตกต่างกันที่วิธีการเล่น ดังนี้

๑. เป่ากบ ผู้เล่นทั้ง ๒ ฝ่าย จะวางยางเส้นไว้คนละเส้นให้ห่างกันพอประมาณ แล้วผู้เล่นก็ผลัดกันเป่ายางเส้นเข้าหากันทีละนิด ใครสามารถเป่ายางเส้นของตัวเองให้ทับยางเส้นของฝ่ายตรงข้ามเรียกว่า กบ ก็ชนะ ในตานี้ ยางเส้นจะตกเป็นของผู้ชนะ แล้วเริ่มเล่นใหม่

๒. เป่ายาง ผู้เล่นทุกคนจะตกลงกันวางยางเส้นกันก่อนว่าจะวางกันคนละกี่เส้น แล้วนำมากองซ้อนกันให้เป็นระเบียบ จากนั้นขันซีเพื่อหาผู้เป่าก่อน โดยผู้เป่าก่อนจะเป่าครั้งเดียว ยางเส้นแตกออกมาจากกองเท่าไร โดยไม่ติดกับยางเส้นอื่น ผู้เป่าก็ได้ไปเท่านั้น หากติดกับเส้นอื่น แม้จะแยกออกจากกองก็ยังเป็นกองกลางอยู่ ผู้เล่นคนต่อไปสามารถเลือกเป่ากองใดก็ได้ ที่เห็นว่าสามารถเป่ายางให้แยกออกมามากที่สุด ผู้เล่นคนอื่นเป่าคนละครั้งจนครบทุกคนแล้ว หากยางเส้นกองกลางยังเหลืออยู่ ถ้าเหลือมากก็เวียนกลับไปเล่นใหม่ ถ้าเหลือน้อยก็อาจจะลงเพิ่มตามแต่จะตกลงกัน เล่นกันจนหมดยางเส้นก็อาจลงใหม่เพื่อเล่นรอบใหม่ การเล่นเป่ากบและเป่ายาง ถ้าผู้เล่นได้เสียกันเป็นยางเส้นที่นำมาเล่นก็เป็นการเล่นการพนัน

๑.๕๗ ตีแตกหรือยิงยาง

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เด็กผู้ชายนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้หญิง จำนวนผู้เล่นประมาณ ๒ - ๖ คน

สถานที่เล่น กลางแจ้ง สนาม หรือลานบ้าน

อุปกรณ์การเล่น ยางเส้น ไม้หลักเล็ก ๆ

วิธีการเล่น ผู้เล่นปักไม้หลักขนาดเท่านิ้วก้อย ๒ อัน ห่างกันประมาณ ๕ นิ้ว ใช้ยางเส้นซึ่งให้สูงจากพื้นราว ๕ นิ้ว ผู้เล่นตกลงวางยางให้เท่ากัน นำไปวางบนยางเส้นที่ซึ่งอยู่แล้วก็กำหนดจุดยืน จากนั้นก็หาผู้เล่นก่อนอาจใช้วิธีขันซี แล้วยิงยางก่อนหลังตามลำดับ ผู้เล่นก่อนจะยิงยางด้วย ลูกเกย (ยางเส้นที่คัดเลือกแล้วที่มีความหนาและเหนียวกว่ายางเส้นอื่น) ไปยังยางที่วางอยู่ ยิงตกมาเท่าไร ได้เท่านั้น ยาง ลูกเกย ไปตกที่ใดให้วางไว้ที่นั่น ผู้เล่นคนอื่นก็ยิงตามลำดับ หากยิงซาขึ้นหมด ก็เริ่มเล่นใหม่ แต่หากยางยังไม่หมดก็ยิงซาลงอีก โดยจะวัดลูกเกยใครห่างจากหลักมากกว่าได้ยิงก่อน หากยิงซาลงหมดคนแล้วยางเส้นยังไม่หมด ก็อาจเพิ่มยางแล้วเล่นใหม่ ถ้าเล่นได้เสียกันด้วยยางที่นำมาเล่นก็เป็นการเล่นการพนัน

๒. การละเล่นของผู้ใหญ่

๒.๑ เพลงบอก

เพลงบอกเป็นการละเล่นพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่ได้รับค่านิยมจนกระทั่งถึงปัจจุบันนิยมเล่นในวันเทศกาลตรุษสงกรานต์

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น ผู้เล่นเพลงบอกส่วนมากจะเป็นชาย โดยมีแม่เพลง ๑ คน และลูกคู่ไม่จำกัดจำนวน

สถานที่เล่น ผู้เล่นจะเดินป่าวร้องไปตามบ้านให้รู้ว่า ถึงวันสงกรานต์หรือวันขึ้นปีใหม่แล้ว

อุปกรณ์ประกอบการเล่น สมัยก่อนใช้กรับและฉิ่งเคาะจังหวะในการเล่น ปัจจุบันใช้ฉิ่งเพียงอย่างเดียว

วิธีการเล่น แม่เพลงจะขึ้นกลอนและลูกคู่รับเมื่อแม่เพลงร้องจบวรรค โดยรับว่า “ว่าเอ...ว่าเห” ถ้าแม่เพลงขับซ้ำวรรคอีก ลูกคู่ต้องรับว่า “ว่าทอยฉ่า ฉาเห...” ไปตลอด ปัจจุบันเพลงบอกไม่ได้เล่นกันเฉพาะในงานเทศกาลตรุษสงกรานต์อย่างเดียว ได้เล่นในงานสำคัญอื่นๆ ด้วย เช่นงานวัด งานบุญ แม่เพลงบอกที่รู้จักกันแพร่หลายในจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ เพลงบอกนคร ชลารัตน์ เพลงบอกปานซีช้าง เป็นต้น

ตัวอย่างกลอนเพลงบอก

ธรรมที่ดีว่าอุดม	เราเห็นว่าคมขำ
ย่อมไม่ถึงความคร่ำคร่า	มีโสภณาอยู่ประจำ
ใครมีธรรมแก่กล้า	อาจทรงพิมพารณ
แต่ต้องมีญาณวิจารณ์เหตุ	สอดคล้องสังเกตให้แจ่มแจ้ง
พินิจแนวธรรมฟัง	ที่พระท่านสั่งสอน

๒.๒ กาหลอ

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น ประกอบด้วยผู้เล่นประมาณ ๕ - ๖ คน เท่ากับจำนวนเครื่องดนตรี เรียกว่า วงกาหลอหรือคณะกาหลอ

สถานที่เล่น แต่เดิมเล่นในงานศพ งานบวชนาค และงานขึ้นเบญจา ปัจจุบันเล่นเฉพาะงานศพ

อุปกรณ์ประกอบการเล่น วงกาหลอใช้เครื่องดนตรี ๓ ชนิด คือ ปี่ห้อย ๑ เล่า กลองทน ๒ ใบ และฆ้อง ๒ ใบ ปี่ห้อยเป็นเครื่องดนตรีสำคัญทำหน้าที่เป็นเหมือนคนขับร้อง

วิธีการเล่น การเล่นกาหลอเป็นการเล่นที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเทพเจ้า ถ้าเล่นในงานศพ จะเล่นเพลงที่เกี่ยวกับผู้ถึงแก่กรรม ทำนองโศกเศร้าโหยหวน บางเพลงมีเฉพาะทำนองบางเพลงถอดเป็นเนื้อเพลงได้ การเล่นกาหลอมีพิธีรีตองมาก เพราะมีความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ผีสามทวดตายอย่างเคร่งครัด ไม่ว่าจะเป็นที่ปัก เครื่องบูชาครู และการปฏิบัติตนของวงกาหลอ ปัจจุบันกาหลอยังมีเล่นบ้างที่ อำเภอร่อนพิบูลย์ อำเภอลำลูกเกด และอำเภอยะรัง

๒.๓ เพลงนา

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น ผู้เล่นเพลงนาจะเป็นหนุ่มสาวที่เล่นกลอนโต้ตอบกันเพื่อเกี่ยวพาราตี โดยจะมีแม่เพลงฝ่ายละ ๑ คน และมีคนคอยเสริมเรียกว่า ท้ายไฟ (คล้าย

ลูกคู่) ไม่จำกัดจำนวน

สถานที่เล่น ในนาช่วงฤดูเก็บเกี่ยว ในงานวัด หรืองานมงคลต่างๆ

วิธีการเล่น การเล่นเพลงนาจะมีแม่เพลงซึ่งมักจะเป็นผู้มีปฏิภาณไหวพริบดี มีความรอบรู้เป็นต้นเพลง และมีคนคอยเสริมเรียกว่า ท้ายไฟ เพื่อให้เพลงนามีท่วงทำนอง ยิ่งขึ้น ท้ายไฟจะร้องไปพร้อมๆ กับแม่เพลง จึงไม่เรียก ลูกคู่ การเล่นเพลงจะเริ่มต้นด้วย บทบูชา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่า เกริ่นหน้าบท จากนั้นเป็นบทชมโฉม บทขอผู้รัก

ตัวอย่างเพลงนา

ครูน้องเหอ... ครูต้นพร้าวไฟลูกตก อยู่ในป่ารก น้องตักฝักหนามไว้เรียงราย
ชายโมโงเฮลา เข้าไปเอาก็ไม่ได้ วาสนาม่าย (ไม่มี) ไม่ได้ใช้พร้าวไฟ น้องเหอ...

๒.๕ คำตัก

คำตัก หมายถึง คำตักเตือน เป็นบทร้อยกรองที่เป็นคติ ใช้สำหรับแทนาคและ
กลุ่มขวัญนา

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น ผู้เล่นประกอบด้วย แม่เพลง ๑ คน และลูกคู่ร้องรับ
ไม่จำกัดจำนวน

สถานที่เล่น วัดหรือบ้านที่มีพิธีขวัญนา

อุปกรณ์ประกอบการเล่น ฉาบ ซอ ปี่ ทับยาว ชลุ่ย ฉิ่ง กรับ

วิธีการเล่น แม่เพลงจะว่ากลอนสดๆ คล้ายกับเพลงบอก มีลูกคู่ร้องรับ ตีเครื่อง
ประกอบจังหวะหรือไม่ก็ปรบมือให้เข้ากับจังหวะเพลงคำตัก

ตัวอย่างเพลงคำตัก

เข้ากราบมารดาโคกรำ	เจ้าโศกหวลครวญคร่ำมิวายวาง
ลูกกราบลาแม่ไกลเสียแล้วจากข้าง	เพราะมีกรรมเจ้าร้างห่างพระมารดา
ไอ้ พระคุณอยู่นอกได้ปกเกล้า	ได้รับข้าพเจ้าจนเติบโตใหญ่มา
แม่อาบหน้าป้อนข้าวคุณแม่เจ้าทนเสดสา	นึกสงสารพระมารดาวันนี้อยู่กลาไป

๒.๕ แดบบท

แดบบท เป็นชื่อฉันทลักษณ์ของร้อยกรองแบบหนึ่ง ซึ่งสมัยหนึ่งเล่นโต้ตอบกัน
อย่างแพร่หลาย อาจจะได้ตอบระหว่างผู้ชายกับผู้ชาย หรือผู้หญิงกับผู้หญิง เพื่อแสดงฝีมือ
หรือปฏิภาณโวหารว่าใครเหนือกว่า แดบบทเพิ่งเลิกเล่นไปหลังรัชกาลที่ ๕ นักเล่นกลอนแดบบท
ที่เลื่องชื่อในเมืองนครศรีธรรมราช ได้แก่ นายเรือง นาโน นางหม่า และนางกลอย

นักเล่นแดบบทจะโต้ตอบกันทันทีเมื่อพบกันอาจจะเป็นที่ใดก็ได้ เพราะฉะนั้น
การเล่นแดบบทจึงไม่กำหนดสถานที่แน่นอน นอกจากนี้บางครั้งจะมีผู้ขับแดบบท ซึ่งเป็นคติ
เตือนใจในงานต่างๆ หรือเขียนปิดไว้ตามศาลา บ่อนไก่ชน เป็นเครื่องเตือนสติก็มี

ตัวอย่างกลอนแดบบท

ชาติเชื้อพาลีให้ชู้ขับ	โคใช้ไถนาอาภัพจริง
ชาติแมวอยู่เหยาเฝ้าเคล้าคลั่ง	ที่นอน หม้อ คลอหญิงชาย
ชาติสุนัขนี้ร้ายไม่วายวุ่น	ถึงจะตายที่มีสูญญาติ
ชาติเชื้อเสื่อสิงห์ตระกูล	ถึงจะตายที่มีสูญญาติ

๒.๖ รำโทน

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น ผู้เล่นเป็นผู้ใหญ่ จัดเป็นคู่ๆ อย่างน้อย ๓ คู่ ผู้ร้อง ๑ คน นอกนั้นเป็นลูกคู่

สถานที่เล่น ต้องเล่นในโรงและมีฉากหลัง

อุปกรณ์ประกอบการเล่น เครื่องดนตรี มี โทน กรับ ฉิ่ง ฉาบ

วิธีการเล่น ผู้เล่นคนแรกจะออกรำด้วยเพลงไหว้ครู ต่อไปผู้รำคนอื่นๆ ที่จัดไว้เป็นคู่ๆ ก็จะออกมารำ ในขณะที่รำก็มีการแสดงสลับฉาก โดยจะเน้นการล้อเลียนและมุ่งความสนุกสนาน เมื่อแสดงเสร็จก็จะรำต่อไป

ตัวอย่างเพลงรำโทน

เพลงไหว้ครู (ร้อง)... สิบนิ้วกวางขึ้นหว่างเคียร แล้วเยื้องกรายว้ายเวียนต่าง
รูปเทียน นะ พี่ นะ ...หนุ่มสาว เต่า แก่ ที่มาแลผมรำ มีดๆ คำๆ อุตสาหัสกล้ากันมา คุณลุง
คุณตา คุณป้า คุณพี่ ในคำคินนี้ ผมขอชูลีวันทา

ลูกคู่รับ.... ตะละภูม ตูละภูม ภูมรินบินมา เขยกลิ้นเกสรดอกมาลัย เอ๊ย...เอ๊ย...เอ๊ย
ตะละภูม ภูมรา เขยกลิ้นเกสรมาลาฯ แล้วบินไป

๒.๗ รำวงเวียนครก

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น ผู้เล่นเป็นผู้ใหญ่ ไม่จำกัดจำนวน

สถานที่เล่น ลานบ้านที่มีงานสำคัญ

อุปกรณ์ประกอบการเล่น ครก เครื่องดนตรีประกอบจังหวะ

วิธีการเล่น ผู้เล่นจะนำครกมาวางตรงกลางวง แล้วให้ผู้ใหญ่เล่นหรือผู้ดูยืนหรือนั่งเป็นวงรอบๆ พร้อมกับร้องเพลงหรือเล่นดนตรีไปด้วย ผู้ที่รำอาจจะมีเป็นคณะ โดยชายหญิงจะรำคู่กันเป็นระเบียบ โดยจะรำไปรอบๆ คนนอกจะไปร่วมวงรำด้วยก็ได้ แต่ต้องขออนุญาตเจ้าของคณะและผู้รำเสียก่อน ปัจจุบันผู้เล่นรำวงเวียนครกส่วนมากจะเป็นเจ้าภาพและแขกที่มาร่วมงาน โดยไม่มีคณะรำวงเหมือนเมื่อก่อน ใครอยากร่วมวงก็เข้าไปรำได้ บางที่มีการนำเหล่าขาวมาวางไว้บนครก ใครไม่ค่อยกล้ารำก็ไปตีหมเหล็ก และรำกันไปจนสว่าง

๒.๘ แย่งมะพร้าวทาน้ำมัน

มักจะแข่งกันในงานศพของผู้มั่งมี เจ้าภาพได้ตกลงตั้งงบประมาณสำหรับให้เงินเป็นทานเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ตาย จึงจำเป็นต้องเสี่ยงทายด้วยวิธีนี้

ผู้แข่งขัน เป็นเด็ก ไม่จำกัดจำนวน

สถานที่เล่น ลานบ้าน

อุปกรณ์การแข่งขัน มะพร้าวหัวทาน้ำมัน

วิธีการเล่น นำมะพร้าวทาน้ำมันไปวางกลางลาน ให้ผู้แข่งขันไปยืนหรือนั่งล้อมรอบลูกมะพร้าวเป็นวงกลม เมื่อได้ยินสัญญาณจากกรรมการ ก็แย่งมะพร้าวลูกนั้น ใครแย่งได้และนำลูกมะพร้าวมาให้กรรมการ ถือว่าผู้นั้น ชนะ จะได้รางวัล และอาจตั้งมะพร้าวให้แย่งกันใหม่

การตัดสิน จะมีกรรมการ ๒ คน คอยควบคุมไม่ให้เกิดการทะเลาะกัน ส่วนการตัดสินขึ้นอยู่กับว่า ใครแข็งแรงสามารถแย่งมะพร้าวไปให้กรรมการได้ ก็ชนะ

๒.๙ แข่งเรือเพรียว

ผู้แข่งขัน ผู้แข่งขันเรือเพรียวจะมีเป็นคณะ อาจเป็นชายล้วน หญิงล้วน หรือ ทั้งชายทั้งหญิงก็ได้ จำนวนผู้แข่งขันจะขึ้นอยู่กับขนาดของเรือประมาณ ๓ - ๓๐ คน ก่อนการแข่งขัน ผู้แข่งขันจะต้องฝึกซ้อมกันก่อน โดยการกำหนดให้แต่ละคนนั่งบนเรือตามตำแหน่งที่เหมาะสม ให้คู่พายแต่ละข้างเสมอกัน และให้เหมาะตามถนัดซ้ายหรือขวา คนหน้าสุด เรียกว่า นายหัวเรือ คนสุดท้ายเรียกว่า นายท้าย

สถานที่แข่งขัน แม่น้ำ ลำคลอง ในเทศกาลลากพระ

อุปกรณ์การแข่งขัน เรือที่ขุดจากต้นไม้ทั้งต้น เมื่อขุดเป็นรางเรือแล้วจะนำแผ่น กระดานวางพาดขวางลำเรือให้ฝีพายนั่งเป็นช่วง ๆ เรียกว่า ทูง

วิธีการแข่งขัน เมื่อมีการแข่งขันเรือพาย ผู้แข่งจะเตรียมตัวล่วงหน้าโดยการ ตกแต่งเรือ ซ้อมฝีพาย เป็นต้น เมื่อถึงวันแข่งขัน ผู้แข่งแต่ละคณะจะนำเรือเข้าสู่จุดเริ่มต้น ที่ คณะกรรมการกำหนดจุดแข่งขัน เมื่อเรือพร้อมแล้ว คณะกรรมการจะปล่อยเรือพร้อมกัน ฝีพาย ทำหน้าที่พายเรือของตนไปสู่เส้นชัย เรือลำไหนถึงเส้นชัยก่อนก็ชนะ

ภาระสำคัญของเรือเพรียวหรือเรือพายก็คือช่วยกันลากเรือพระหรือเรือกฐินใน ประเพณีชักพระ หรืองานทอดกฐิน ในบางครั้งก็มีการเล่นแข่งเรือพระเรือกฐินโดยเรือของแต่ละ หมู่บ้านรวมกันแข่งเรือพระ โดยต่างฝ่ายต่างชักไปทางตรงกันข้ามและจะมีเรือเข้ามาเพิ่มเพื่อ ช่วยแต่ละฝ่าย ฝ่ายไหนสามารถลากเรือพระหรือเรือกฐินไปได้ เป็นฝ่ายชนะ

๒.๑๐ ตะกร้อวง

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น ส่วนมากเป็นผู้ชาย ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป

สถานที่เล่น กลางแจ้ง มีบริเวณพอสมควร

อุปกรณ์การเล่น ตะกร้อที่สานขึ้นจากหวาย

วิธีการเล่น ตะกร้อเป็นกีฬาพื้นเมือง ที่ผู้เล่นต้องการออกกำลังกายและต้องการ ความสนุกสนาน จึงไม่มีการแข่งขัน แต่ผู้เล่นก็แสดงลีลาท่าทางในการเล่นที่ต้องผ่านการฝึกฝน และมีความชำนาญ ผู้เล่นจะยืนเป็นวงกลม ระยะห่างกันประมาณช่วงตัว เริ่มเล่นโดยผู้เล่น คนหนึ่งโยนลูกให้ผู้เล่นคนอื่นที่ยืนตรงกันข้ามเตะ การเตะต้องให้ตะกร้อลอยสูงขึ้น ตะกร้อลอย ไปตกที่ผู้เล่นคนใด คนนั้นก็เตะต่อ ๆ กันไป จนกระทั่งลูกตก ในการเล่น นอกจากผู้เล่นจะใช้ เท้าเตะแล้ว ยังใช้เข่า ศีรษะ หัวไหล่ ข้อศอก สันเท้า เล่นลูกได้ ความสนุกสนานขึ้นอยู่กับลีลา ท่าทางในการเล่นเตะ

๒.๑๑ วิ่งเปี้ยว

ผู้แข่งขันและจำนวนผู้แข่งขัน ผู้แข่งขันเป็นเด็ก หรือผู้ใหญ่ ทั้งชายและหญิง ไม่จำกัดจำนวน

สถานที่เล่น สนามหญ้า หรือลานบ้าน

อุปกรณ์การแข่งขัน

๑. ไม้หรือผ้า ที่ส่งต่อให้ผู้อื่น

๒. หลักหรืออุปกรณ์แทนหลัก เช่น แก้ว อาจใช้คนยืนแทนก็ได้

วิธีการแข่งขัน แบ่งผู้แข่งขันเป็น ๒ ฝ่ายๆ ละเท่าๆ กัน แต่ละฝ่ายจะมีผู้เริ่มเล่น

๑ คน โดยผู้เริ่มเล่นต้องมีไม้หรือผ้าอยู่ในมือ ในแดนของแต่ละฝ่ายจะมีหลักหรืออุปกรณ์แทนหลัก บักหรือวางอยู่ข้างหน้า ผู้เล่นคนแรกของทั้งสองฝ่ายจะออกวิ่งพร้อมกัน และจะต้องวิ่งไปเวียนหลักของฝ่ายตรงข้ามแล้ววิ่งกลับมายังแดนของฝ่ายตน เมื่อวิ่งมาถึงหลักของฝ่ายตัวเองก็ส่งไม้หรือผ้าให้แก่ผู้เล่นคนต่อไป ฝ่ายใดไล่ทันก็ให้ใช้ไม้หรือผ้าที่ถือตีฝ่ายตรงข้าม ก็เป็นฝ่ายชนะ

๒.๑๒ แข่งเขย่ง

ผู้แข่งขันและจำนวนผู้แข่งขัน ผู้แข่งขันเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ไม่จำกัดจำนวน

สถานที่แข่งขัน สนามหรือลานบ้าน

วิธีการแข่งขัน ผู้แข่งขันทั้งหมดจะร่วมกันกำหนดจุดเริ่มต้นและเส้นชัย จากนั้นก็เข้ายืนที่จุดเริ่มต้น ผู้แข่งขันอาจขีดเส้นตรงเพื่อไม่ให้เกิดการโต้เปรียบเสียเปรียบ ในขณะที่ยืนอยู่ที่เส้นเริ่ม ผู้แข่งขันจะยกเท้าขึ้นข้างหนึ่ง งอเข้าไปด้านหน้า เมื่อมีการให้สัญญาณปล่อยตัว ผู้แข่งขันทั้งหมดก็วิ่งเขย่งไปข้างหน้า ใครถึงเส้นชัยก่อนก็ชนะ

๒.๑๓ ชักเย่อ

ผู้แข่งขันและจำนวนผู้แข่งขัน เด็กและผู้ใหญ่ ไม่จำกัดจำนวน

สถานที่แข่งขัน สนาม

อุปกรณ์การแข่งขัน เชือกขนาดใหญ่ที่มีความทนทานพอสมควร

วิธีการแข่งขัน แบ่งผู้แข่งขันออกเป็น ๒ ฝ่ายๆ ละเท่าๆ กัน บางครั้งอาจแบ่งไม่เท่ากันก็ได้ เช่น ถ้าผู้หญิงแข่งกับผู้ชาย จำนวนผู้หญิงก็อาจจะมากกว่า ทั้งสองฝ่ายเข้าประจำที่มีือถือเชือกต่อๆ กันไปให้จุดกึ่งกลางเชือกตรงกับเส้นแบ่งแดนที่ขีดไว้บนพื้น เมื่อกรรมการให้สัญญาณ ผู้แข่งขันทั้ง ๒ ฝ่ายออกแรงดึงเชือกอย่างเต็มที่ เพื่อลากให้ฝ่ายตรงข้ามถึงเส้นแบ่งแดนให้ได้ ฝ่ายใดถูกลากจนเท้าของผู้แข่งขันคนแรกผ่านเส้นแบ่งแดนเข้าไปในแดนอีกฝ่ายหนึ่งถือว่าแพ้

๒.๑๔ มวยทะเล

ผู้แข่งขันและจำนวนผู้แข่งขัน แข่งได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ จำนวนผู้แข่งขัน ๒ คน

สถานที่แข่งขัน แข่งขันได้ทั้งบนบกและในน้ำ เวทีในการแข่งขันมวยทะเลจะทำขึ้นโดยใช้ไม้กลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๓ - ๔ นิ้ว ยาวประมาณ ๓ - ๔ เมตร พาดบนเสาที่สูงพอสมควร ผูกหรือตอกตะปูให้แน่น พื้นล่างรองด้วยฟางข้าวแกลบ หรือขี้เสี้ยน ถ้าแข่งขันในน้ำไม่ต้องรองพื้น

อุปกรณ์การแข่งขัน นวม ๑ คู่

วิธีการแข่งขัน ผู้แข่งขันทั้งคู่ขึ้นนั่งคร่อมบนคานไม้ หันหน้าเข้าหากัน เมื่อกรรมการให้สัญญาณ ทั้งคู่ก็ต่อยกัน ใครพลัดตกลงมาจากคานไม้ เป็นผู้แพ้

๒.๑๕ หมากหีบ

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เล่นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ผู้ชายมักนิยมเล่นมากกว่าผู้หญิง จำนวนผู้เล่น ๒ คน

สถานที่เล่น ในร่ม

อุปกรณ์การเล่น

๑. กระดาน ใช้กระดานหรือกระดาด วัสดุที่เหลือมีจตุรัส ขนาดพอสมควร

ตีตารางสี่เหลี่ยมเล็กๆ ด้านละ ๘ ช่อง รวม ๖๔ ช่อง

๒. หมากรุก ใช้วัสดุเล็กๆ เช่น ก้อนหิน กระเบื้อง เม็ดมะขาม เป็นต้น แบ่งเป็น ๒ ฝ่าย ใช้สีหรือวัสดุที่แตกต่างกัน ฝ่ายละ ๘ ลูก

วิธีการเล่น ผู้เล่นแต่ละฝ่ายเรียงหมากรุกลงบนตารางทุกช่องของสองแถวแรก เสร็จแล้วผู้เล่นแต่ละฝ่ายจะผลัดกันเดินหมากรุกฝ่ายละ ๑ ครั้ง สลับกันไป โดยมีวิธีการเดินหมากรุก ๒ วิธี คือ

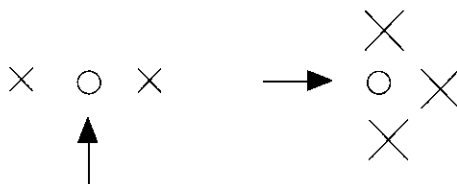
๑. เดินแนวตั้ง คือเดินไปหน้าหรือถอยหลัง เดินตรงไปหยุดตาไหนก็ได้

๒. เดินตามแนวนอน โดยเดินขวางซ้าย-ขวา เดินตรงๆ จะหยุดตาไหนก็ได้

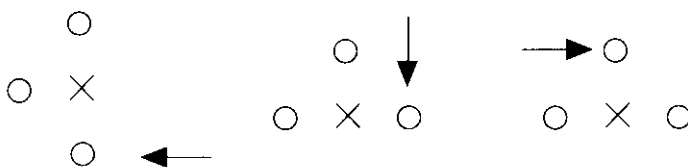
ในการเดินหมากรุกแต่ละครั้ง ผู้เล่นจะสังเกตว่าฝ่ายตรงข้ามเปิดโอกาสให้ หีบ ได้หรือไม่ เพราะถ้าหีบได้ผู้เล่นจะเดินลูกเข้าหีบและกินฝ่ายตรงข้ามทันที วิธีการหีบสามารถหีบได้ดังนี้

๑. หีบช่องเดียว ผู้เล่นตรงข้ามเปิดช่องตรงกลาง ก็สามารถเดินลูกเข้าแทรก

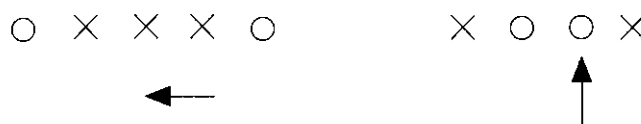
ดังรูป

๒. หีบ ๒ ช่อง ผู้เล่นฝ่ายตรงข้ามเปิดโอกาสให้หีบ ทั้ง ๒ ช่อง ดังรูป

๓. หีบหลายลูก ผู้เล่นฝ่ายตรงข้ามเปิดโอกาสให้หีบหมากรุกได้หลายลูก ดังรูป

ผู้เล่นคนใดสามารถไล่หีบฝ่ายตรงข้ามได้หมดก่อนก็เป็นผู้ชนะ

๒.๑๖ หลักจบหรือหลักจกจบ

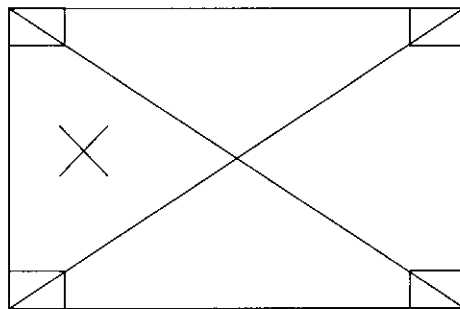
ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น เล่นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ จำนวนผู้เล่น ๒ คน

สถานที่เล่น ในร่ม

อุปกรณ์การเล่น

๑. กระดานหรือกระดาน ขนาดประมาณ ๕ - ๘ นิ้ว ซีดเส้นสี่เหลี่ยมจัตุรัส

ลากเส้นทะแยงมุมทั้ง ๒ เส้น จุดแต่ละจุดใช้เป็นทางเดินหมากได้ ช่วงที่ไม่ต้องการให้หมากเดิน
ทำเป็นหลุมหรือทำเครื่องหมายกากบาทไว้เป็นทางห้ามผ่าน ดังรูป

๒. ลูกหมาก ใช้ฝ่ายละ ๒ ตัว เป็นวัสดุขนาดเล็ก เช่น ก้อนหิน เศษกระเบื้อง
เม็ดมะขาม

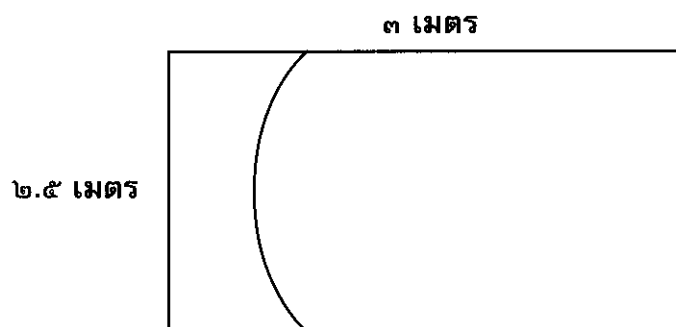
วิธีการเล่น ผู้เล่นจะวางหมากที่มุมสนาม คนละ ๒ มุม เพื่อเป็นจุดเริ่มต้น
โดยทางเดินของแต่ละคน จะเดินไปตามเส้นของสนามซึ่งมีอยู่ ๗ เส้น และจุดที่สามารถหยุด
หมากได้ ๕ จุด เส้นที่ไม่สามารถเดินหมากได้คือ เส้นที่กากบาทไว้ เมื่อเริ่มเล่นผู้เล่นจะผลัดกัน
เดินคนละ ๑ ครั้ง โดยเดินจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง ใน ๕ จุด คือจุดที่มุมทั้ง ๔ และจุดที่เส้น
ทะแยงมุมตัดกัน เวลาเดินหมากจะเดินข้ามหมากของผู้เล่นฝ่ายตรงข้ามไม่ได้ ผู้ใดไม่สามารถ
เดินหมากต่อไปได้ ก็แสดงว่า จน เป็นฝ่ายแพ้ในกระดานนั้น

๒.๑๗ สะบ้า

สะบ้าเป็นการเล่นพื้นบ้านที่นิยมเล่นกันมาแต่โบราณในวันตรุษสงกรานต์ ถือ
เป็นการเล่นถวายเป็นสิริมงคล

ผู้เล่นและจำนวนผู้เล่น สะบ้าเล่นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ แต่ผู้ใหญ่มักนิยมเล่น
มากกว่า จำนวนผู้เล่นขึ้นอยู่กับชนิดของสะบ้า

สถานที่เล่น ลานดินเรียบบริเวณที่ร่ม เช่น ในสวนยาง หรือสวนมะพร้าว
เรียกว่า ลานบ้า มีขนาดประมาณ ๒.๕ x ๓ เมตร ขุดดินให้ลึกลงไปประมาณ ๑๕ เซนติเมตร
ปลายลานต่ำกว่าต้นลานเล็กน้อย และทำเป็นคันดินโค้ง ด้านหลังสุดของปลายลานจะขุดเป็น
ร่องตื้นๆ ตามแนวขวางเพื่อรับลูกสะบ้าที่ยิงตัวลานหรือพื้นลาน ต้องอัดดินให้แน่นและเรียบ
ดังรูป

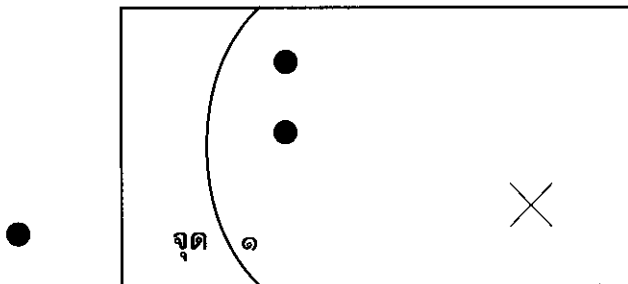
ลักษณะลานบ้ำจะมีลักษณะพื้นฐานเหมือนกัน แต่อาจปรับเปลี่ยนแนว “เน็จ” และจุดยิง ให้เหมาะสมกับการเล่นแต่ละชนิด

อุปกรณ์การเล่น ที่สำคัญมี ๒ อย่าง คือ

๑. ลูกสะบ้า หรือ ลูกตั้ง หรือ ลูกชั่ง มีจำนวนประมาณ ๑๐ - ๒๐ ลูก
๒. ลูกเกย เป็นสิ่งที่ใช้ยิงสะบ้า โดยเลือกจากวัสดุหลายอย่าง เช่น ลูกสะบ้าขนาดใหญ่ เรียกว่า บ้ำหยัง เปลือกหอยโข่งนำมาตกแต่งหรือขัดให้ลื่นขนาดพอเหมาะมือ แกนไม้นำมาตกแต่งให้เหมือนลูกสะบ้า หรือบางแห่งใช้เขาควายตัดเป็นวง ลูกเกยนี้จะมีขนาดใหญ่กว่าลูกสะบ้าเล็กน้อย มีความหนาราว ๑/๒ เซนติเมตร กว้าง ๑ เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางรวม ๖ เซนติเมตร

วิธีการและกฎเกณฑ์การเล่น การเล่นสะบ้าเท่าที่ปรากฏมีหลายชนิด แต่ละชนิดก็มีความแตกต่างกันออกไป คือ

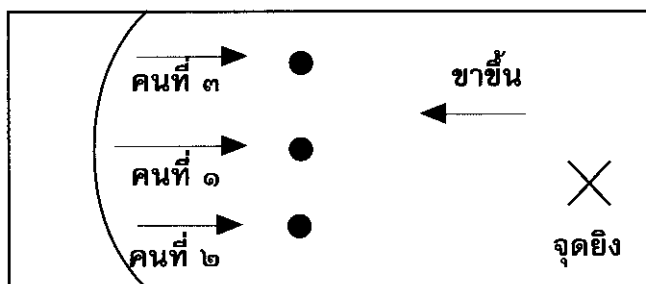
สะบ้าชุด ปักลูกชั่ง เรียงแถว เรียกว่า “ราว” ลงที่ “เน็จ” โดยหันข้างแบนเข้าหากัน ระยะห่างเท่าๆ กัน ตามแต่จะตกลงกัน จำนวนสะบ้าในราวเดียว ๖ - ๘ ลูก ดังรูป

ลูกสะบ้าปักเป็นราว

เมื่อเรียงสะบ้าเรียบร้อยแล้ว จะใช้ลูกเกยยิงไปยังแถวสะบ้า ได้ก็ลูกก็เป็นแต้ม ยืนยิงครบทุกคนแล้วก็คิดแพ้ชนะกัน การเล่นสะบ้าชุดผู้เล่นอาจตกลงหรือปรับวิธีการเล่นให้แตกต่างกันออกไปก็ได้ เช่น การนับเป็นคะแนน

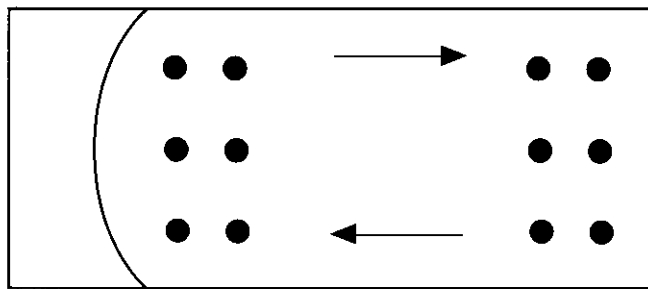
สะบ้าล่างเลย สะบ้ารวม หรือสะบ้ายืน ผู้เล่นทั้งหมดต้องตกลงกันก่อนว่าจะลงบ้ำ กันคนละกี่ลูก ข้อตกลงอาจขึ้นอยู่กับจำนวนผู้เล่น คือถ้ามีผู้เล่นจำนวนน้อยก็ลงลูกมาก โดยจะลงเท่าๆ กัน นำสะบ้าที่ลงไปปักกลาง ลานบ้ำ แนวขวาง ดังรูป

เน็จ

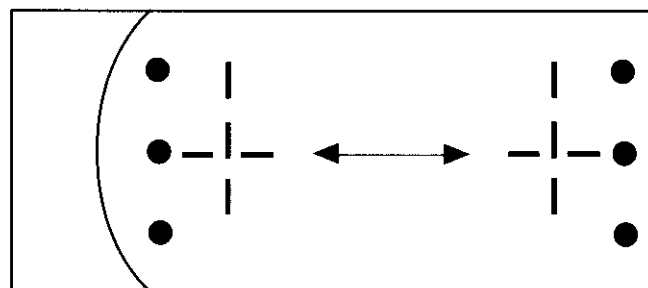
เสร็จแล้วผู้เล่นทุกคนจะไปยืนที่จุดยิงข้างขึ้นโดยตกลงกันว่า ใครยิงก่อน - หลัง ทุกคนมี แม่เกย เป็นของตัวเอง เพื่อที่จะยิงไปยังแถวสะบ้า เมื่อยิงแล้ว แม่เกย ไปหยุดตรงไหน ก็ตั้งไว้ตรงนั้น เมื่อใครยิงได้สะบ้าที่ปักไว้ก็เก็บไว้เป็นของคนนั้น ถ้าผู้ยิงก่อนยิงถูกชี้ตั้งได้หมดก่อน คนหลังที่ยังไม่ได้ยิงเรียกว่า ค้างเตย ก็จะได้ยิงก่อนในกระดานใหม่ แล้วถ้าลูกชี้เตยยังมีเหลือ และผู้ยิงข้างขึ้นยิงหมดทุกคนแล้ว ก็จะไปดู แม่เกย เพื่อที่จะยิงข้างลงอีก แม่เกยของใครไกลเหนือที่สุด เป็นคนยิงก่อน จนครบทุกคน แล้วก็มาดูลูกที่ได้ว่าใครได้มากกว่ากัน

สะบ้า ๒ ฝ่ายหรือสะบ้าหญิงไหว้ชายรำ เป็นการเล่นสะบ้าที่มีจุดประสงค์เพื่อความสนุกสนานโดยเฉพาะนิยมเล่นกันในหมู่หนุ่มสาว โดยแบ่งผู้เล่นออกเป็น ๒ ฝ่าย ส่วนมากจะแบ่งเป็นฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ฝ่ายละเท่าๆ กัน แล้วปักลูกชี้ตั้งลงบนเหน็บของตน ข้างละเท่าๆ กัน นิยมปักเท่าจำนวนผู้เล่น ดังรูป

เอาแม่เกยผลัดกันยิงลูกของฝ่ายตรงข้ามให้ล้มลงให้หมด ฝ่ายไหนยิงได้หมดก่อน ก็เป็นฝ่ายชนะ ถ้าฝ่ายชนะเป็นฝ่ายชาย ฝ่ายหญิงก็ต้องไหว้ฝ่ายชาย ถ้าฝ่ายหญิงชนะ ฝ่ายชายก็ต้องรำให้ฝ่ายหญิงดู

สะบ้าลูกสาว วิธีการเล่นจะมีลักษณะคล้ายกับสะบ้าหญิงไหว้ชายรำ แตกต่างกันก็ตรงที่การปักลูกชี้ตั้ง ซึ่งกำหนดแน่นอนว่าจะต้องมีฝ่ายละ ๕ ลูก ปักเป็นรูปสี่เหลี่ยม แล้วปักลูกสาวไว้ตรงกลาง หันส่วนแบนไปหาผู้หญิง ดังรูป

ผู้เล่นจะแบ่งฝ่ายละเท่าๆ กันก็คนก็ได้ แม่เกย มีจำนวนเท่ากับผู้เล่นของแต่ละฝ่าย วิธีการเล่นก็ผลัดกันยิงเช่นเดียวกับสะบ้า ๒ ฝ่าย แต่ใครจะยิงให้ลูกสาวล้มไม่ได้ยิงได้เฉพาะลูกชี้ตั้งที่ปักอยู่รอบๆ ฝ่ายไหนยิงลูกสาวล้มเป็นฝ่ายแพ้ เมื่อแพ้ก็มีการยึดของมีค่า เช่น ผ้า สร้อย แหวน จากฝ่ายแพ้ไว้เป็นประกัน ถ้าฝ่ายแพ้แก้ตัวได้ก็คืนให้ แต่ถ้าถึงเวลาเลิกยังมีของอยู่ จะต้องไถ่คืนด้วยวิธีหญิงไหว้ - ชายรำ เช่นกัน

๒.๑๘ ขนวัว

ขนวัว เป็นกีฬาพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงมากที่สุดชนิดหนึ่งของนครศรีธรรมราช ปัจจุบัน ยังมีการเปิดบ่อนเล่นกันอย่างแพร่หลายในเกือบทุกพื้นที่ โดยการคัดเลือกวัวชนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมมาชนกันในสถานที่ที่กำหนด และมีกติกาการชนจนถึงขั้นการแพ้ - ชนะ ชัดเจน

การเปรียบวัว เป็นการพิจารณาความเหมาะสมของวัวแต่ละคู่ที่จะมาชนกัน ต้องทำก่อนการชนวัว โดยการนำวัวที่จะชนมายืนเทียบกัน เพื่อพิจารณาขนาดเขา หรือยอดของวัวทั้งคู่ เจ้าของวัวทั้ง ๒ ฝ่าย ทำสัญญาตามแต่จะตกลงกัน

สนามชนโคหรือบ่อนวัวชน ในสมัยก่อนจะทำกันอย่างง่าย ๆ เนื้อที่ตั้งบ่อนไม่กว้างขวางมากนัก โรงพักวัวชั่วคราวจะปลูกไว้บริเวณบ่อนข้าง ๆ สังเวียน ทั้ง ๔ ทิศ บ่อนชนวัวในปัจจุบัน ต้องมีเนื้อที่อย่างน้อย ๕ - ๑๐ ไร่ มีรั้วล้อมรอบ มีประตูเข้าออก ๒ ประตู เพื่อให้คนเข้าทางหนึ่งและวัวเข้าอีกทางหนึ่ง มีห้องชายตัว มีอฒจันทร์สำหรับผู้ชมแบ่งเป็นชั้น ๆ มีที่ประจำสำหรับกรรมการ มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับการชนวัว เช่น กลองหรือโพนขนาดกลางใบหนึ่ง โหลใส่น้ำและขันน้ำเจาะรูที่กันใช้แทนนาฬิกาจับเวลา และไม้ตะขอยาว ๒ - ๓ อันเพื่อใช้สำหรับจับวัว

ภายในสนามจะมี สังเวียน ตรงกลาง ทำเป็นรั้วไม้สูงประมาณ ๑.๕ - ๒ เมตร ทำเป็นรูปวงกลมหรือวงรี มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๔๐ - ๕๐ เมตร มีประตูเข้าออก ๑ หรือ ๒ ประตู และสังเวียนด้านหนึ่งจะทำเป็นคอกเล็กๆ ขนาดเท่าวัวเพื่อใช้จับตัววัว เรียกว่า พลี

วิธีการชนวัว ในสมัยก่อนจะมีการแห้วจากที่พักเข้าสังเวียนโดยมีการตีฆ้องประโคมตลอดทางแต่ปัจจุบันเลิกไปแล้ว เจ้าของวัวจะพาวัวไปพักชั่วคราวข้างบ่อนก่อนเพื่อรอสัญญาณ เมื่อกรรมการของบ่อนรวกลองสัญญาณขึ้น ทั้ง ๒ ฝ่ายจะจูงวัวเข้าไปในสังเวียน ภายในสังเวียนจะปักกิ่งไม้เล็กๆ ไว้ ๓ แห่ง เรียกว่า พุ่ม เป็นจุดที่พักวัว ปักไว้ในทิศทางตรงกันข้าม ๒ พุ่ม เจ้าของวัวจะนำวัวเข้าพุ่มของตนเพื่อทำการ เช็ดล้าง ป้องกันการไชยา หรือน้ำมันต่างๆ โดยมีตัวแทนของทั้ง ๒ ฝ่ายดูอยู่ด้วยจนพอใจ เมื่อสัญญาณครั้งที่ ๒ ดังขึ้น ทั้ง ๒ ฝ่ายก็ชักวัวเข้าหากันและปล่อยวัวเข้า ชน กัน ตรง พุ่ม กลาง

กติกาสำหรับการชนวัว

๑. เมื่อทั้ง ๒ ฝ่าย ปล่อยวัวเข้าชนกัน ถ้าวัวฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเกิดไม่สู้ หรือไม่กล้าต่อหัว คือวิ่งหนีก่อนชน ถือว่า ไม่มีการแข่งขัน

๒. เมื่อวัวเข้า ประเข่า กันแล้ว ตัวใดเกิดวิ่งหนี กรรมการจะตีกลอง ๑ ครั้ง ให้พี่เลี้ยงวัวฝ่ายหนึ่งด้อนวัวของตนให้เข้าสู่ใหม่ กรรมการจะตั้งขันจับเวลา เมื่อขันจมน วัวยังไม่สู้ ก็ถือว่าแพ้ ถ้าวัวสู้ และเกิดวิ่งหนีอีกเป็นครั้งที่ ๒ ก็ถือว่าแพ้เช่นกัน หรือถ้าเจ้าของวัวยอมแพ้ ก็ถือว่า แพ้ ทันที

๓. ถ้าวัวที่วิ่งหนีกลับเข้ามาชนใหม่ และอีกตัวเกิดวิ่งหนี กรรมการจะตั้งขันน้ำจับเวลาใหม่

๔. ถ้าวัวทั้งสองฝ่ายไม่แสดงท่าทีจะวิ่งหนีในขณะที่แยกจากกัน กรรมการจะให้สัญญาณกลอง ๒ ครั้ง เพื่อให้พี่เลี้ยงเข้าไปไล่วัวของตนให้ชนกันอีก ถ้าตัวใดตัวหนึ่งวิ่งหนี

กรรมการตั้งชั้นน้ำจับเวลาให้พี่เลี้ยงไล่กลับมาชนอีก แต่ถ้าทั้ง ๒ ฝ่ายไม่แสดงอาการจะเข้าหากันและไม่แสดงอาการว่าจะหนีกันด้วย กรรมการจะให้เวลาที่เลี้ยงไล่วัวของตนเข้าชนกัน ถ้ายังไม่สู้กัน ก็ให้เสมอกัน

๕. วัวตัวโตล้มลงในขณะที่ต่อสู้กัน และไม่สามารถจะลุกขึ้นมาต่อสู้ได้อีกถือว่า แพ้

๒.๑๙ ฟันควายหรือชนควาย

การฟันควายหรือชนควาย เป็นกีฬาพื้นเมืองอีกอย่างหนึ่งในจังหวัด นครศรีธรรมราช แต่ไม่แพร่หลายเหมือนชนวัว ปรากฏว่ามีการฟันควายกันบ้างในท้องถิ่น เช่น ที่อำเภอสิชล

การเปรียบเทียบควาย ก่อนที่จะนำควายมาชนกันต้องมีการเปรียบเทียบควายเสียก่อน เพื่อหาคู่ต่อสู้ที่เหมาะสม รองนกว่าจะถึงวันฟันควาย

สนามฟันควาย แต่เดิมจะเลือกใช้บริเวณที่เป็นลานกว้างพอเหมาะที่จะให้ควายต่อสู้กันได้ มีพื้นที่ให้ผู้ชมตามสมควร อาจจะเป็น บึงนา ที่เก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว หรืออาจจะเป็นลานในสวนมะพร้าว การชนควายแบบนี้เรียกว่า ชนควายลาน

เมื่อการฟันควายเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเล่น มีการแพ้ - ชนะ การต่อรอง และมี ค่าหน้าควาย ขึ้น สนามชนควายก็เป็นระบบมากขึ้น โดยกำหนดเวลา สถานที่ที่แน่นอน ตัดไม้มาล้อมเป็นคอกวงกลมมีทางเข้า - ออก เพื่อเป็นทางออกและทางหนีควายเมื่อฟันแพ้ ทางหนียาวประมาณ ๓๐ - ๔๐ เมตร รอบๆ คอกถือเป็นพื้นที่ของสนาม อาจทำเป็นอัฒจันทร์ให้ผู้ชม

วิธีการฟันควาย โดยรูปแบบแล้วไม่มีรายละเอียดมากนัก เพียงแต่เจ้าของควาย นำควายเข้าสนามแล้วปล่อยให้ควายชนหรือ ฟัน กัน แพ้ - ชนะ ขึ้นอยู่กับการไล่การหนีของควายควายตัวไหนหนี หรือล้มลงขณะต่อสู้ ถือว่าแพ้ แต่รายละเอียดเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ และไสยศาสตร์ก่อนการชน หรือ ฟันควายมีมากพอสมควร เช่น เมื่อถึงกำหนดฟันควาย จะมีการสร้างศาลเพียงตา และนำไม้มาปักเป็นวงกลมสำหรับวางสายสัญญาณเพื่อทำพิธีทางไสยศาสตร์ เรียกว่า มณฑลควาย เพื่อแต่งควายสำหรับ ฟัน หรือ ชน และห้ามคนภายนอกที่ไม่เกี่ยวข้อง เข้ากลางสนาม มีผ้า幔กว้างประมาณ ๔ เมตร ยาว ๑๐ เมตร กั้นบังตาไว้ไม่ให้เห็นคู่ต่อสู้ เมื่อทำพิธีเสร็จแล้ว เอาผ้าออก แล้วปล่อยให้ควายต่อสู้กัน

๒.๒๐ ชนไก่

การชนไก่ เป็นกีฬาพื้นบ้านที่ปรากฏว่านิยมเล่นกันอย่างแพร่หลายในจังหวัด นครศรีธรรมราช มีแข่งขันกันเกือบทุกท้องถิ่น แต่ส่วนมากมุ่งไปในเชิงของการเล่นพนัน

การเปรียบไก่ ก่อนการชนไก่ เจ้าของต้องนำไก่ของตนมาเปรียบกันก่อน โดยพิจารณาเรื่องลักษณะของเตี้ยซึ่งจะต้องแหลมและมีความยาวพอๆ กัน ขนาดของลำตัว ต้องดูที่แผ่นหลัง หน้าอก ขาตอนบน และความยาวของช่วงตัว ลักษณะขนและเกล็ด

สนามชนไก่ สนามชนไก่หรือบ่อนไก่ มีสภาพ ๒ อย่าง คือ

๑. บ่อนไก่ชั่วคราว เป็นบ่อนไก่ที่ผู้เล่นสร้างขึ้นเพื่อชนชั่วคราว ผู้เล่นจะพิจารณาพื้นที่ที่เป็นลานดินบริเวณพอสมควร ขุดลงไปให้ลึกประมาณครึ่งฟุต ขนาดเส้นผ่า

ศูนย์กลางประมาณ ๓ - ๔ เมตร แล้วปรับพื้นให้เรียบ ด้านข้างที่สูงขึ้นเรียกว่า เปาะ มักใช้พื้นที่บริเวณที่ร่ม เช่น ลานในสวนมะพร้าว หรือสวนยางพารา บางครั้งอาจใช้บ้านเพื่อชนไก่โดยไม่ต้องตกแต่งใดๆ

๒. บ่อนไก่ถาวร ปลุกเป็นเรือนไม้ มีหลังคา ลังเวียนทำเป็นวงกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๕ เมตร ทำด้วยไม้ไผ่ขัด บุด้านในด้วยกระสอบป่าน เรียกว่า เปาะ พื้นปรับเรียบและแน่น รอบๆ ทำเป็นอัตรจันทร์สำหรับผู้ชม ภายในบริเวณจะมีสถานที่ให้ไก่พัก มีอุปกรณ์ให้น้ำ ได้แก่ เต้าเปาเหล็ก ผ้าขี้ริ้ว มีด เข็มและด้าย เจ้าของบ่อนไก่จะต้องเตรียมเครื่องจับเวลาและเครื่องให้สัญญาณในการแข่งขันไว้ด้วย

วิธีการชนไก่ กำหนดเวลาเป็นยก เรียกว่า อัน แต่ละอันจะกำหนดเวลาชน ๑๕ นาที พัก ๑๕ นาที รวมคู่ละ ๘ อัน หรือชน ๒๐ นาที พัก ๒๐ นาที รวมคู่ละ ๖ อัน แล้วแต่จะกำหนด แต่เดิมจับเวลาโดยการใช้ผ้าพันเป็นเกลียวเชือก แล้วเอาไม้สอดไว้เป็นช่องๆ เมื่อเริ่มชนไก่ ก็เริ่มจุดไฟ หมัด ๑ ช่อง คิดเป็น ๑ อัน ก็จะพักให้น้ำ ต่อมานิยมใช้กะลาเจาะรูลอยน้ำในชวดโหล เรียกว่า อันจม เมื่อกะลาจม ก็นับเป็น ๑ อัน ปัจจุบันใช้นาฬิกาจับเวลา

กติกาในการชนไก่

๑. เมื่อปล่อยไก่ชนกันแล้ว ไก่ตัวใดถูกตีจนร้อง ถือว่าแพ้
๒. ถ้าไก่ตัวใดถูกตีจนตาย ถือว่าแพ้
๓. ถ้าไก่วิ่งแล้วร้องก็ถือว่าแพ้ แต่ถ้าวิ่งแล้วไม่ร้อง ให้เอามาวางใหม่ ๓ ครั้ง ถ้ายังวิ่งอีก ถือว่าแพ้
๔. ถ้าชนกันครบ ๖ หรือ ๘ อันแล้วยังไม่มีตัวใดวิ่งหรือร้อง ให้เสมอกัน
๕. เมื่อไก่ตีกันจนหมดแรงแล้วชุกได้ปีกกัน แยกออกมาที่วิ่งเข้าไปชุกอีก ให้เสมอกัน
๖. เจ้าของไก่ทั้ง ๒ ฝ่าย ยอมรับเสมอกัน หรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดยอมแพ้ ให้เป็นไปตามนั้น

๒.๒๑ กัดปลาหรือชบปลา

การกัดปลาหรือชบปลา เป็นการนำเอาปลาชนิดหนึ่งที่เรียกว่า ปลากัด มาให้กัดกัน โดยผู้ชมหรือผู้เล่นจะได้รับความสนุกสนานจากการต่อสู้ของปลา บางครั้งเล่นเป็นการพนันด้วย

สถานที่กัดปลาหรือชบปลา ส่วนมากใช้บริเวณบ้าน ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีบริเวณกว้างมากนัก ผู้กัดปลาอาจจะนำครกตำข้าว ลังไม้ โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น มาวางชวดปลา ให้อยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าปกติ เพื่อให้คนดูเห็นได้ถนัดตา

วิธีการกัดปลา ผู้เล่นจะต้องนำปลามาเปรียบกันก่อน โดยพิจารณาจากขนาดของปลาเป็นสำคัญ จากนั้นผู้เล่นจะนำปลาทั้ง ๒ ตัว ใส่ในชวดกลาง นำไปวางในที่ที่จัดไว้ ผู้เล่นและผู้ดูก็จะล้อมวงดูโดยไม่ส่งเสียงดังทำให้ปลาตกใจ เรียกว่า “หวาบ” ระยะเวลาปลาอาจตื่นเนื่องจากการเปลี่ยนชวด เมื่อปลาเห็นกันจะเปล่งสีจันเข้ม เรียกว่า “เข้าสี” จะคลี่หาง กระโดงกางออกและเปล่งสีจันเข้ม เรียกว่า “พอง” หรือ “บาน” เมื่อกัดได้สักระยะเวลาหนึ่ง จะมีปลาตัวหนึ่งแสดงอาการว่าจะแพ้ โดยการหุบครีบและหาง ที่เรียกว่า “เครื่อง” สีที่เข้มก็จะจางลงเรียกว่า

“ถอดสี” และในที่สุดก็จะหนี

กติกากการกัปลา

๑. ปลากัดตัวโตหุบครีบและหาง ถอดสี และว่ายหนี ถือว่าแพ้
๒. ปลากัดที่ถูกกัตจนตาย ก็แพ้
๓. ปลากัดที่กัตนานและไม่มีทีท่าว่าตัวโตตัวหนึ่งจะหนี เจ้าของอาจตกลง

ยอมเสมอ

๓. นาฏศิลป์

นครศรีธรรมราช มีนาฏศิลป์ หรือศิลปะการแสดงหลายอย่าง ดังนี้

๓.๑ **หนังตะลุง** เป็นการ เล่นพื้นบ้านภาคใต้ที่พัฒนาจากละครเงา ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ของมนุษยชาติ เดิมหนังตะลุงเป็นเรื่องของพราหมณ์ ดังจะเห็นได้จากการที่หนังตะลุงออกพระอิศวร ซึ่งก็น่าจะเป็นเครื่องชี้ถึงกลุ่มลัทธิที่นำหนังตะลุงเข้ามาว่าน่าจะเป็นพวกที่นับถือฮินดูลัทธิไศวนิกายคือ บุษยาพระอิศวรเป็นใหญ่ ลัทธินี้ถ้าดูจากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสุราษฎร์ธานี แล้วน่าจะตกอยู่

ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓ แต่ก็มีได้หมายความว่า หนังตะลุงจะเข้ามาพร้อมกับลัทธินี้ อาจจะเป็นช่วงหลังก็เป็นได้ แต่คงไม่เลยพุทธศตวรรษที่ ๑๗ เพราะตามตำนานบอกเล่าซึ่ง นายหนังตะลุงรุ่นเก่าได้ถ่ายทอดไว้เป็นบทไหว้ครูหนัง (ตอนออกรูปภาค) ต่างกล่าวเป็นเสียง เดียวกันว่า มีมาตั้งแต่ครั้งศรีวิชัย

รูปแบบการเล่นหนังตะลุง ในชั้นแรกจะเป็นอย่างไรไม่ทราบ เล่าต่อๆ กันมาว่าเดิมหนังเล่นบนพื้นดินในลานเตียน โลงแจ้ง ไม่ยกโรงไม้ซึ่งจ่ออย่างทุกวันนี้ เล่นทั้งกลางวัน และกลางคืน หนังที่เล่นเวลากลางคืนจะใช้วิธีสูมไฟหรือได้ขนาดใหญ่ ที่เรียกว่า “ได้ต้นข้าง” สำหรับให้แสงสว่าง รูปหนังแกะด้วยหนังวัว หนังควาย ขนาดใหญ่ สูงแคออก ไม่ใช่ไม้ตีหนัง สำหรับจับเชิด แต่จะใช้เชือกร้อยต่างส่วนหัวของตัวหนังสำหรับจับถือ รูปตัวหนึ่งเวลาออกเชิด ใช้คนถือออกเชิดเด่นคนหนึ่ง การเล่นแบบนี้เรียกว่า “รำหนัง” ปัจจุบันบางถิ่นก็ยังเรียกเช่นนั้น ทั้งที่หนังเลิกเด่นเชิดกันแล้ว การเล่นลักษณะดังกล่าวออกจะยุ่งยากไม่น้อย เพราะต้องใช้คนมาก ตัวหนังก็มากและหนักจนถึงขนาดเวลาเล่นต้องใส่เกวียนชักลาก

ต่อมาหนังแขก (หนังชวา) เข้ามาเล่นในภาคใต้และเลยขึ้นไปถึงกรุงเทพฯ หนังแขกนั้นเป็นหนังตัวเล็ก เล่นบนโรง ไม้ลำบากยุ่งยากอย่างที่เคยเล่นกันมา จึงมีผู้คิด ประยุกต์ประสมประสานเข้ากับหนังแบบเดิม โดยปลูกโรงยกพื้นสูงใช้เสา ๔ เสา หลังคาแบบ

“ถอดสี” และในที่สุดก็จะหนี

กตีกาการกัตปลา

๑. ปลา กัตตัวโตหุบครีบและหาง ถอดสี และว่ายหนี ถือว่าแพ้

๒. ปลา กัตที่ถูกกัตจนตาย ก็แพ้

๓. ปลา กัตที่กัตนานและไม่มีที่ท่าว่าตัวโตตัวหนึ่งจะหนี เจ้าของอาจตกลง

ยอมเสมอ

๓. นาฏศิลป์

นครศรีธรรมราช มีนาฏศิลป์ หรือศิลปะการแสดงหลายอย่าง ดังนี้

๓.๑ หนังตะลุง เป็นการ เล่นพื้นบ้านภาคใต้ที่พัฒนาจากละครเงา ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ของมนุษยชาติ เดิมหนังตะลุงเป็นเรื่องของพราหมณ์ ดังจะเห็นได้จากการที่หนังตะลุงออกพระอิศวร ซึ่งก็น่าจะเป็นเครื่องชี้ถึงกลุ่มลัทธิที่นำหนังตะลุงเข้ามาว่าน่าจะเป็นพวกที่นับถือฮินดูลัทธิไศวนิกายคือบูชาพระอิศวรเป็นใหญ่ ลัทธินี้ถ้าดูจากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสุราษฎร์ธานี แล้วน่าจะตกอยู่

ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓ แต่ก็มีได้หมายความว่า หนังตะลุงจะเข้ามาพร้อมกับลัทธินี้ อาจจะเป็นช่วงหลังก็เป็นได้ แต่คงไม่เลยพุทธศตวรรษที่ ๑๗ เพราะตามตำนานบอกเล่าซึ่ง นายหนังตะลุงรุ่นเก่าได้ถ่ายทอดไว้เป็นบทไหว้ครุหนัง (ตอนออกรูปภาค) ต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า มีมาตั้งแต่ครั้งศรีวิชัย

รูปแบบการเล่นหนังตะลุง ในชั้นแรกจะเป็นอย่างไรไม่ทราบ เล่าต่อๆ กันมาว่าเดิมหนังเล่นบนพื้นดินในลานเตียน โลงแจ้ง ไม่ยกโรงไม้ซึ่งจอย่างทุกวันนี้ เล่นทั้งกลางวันและกลางคืน หนังที่เล่นเวลากลางคืนจะใช้วิธีสมไฟหรือไฟขนาดใหญ่ ที่เรียกว่า “ใต้ต้นช้าง” สำหรับให้แสงสว่าง รูปหนังแกะด้วยหนังวัว หนังควาย ขนาดใหญ่ สูงแคอก ไม่ใช่ไม้ตีหนังสำหรับจับเชิด แต่จะใช้เชือกร้อยต่างส่วนหัวของตัวหนังสำหรับจับถือ รูปตัวหนังเวลาออกเชิดใช้คนถือออกเชิดเด่นคนหนึ่ง การเล่นแบบนี้เรียกว่า “รำหนัง” ปัจจุบันบางถิ่นก็ยังเรียกเช่นนั้น ทั้งที่หนังเลิกเด่นเชิดกันแล้ว การเล่นลักษณะดังกล่าวออกจะยุ่งยากไม่น้อย เพราะต้องใช้คนมาก ตัวหนังก็มากและหนักจนถึงขนาดเวลาเล่นต้องใส่เกวียนชักลาก

ต่อมาหนังแขก (หนังชวา) เข้ามาเล่นในภาคใต้และเลยขึ้นไปถึงกรุงเทพฯ หนังแขกนั้นเป็นหนังตัวเล็ก เล่นบนโรง ไม้ลำบากยุ่งยากอย่างที่เคยเล่นกันมา จึงมีผู้คิดประยุกต์ประสมประสานเข้ากับหนังแบบเดิม โดยปลูกโรงยกพื้นสูงใช้เสา ๔ เสา หลังคาแบบ

เฟิงหมาแหงน ใช้ผ้าขาวเป็นจอสำหรับขีดรูป ผู้ดูก็ดูเพียงเงาของรูปซึ่งเกิดจากไฟส่องด้านหลัง และฟังคำพากษ์ไม่ต้องดูลีลาท่าทางของผู้ขีด คนขีดก็ลดเหลือ ๒ คน หนึ่งคนละซีกจอ เรียกว่า “หัวหยวก - ปลายหยวก” ทำหน้าที่ขั้บร็องกลอนมุขตลกอีกคนหนึ่ง ถ้ามากกว่านี้ก็อาจมีคน “ชักรูป” อีกคนหนึ่ง ตำนานระบุว่าผู้เป็นต้นคิดหนังแบบนี้คือ นายหนุย หรือหนุย บุคคลผู้นี้บ้างว่าเป็นชาวบ้านควนมะพร้าว อำเภอเมืองพัทลุง บ้างก็ว่าเป็นชาวบ้านดอนควน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง หนังที่คิดขึ้นจึงได้ชื่อว่า “หนังควน” ตามถิ่นกำเนิด แต่บางท่านที่เรียกหนังควน เพราะสถานที่เล่นต้องเลือกที่เนิน ซึ่งภาคใต้เรียกว่า ควน ส่วนคำว่า หนังตะลุง เกิดขึ้นราวสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพระยาพัทลุง (เผือก) นำไปเล่นแถวนางเลิ้ง หนังที่เข้าไปครั้งนั้นนำไปจากจังหวัดพัทลุง นครกรุงเทพฯ จึงเรียกว่า “หนังพัทลุง” แล้วเพี้ยนเป็นหนังตะลุง ในภายหลัง

ตามตำนานหนังตะลุงอีกสำนวนหนึ่งระบุว่า ครูต้นของหนังตะลุง คือ ครูหนักทอง และครูก้อนทอง เป็นทหารประจำกองช้างศึก (บางตำนานว่าเป็นคนเลี้ยงช้างประจำกองช้างศึก) ของเมืองนครศรีธรรมราช เป็นผู้นำแบบอย่างการเล่น “ว้ายัง” จากชวามาเล่นที่เมืองนครศรีธรรมราชเป็นครั้งแรก ต่อมาการเล่นแบบอย่างดังกล่าวได้กลายมาเป็นหนังตะลุงแบบภาคใต้ บรรดาหนังตะลุงยุคหลังถือว่า หนักทองกับก้อนทอง เป็นครูหนังตะลุงคนแรก ซึ่งปรากฏอยู่ในบทไหว้ครูหนังตะลุงหลายคณะ เช่น หนังเอียด ปากพน หนังเขียวเฒ่า หนังอ้อม ห้วยลึก หนังกัน ทองหล่อ เป็นต้น บทไหว้ครูที่อ้างถึงครูต้นทั้ง ๒ มีว่า

ครูหนักทองก้อนทองสองคน	ผู้คิดค้นหนังตะลุงหลุงหลักฐาน
ตั้งกำเนิดเกิดหนังอดีตกาล	ตามตำนานนับมาพันกว่าปี
นายหนักทองก้อนทองสองทหาร	สังกัดการช้างศึกนครศรีฯ
เมื่อครั้งกรุงศรีวิชัยครองธานี	นครศรีธรรมราชเขตประเทศไทย
กับชวอารยันเป็นพันธมิตร	กระชับขีดไทยชวาได้อาศัย
แล้วนำว้ายังหนังชวามาเมืองไทย	แสดงในตะลุงหลุงคชา
ต้นตำรับขั้บร็องทำนองแขก	แปลเปลี่ยนแปลการเล่นเป็นภาษา
ชื่อตะลุงหลุงหลักช้างอ้างเอามา	เรียกกันว่าหนังตะลุงติดสถิตนาม
ชื่อหนักทองก้อนทองสองทหาร	ก็เล่าชานชื่อดังทั้งสยาม
ด้วยดั่งเด่นเป็นเอกลักษณ์นาม	สถิตตำชวานทองของประเทศไทย
โอกาสและกำหนดเวลาที่เล่น	

เดิมหนังตะลุงนิยมเล่นในงานสมโภชหรืองานเฉลิมฉลองต่างๆ ส่วนงานมงคล เช่น งานแต่งงานจะไม่นิยมเล่น ปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวได้คลี่คลายลง หนังตะลุงนิยมเล่นในงานรื่นเริงต่างๆ มีการประชันขันแข่งกัน ถ้าเป็นงานศพสดไม่นิยมเล่น เพราะทุกคนกำลังเศร้าโศก แต่ถ้าเป็นงานศพแห้งหรือทำบุญกระดูกก็สามารถเล่นได้

องค์ประกอบในการเล่น

๑. คณะหนัง ประกอบด้วยบุคคล ๘ - ๙ คน แต่เดิมใช้คนพากษ์ ซึ่งเรียกว่า “นายหนัง” ๒ คน ทำหน้าที่ในการร้องกลอน บรรยาย เจระจา และขีดรูปเบ็ดเสร็จ แต่บางคณะคนขีดรูปจัดไว้ต่างหากคนหนึ่งเรียกว่า “คนชักรูป” นอกจากนั้นอาจมี “หมอบโรง” ๑ คน

ทำหน้าที่เป็นหมอลายศาสตร์ประจำคณะ ที่เหลือ ๕ คน เป็นลูกคู่ ถ้าพิเศษอาจมีคนแบกแผงรูป
อีก ๑ คน ปัจจุบันนายหนังมีเพียงคนเดียว ทำหน้าที่ทั้งขีดรูปและพากษ์เองเบ็ดเสร็จ
หมอกบโรง หมอ-กบ-โรง ก็ตัดไปเพราะความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์คลี่คลายไปมาก ส่วนคนแบก
แผงก็ไม่ต้องมีเนื่องจากมีพาหนะสะดวกในการเดินทาง อย่างไรก็ตาม จำนวนคนในคณะหนังก็
ยังเท่าเดิม เพราะเพิ่มเครื่องดนตรีและของใช้ต่างๆ มากขึ้น

๒. เครื่องดนตรี เดิมใช้เครื่องดนตรีน้อยชิ้น ที่สำคัญมีทับ ๑ คู่ เป็นตัวคุม
จังหวะและทำนอง โหม่ง ๑ คู่ สำหรับประกอบเสียงร้องกลอน กลองตุ๊ก ๑ ใบ สำหรับขีดจังหวะ
ทับ ฉิ่ง ๑ คู่ สำหรับขีดจังหวะโหม่ง และปี่ ๑ เล่า สำหรับเดินทำนอง แต่ระยะหลังมีเครื่องดนตรีอื่นๆ
เข้าไปประสมประสาน หรือใช้แทนเครื่องดนตรีดั้งเดิม เช่น ใช้กลองชุดและกลองทอมบ้าแทน
กลองตุ๊ก ใช้ไวโอลิน ออร์แกน กีตาร์ ซอ หรือจะเข้ เข้าไปผสมกับปี่ บางคณะก็เลิกใช้ปี่

๓. โรงหนังและอุปกรณ์ในโรงหนัง โรงหนังตะลุงปลูกเป็นเรือนชั่วคราว
ยกเสา ๔ เสา ยกพื้นเลยศีรษะเล็กน้อย หลังคาเป็นแบบเพิงหมาแหงน ขนาดโรงประมาณ
๒.๓๐ x ๓ เมตร ด้านหน้าซึ่งจอผ้าขาว ด้านข้างกั้นอย่างหยาบๆ ด้วยทางมะพร้าวหรือจาก
ภายในโรงมีหยวกวางขีดจอสำหรับปักรูป ๑ ต้น มีเครื่องให้แสงสว่าง สมัยก่อนใช้ได้ แล้ว
พัฒนามาเป็นตะเกียงไขว้ ตะเกียงเจ้าพายุ และไฟฟ้าตามลำดับ โดยแขวนไว้ตรงช่วงกลางจอ
ห่างจากจอราว ๑ ศอก สูงจากพื้นโรงพอๆ กัน

๔. รูปหนัง มีโดยเฉลี่ยคณะละประมาณ ๑๕๐ - ๒๐๐ ตัว รูปที่หนังต้องมี
ได้แก่ ฤๅษี พระอิศวร ปรายหน้าบท เจ้าเมือง พระ นาง ยักษ์ ตัวตลก รูปหนังจะเก็บไว้ในแผง
อย่างมีระเบียบ คือจัดรูปประกอบที่ไม่สำคัญ ซึ่งเรียกว่า “รูปกา” ไว้ล่าง ส่วนรูปสำคัญและรูป
ศักดิ์สิทธิ์ไว้บน และจัดไว้เป็นพวกๆ ไม่ปนกัน เช่น พระพวกหนึ่ง นางพวกหนึ่ง และยักษ์พวก
หนึ่ง ทั้งนี้ฤๅษีและรูปศักดิ์สิทธิ์ต้องไว้บนสุดของแผง

ขนบนิยมในการเล่น

๑. ตั้งเครื่องเบิกโรง เป็นการทำพิธีเอาฤกษ์ ขอที่ตั้งโรงและปิดเป่าเสนียด
จัญไร เมื่อคณะหนังขึ้นโรงแล้ว นายหนังจะตีกลองนำเอาฤกษ์ ลูกคู่บรรเลงเพลงขีด ขึ้นนี้เรียก
ว่า “ตั้งเครื่อง” จากนั้นนายหนังจะแก้มงรูปออกปักวางรูปให้เป็นระเบียบ นายหนังจะทำพิธี
เบิกโรง โดยเอาเครื่องเบิกโรงที่เจ้าภาพจัดให้ ได้แก่ หมากพลู ๔ คำ เทียน ๑ เล่ม ถ้าเป็นงาน
อัมมงคล เพิ่มเสื่อ ๑ ผืน หมอน ๑ ใบ หม้อน้ำมนตร์ ๑ ใบ ถ้าเป็นงานแก้บนใช้เทียน ๔ เล่ม
และเพิ่มดอกไม้ ข้าวสาร และด้ายดิบ พร้อมกันนั้นทุกงานต้องมีเงินค่าเบิกโรงจำนวนหนึ่ง
แล้วแต่หนังจะกำหนด เช่น ๓ บาทบ้าง ๑๒ บาทบ้าง มาวางไว้หน้าหยวก ร้องชุมนุมคนเสริจ
แล้วเอารูปฤๅษี รูปปรายหน้าบท รูปเจ้าเมือง ปักหยวก ร้องเชิญครุหมอนหนังให้มาคุ้มครอง
ขอที่ตั้งโรงจากพระภูมิและนางธรณี แล้วเสกหมาก ๓ คำ ชัดกับ ๑ คำ เหน็บไว้ที่ตะเกียงหรือดวงไฟ
๑ คำ และเหน็บไว้บนหลังคาโรงเหนือศีรษะ ๑ คำ เป็นการกันเสนียดจัญไร จบแล้วลูกคู่
บรรเลงเพลงโหมโรง

๒. โหมโรง เป็นการบรรเลงดนตรีล้วนๆ เพื่อเรียกคนดูและให้นายหนัง
เตรียมพร้อม เพลงโหมโรงเดิมใช้ เพลงทับ เป็นตัวย่นและเดินจังหวะทำนองต่างๆ ดนตรีขึ้น
อื่นๆ บรรเลงตามทับทั้งสิ้น เพลงที่บรรเลงมี ๑๒ เพลง คือ เพลงเดิน เพลงถอยหลังเข้าคลอง

เพลงปักษี เพลงสามหมู่ เพลงนาครายเข้าวัง เพลงนางเดินป่า เพลงสร่งน้ำ เพลงเจ้าเมือง ออกสั่งราชการ เพลงชุมพล เพลงยกพล เพลงยักษ์จับสัตว์ และเพลงกลีบวัง ครั้นนายหนังหัน มานิยมโหมโรงด้วยเพลงปี่ เพลงที่ใช้เป็นเพลงไทยเดิม ถ้าบรรเลงอย่างสมบูรณ์ต้องให้ได้ ๑๒ เพลง ได้แก่ เพลงพัดชา เพลงลาวสมเด็จ เพลงเขมรปี่แก้ว เพลงเขมรปากท่อ เพลงจีนแส เพลงลาว ดวงเดือน เพลงชายคลั่ง เพลงสุดสงวน เพลงนางครวญ เพลงสะบัดสะบั้ง เพลงเขมรพวง และ เพลงชนะรื้อให้ หนังบางคนเล่นต่างไปจากนี้บ้างแต่ต้องครบ ๑๒ เพลง ปัจจุบันการโหมโรง นิยมเริ่มด้วยเพลงปี่ โดยบรรเลงเพลงพัดชาซึ่งถือว่าเป็นเพลงครู ครั้นจบแล้วก็มักเล่นเพลง ลูกทุ่งกันเป็นพื้น

๓. ออกสิงห์หัวค้ำ เป็นธรรมเนียมการเล่นหนังตะลุงสมัยก่อน ปัจจุบันเลิกเล่น แล้ว เข้าใจว่าจะได้รับอิทธิพลจากหนังใหญ่ เพราะรูปที่ใช้เข็ดส่วนใหญ่เป็นรูปจับ มีฤๅษียุ่กลาง ลิงชากับลิงค้ำอยู่คนละข้าง แต่รูปที่แยกเป็นรูปเดี่ยวๆ ๓ รูป แบบเดียวกับหนังตะลุงก็มี

๔. ออกฤๅษี เป็นการเล่นเพื่อคารวะครู และบัตเป่าเสนียดัจฉุไร โดยขอ อำนาจพระพรหม พระอิศวร พระนารายณ์ เทวดาอื่นๆ และพระรัตนตรัย

๕. ออกรูปฉะหรือรูปจับ คำว่า ฉะ คือ สู้รบ ออกรูปฉะเป็นการออกรูปพระราม กับทศกัณฐ์ให้ต่อสู้กัน วิธีเล่นใช้ทำนองพากษ์คล้ายหนังใหญ่ การเล่นชุดนี้ หนังตะลุงเล็ก เล่นแล้ว

๖. ออกรูปปราชญ์หน้าบท รูปปราชญ์หน้าบทเป็นรูปผู้ชายถือดอกบัวบ้าง ธงชาติ บ้าง ถือเป็นตัวแทนของนายหนัง ใช้เล่นเพื่อไหว้ครู ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และผู้หนังเคาพนักบถ ทั้งหมด ตลอดทั้งใช้ร้องกลอนปรารภฝากเนื้อฝากตัวกับผู้ชม

๗. ออกรูปบอกเรื่อง รูปบอกเรื่องเป็นรูปตลก หนังส่วนใหญ่ใช้รูปขวัญเมืองเล่น เพื่อเป็นตัวแทนของนายหนัง ไม่มีการร้องกลอน มีแต่บทพูด เป้าหมายของการออกรูปนี้เพื่อ บอกกล่าวกับผู้ชมถึงเรื่องที่หนังจะหยิบยกขึ้นแสดง

๘. เกี่ยวจ้อ เป็นการร้องกลอนสั้นๆ ก่อนตั้งนามเมือง เพื่อให้เป็นคดีสอนใจ แก่ผู้ชม หรือเป็นกลอนพรรณนาธรรมชาติและความในใจ กลอนที่ร้องนี้ หนังจะแต่งไว้ก่อนและ ถือว่ามีความคมคาย

๙. ตั้งนามเมืองหรือตั้งเมือง เป็นการออกรูปกษัตริย์ โดยสมมุติขึ้นเป็นเมืองๆ หนึ่ง จากนั้นจึงดำเนินเหตุการณ์ไปตามเนื้อเรื่อง

เรื่องที่หนังตะลุงใช้เล่น ตามตำนานหนังตะลุงว่า แรกเริ่มเล่นเรื่องรามเกียรติ์ ต่อมาเล่นเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ เป็นนิทานประโลมโลกซึ่งนำมาจากวรรณคดีบ้าง ดัดแปลงจากชาดกบ้าง และผูกเรื่องขึ้นเองบ้าง เรื่องที่หนังนิยมเล่นเมื่อประมาณ ๘๐ ปีที่แล้ว ได้แก่ สุวรรณราช แก้วหน้าม้า ลักษณะวงศ์ โคบุตร สังข์ทอง หลวิชัยคาวี นางสิบสอง พระสุธน และเดมาทอง เป็นต้น ต่อมาหนังบางคนก็นำนวนิยายมาดัดแปลงเล่นก็มี เช่น พานทองรองเลียด และห้วงรักเหวลึก ของหลวงวิจิตรวาทการ เสือใบเสือดำ ของ ป.อินทรปาลิต นวนิยายของพนมเทียน เป็นต้น

การเล่นหนังตะลุงที่ให้ความสนุกสนานที่สุดก็คือ ตอนประชัน ที่เรียกเป็น ภาษาพื้นบ้านว่า “แข่งหนัง” การเล่นหนังแข่งขันมีขนบธรรมเนียมเช่นเดียวกับที่กล่าวแล้ว แต่ มีกติกาที่คู่แข่งจะต้องปฏิบัติ คือ เมื่อตีโพนลาแรกประมาณ ๒ ทุ่มครึ่ง หรือ ๓ ทุ่ม หนังเริ่ม

ลงโรง ลาที่ ๒ ออกฤกษ์ ลาที่ ๓ ออกหยุด พักเที่ยงคืน ลาที่ ๔ เล่นต่อ และลาสุดท้ายจะตีราว ๐๕.๐๐ น. เป็นการบอกสัญญาณจะเริ่มการตัดสินของกรรมการ การตัดสินจะใช้จำนวนคนดูเป็นเกณฑ์ โรงไหนคนมากกว่าก็ชนะ หนึ่งแต่ละโรงจึงต้องเล่นอย่างสุดฝีมือ เพื่อเรียกคนดูจากโรงอื่นมาให้ได้ ซึ่งเรียกกันว่า “ชะโรง” บางครั้งถึงขนาดใช้ไสยศาสตร์เข้าช่วย

หากหนึ่งเล่นประกอบพิธีกรรมจะมีชนบเพิ่มขึ้น การเล่นเพื่อประกอบพิธีกรรมมี ๒ อย่าง คือ เล่นแก้เหมรยและเล่นในพิธีครอบมือ การเล่นแก้เหมรย เป็นการเล่นเพื่อบวงสรวงครูหมอหนึ่งหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามพันธะที่บนบานไว้ หนึ่งตะลุงที่จะเล่นแก้เหมรยได้ต้องรอบรู้ในพิธีกรรมอย่างดี และผ่านพิธีครอบมือถูกต้องแล้ว ต้องดูฤกษ์ยามให้เหมาะสมเจ้าภาพต้องเตรียมเครื่องบวงสรวงไว้ให้ครบถ้วนตามที่บนบานไว้ ในการออกรูปปรายหน้าบทจะขับร้องเชิญครูหมอหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์มารับเครื่องบวงสรวง ส่วนการครอบมือเป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อแสดงความยอมรับนับถือครูหนึ่งแต่ครั้งบูรพกาล ซึ่งเรียกว่า “ครูดัน” มีพระอนุรุธไชยเถร พระพิราพ ตาหนักทอง ตาหนุย ตาก้อนทอง ตาเพชร เป็นต้น โดยเชื่อว่าผู้ผ่านพิธีดังกล่าว คือหนึ่งที่ได้มอบตนแก่ครูอย่างถูกต้อง เป็นผู้สืบเชื้อสายหนึ่งตะลุงโดยสมบูรณ์ ทั้งยังเชื่อว่าครูจะให้การคุ้มครองและยังความเจริญรุ่งเรืองในอาชีพ

กลอนและลีลากลอน

การเล่นหนึ่งตะลุงคล้ายกับละคร คือ มีบทร้อง บทเจรจา และออกท่าทางประกอบ ผิดกันแต่การออกท่าทางใช้ตัวหนึ่งแทนคนจริง ๆ บทกลอนที่หนึ่งตะลุงใช้ร้องส่วนใหญ่นิยมกลอนสด เรียกว่า “มุตโต” โดยใช้กลอนแปดหรือกลอนตลาดเป็นพื้น เว้นแต่ตอนที่ต้องการเดินท่วงทำนองลีลาให้สอดคล้องกับลักษณะตัวละครและเหตุการณ์ของเรื่อง จึงใช้รูปแบบอื่นๆแทรกเข้ามาเป็นช่วง ๆ เช่น กลอนสี่ กลอนห้า กลอนลอดโหม่ง กลอนหก กาพย์ฉับบึง กลอนกลบทตามความเหมาะสม หนึ่งสื่อที่หนึ่งตะลุงใช้เป็นแบบอย่างด้านกาพย์กลอน คือ กลบทสิริวิบูลยกิติ หรือที่ภาคใต้เรียกว่า ยศกิติ

ในการขับร้องกลอนจะมีทำนองร้องต่างๆ หลายทำนอง สำหรับกลอนแปดจะใช้ทำนองสงขลา ซึ่งมีลีลาเนิบช้าทำนองหนึ่ง ส่วนอีกทำนองหนึ่งคือทำนองสงขลาหลายซึ่งมีลีลาเร่งเร็ว นิยมในหมู่หนึ่งตะลุงทางนครศรีธรรมราช ส่วนกลอนชนิดอื่นๆ ก็เรียกตามทำนองกลอนสี่และกลอนสามห้าที่นิยมกันมากในหมู่จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งจะเรียกชื่อเฉพาะว่าทำนองคอน หรือ คำคอน หรือ คำนคร ด้วยเหตุที่หนึ่งตะลุงมีกลอนหลายรูปแบบ และทำนองลีลาการร้องกลอนแตกต่างกัน ทำให้กลอนหนึ่งตะลุงมีเสน่ห์ ประกอบกับดนตรีที่บรรเลงให้แตกต่างกันไปตามลีลาและท่วงทำนอง ยิ่งเพิ่มความไพเราะและมนต์ขลังยิ่งขึ้น ในการร้องกลอนหนึ่งตะลุงนั้น นายหนึ่งจะขึ้นเสียงให้ได้ระดับเสียงโหม่ง และทอดโยเสียงให้กลมกลืนกับเสียงโหม่งเรียกว่า เสียงเข้าโหม่ง ทำให้ไพเราะชวนฟังยิ่งนัก

ความเชื่อที่เกี่ยวข้อง

หนึ่งตะลุงส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ โดยเฉพาะเรื่องเมตตามหานิยม การหาฤกษ์ยาม การถือเคล็ดเพื่อความเป็นสิริมงคล ตลอดจนคาถาอาคมต่างๆ จากความเชื่อเรื่องนี้ สมัยก่อนจะมีหมอไสยศาสตร์ประจำคณะ เรียกว่า หมอ-กบ-โรง

การแสดงออกซึ่งเกี่ยวกับไสยศาสตร์ของหนึ่งตะลุงปรากฏให้เห็นทุกชั้นตอน

เริ่มตั้งแต่ออกจากบ้านเพื่อไปแสดงหนัง จะต้องทำพิธียกเครื่องเพื่อความเป็นสิริมงคล โอมอ่านคาถาให้มีลาภผลและปิดเป่าเสียดทั้งหลาย กำราบปีศาจและศัตรู ขณะเดินทาง งดการดีเครื่อง (ดนตรี) โดยเด็ดขาด เว้นแต่เวลาผ่านศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์จึงตีเพื่อบวงสรวง และขอความมีชัย เมื่อถึงบ้านเจ้าภาพ นายหนังจะกล่าวคาถาทักทายผีสงเทวดา เมื่อถึงโรงหนังจะเดินเวียนโรง ทำพิธีปิดเสียดกันตัวเอาเครื่องขึ้นทางด้านหน้าของโรง ขึ้นโรงแล้ว จะทำพิธีตั้งเครื่อง เบิกโรง ขอขมาและขอที่ทางจากพระภูมิ แม่ธรณี ลงยันต์ที่นั่งปิดเสียด ถ้าโรงหนังเคยมีหนังคณะอื่นแสดงมาก่อนแล้วจะล้างอาถรรพ์ โดยทำความสะอาดเสียดเสื่อปูโรง เปลี่ยนหยวกปกรูปเพื่อกันตัวหนัง จะเสกหมากใส่หยวก เหน็บบนหลังคาโรงเหนือศีรษะ และอาจยิงสายสิญจน์รอบโรงหนัง มีการโอมอ่านคาถาบังจักขุกันฝ่ายตรงข้ามทำร้าย ตอนจะเล่นหนัง จะว่าคาถาเรียกพระธรรม ใส่สร้างทำให้มีเสน่ห์ ว่าคาถาเรียกเสียง คาถาห้าม(คนดู) โลงน (หัวเราะเยาะ) ถ้าเป็นการเล่น ประชันครั้งสำคัญ จะต้องกันตัวเป็นพิเศษ และอาจทำคุณไสยใส่ฝ่ายตรงข้าม เช่น ทำให้ฟันเพี้ยนเสียงแหบ ตลกไม่ออก ตะเกียงหรือดวงไฟมอดดับ หรือขาดอยู่เรื่อยๆ ใช้ผีทำให้มีอาการเป็นไปต่างๆ เช่น อาเจียน ชัก ถ้ารุนแรงก็อาจถึงขั้นอาฆาตเอาชีวิต มีการเสกหนังควาย เสกตะปู เสกเส้นผมคนเสียชีวิตหรือผมของคนตายไปเข้าห้อง และหนังตะลุงที่เชื่อเรื่องไสยมากๆ นิยมทำรูปศักดิ์สิทธิ์ไว้บูชากันเทพภัย เวลาไปแสดงที่ไหนก็จะแขวนไว้หัวเสาโรงหรือปักไว้ตรงหัวหยวก (โคนลำต้นกล้วยที่ใช้ปักรูปหนังตะลุง)

คุณค่าและการอนุรักษ์สืบทอด

หนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงประจำภาคใต้ที่ยังคงอยู่อย่างต่อเนื่อง นายหนังรุ่นใหม่ทำหน้าที่สืบสานวัฒนธรรมแขนงนี้ต่อไปอย่างไม่ขาดสาย ในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีการรวมตัวในนามของ ชมรมศิลปินพื้นบ้านศรีวิชัย ประกอบด้วยนายหนังตะลุงกว่า ๑๕๐ คนะ เป็นส่วนหนึ่งในจำนวนสมาชิกศิลปินแขนงอื่นๆ นับเป็นนิมิตหมายที่ดีที่หนังตะลุงจะคงอยู่คู่ปักษ์ใต้ หนังตะลุงนอกจากจะเป็นเครื่องให้ความมหรรษาแล้ว ยังเป็นสื่อมวลชนชาวบ้านสำหรับสังคมในอดีต เพราะหนังตะลุงเดินทางเร่ไปยังที่ต่างๆ ที่เรียกว่า เดินโรง พบเห็นอะไร มักจะนำมาบรรจุสอดแทรกไว้ในเรื่องที่แสดงเป็นการให้ข่าวสารความรู้ความเคลื่อนไหวของสังคม และเป็นสติปัญญาให้แก่ชาวบ้านได้อย่างดียิ่ง คนสมัยก่อนจึงยกย่องนายหนังว่าเป็นคนฉลาด เป็นผู้นำสังคม ปัจจุบันหนังตะลุงยังได้รับความนิยมจากชาวบ้านในระดับสูง และเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวปักษ์ใต้

๓.๒ โนรา

โนรา (มโนรา, มโนห์รา, โนราห์) เป็นศิลปะการแสดงที่มีทั้ง การรำ การร้อง หรือว่าบทธและการแสดงเรื่องอย่างละคร บางโอกาสก็มีการแสดงตามคติความเชื่อที่เป็นพิธีกรรม

ตามตำนาน และ วรรณกรรมท้องถิ่นบางเรื่อง ได้กล่าวถึง การแสดงของโนราว่าเป็น “ชาตรี” หรือ “ละครชาตรี” หรือ “มโนราห์ชาตรี” เพราะสมัยก่อนนิยมนำเอาเรื่องมโนราห์ (พระสุธน) มาแสดงกันอย่างพื้นๆ เช่น ตอนพราหมณ์จับกินรีได้นางมโนราห์ ชาวบ้านจึงเรียกการแสดงชาตรีว่า มโนราห์ หรือ โนรา จนกระทั่งเป็นที่นิยมแพร่หลาย ในที่สุด คำว่า

ชาตรี ก็มีคนเรียกน้อยลง อีกทางหนึ่งกล่าวว่า โนรา เป็นศิลปะการแสดงของภาคใต้มาแต่โบราณ ไม่ได้ลอกเลียนหรือดัดแปลงมาจากที่ใด

การแสดงโนราในสมัยก่อนและปัจจุบัน มีความแตกต่างกันบ้างตามความเปลี่ยนแปลงของวันเวลา สังคม และความนิยม แต่ก็ยังมีหลายส่วนที่คงรักษาของเก่าเอาไว้ เป็นต้นว่า ท่ารำแบบโบราณ การแต่งกาย การเบิกโรง การโหมโรง ส่วนที่เปลี่ยนไป คือ เครื่องดนตรี บางคณะมีการแสดงอย่างวงดนตรีลูกทุ่งเพิ่มเข้ามาด้วย และแสดงเรื่องนิยายสมัยใหม่ มีการขับกลอนสลับการพูด ลักษณะคล้ายลิเก มีการจัดฉาก เปลี่ยนฉากประกอบการแสดงจนผิดแปลกไปจากโนราสมัยก่อน

ประวัติความเป็นมาและตำนานของโนรา

ยังไม่พบหลักฐานปรากฏชัดว่า โนรา เกิดขึ้นที่ใดเป็นครั้งแรก บางตำรากล่าวว่า โนรา ได้ต้นเค้ามาจากอินเดีย บางตำรา ก็กล่าวว่าโนราได้แพร่หลายจากกรุงศรีอยุธยาไปยังเมืองนครศรีธรรมราช อีกตำราว่าโนราเป็นนาฏศิลป์ที่ขึ้นชื่อลือชาของคนไทยภาคใต้ ที่ไม่ซ้ำแบบใครเป็นต้นแบบของละครชาตรีในกรุงศรีอยุธยา สืบทอดมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตราบจนถึงทุกวันนี้

ตำนานโนรา มีเอกสารต่าง ๆ กล่าวไว้หลายฉบับ ลักษณะคล้ายคลึงกัน ยกตัวอย่าง ตำนานโนราของขุนอุปถัมภ์นรากร หรือ โนราพุ่มทewa ดังนี้

นางนวลทองสำลี เป็นบุตรธิดาพระยา นรลักษณ์งามนักหนา

จะแจ่มฝ้ายดั่งอัปสร เทวาเข้าไปดลจิต ให้เนรมิตเทพสิงห

รูปร่างอย่างซี้หนอน (กินนร) ร่อนร่างท่าต่างกัน งามไกรลาสสุเมรุม้วน

ตระหนกถ้วนแต่เครื่องวัลย์ บทบาทร้ายพาดพัน จดจำตำแหน่งนักหนา

จำได้สิบสองบท ตามกำหนดในวิญญูณ์ เมื่อพื้นดินขึ้นมา

แจ้งความเล่าเล่าก้านัล แจ้งตามเนื้อความฝัน หน้าที่นั่งของท้าวไท

วันเมื่อจะเกิดเหตุ ให้อาเพศกรรมจักไกล ให้อยากดอกมาลัย

อุบลชาติผลพฤกษา เทพบุตรจตุจากสวรรค์ เข้าทางกรรมนางฉายา

รู้ถึงพระบิดา ไกรธหนักหนาเป็นพื้นไฟ ลูกชั่วร้ายทำชายหน้า

ใส่แหมลอยน้ำไหล

พร้อมสิ้นก้านัลใน ลอยแพไปในธารัง

พระพายก็พัดกล้า ลมก็บ้าพันกำลัง พัดเหาะเกาะซัง

นั่งเรื่องงงนั่งในป่า ร้อนร่ำไปถึงท้าว โกสีย์เจ้าท่านลงมา

ซบเป็นบรรณศาลา นางพระยายู่อาศัย พร้อมสิ้นทั้งผูกหมอน

แท่นที่นอนนางทราวมวย ด้วยบุญพระหน่อไท อยู่เป็นสุขนุกเปรมปรีดี

เมื่อกรรมถ่วงทศมาส ประสูติราชจากนากี อ่าองค์ชายชาติตรี

เล่นรำพอจำได้ ให้เข้าไปเมืองอัยกา เล่นรำตามภาษา ท้าวพระยามาหลงไหล

จินจามพราหมณ์ข้าหลวง ไททั้งปวงอ่อนอกใจ จินจามพราหมณ์เทศไท

ย่อมหลงไหลในวิญญูณ์

ท้าวพระยาสายฟ้าพาด เห็นประหลาดเป็นนักหนา ตูรนรลักษณ์และพักตรา

เหมือนลูกยานวลทองสำลี แล้วหามาถามไถ่ เล่าความไปถ้วนถี่

รู้ว่าบุตรแม่ทองสำลี พาดัวไปในพระราชวัง

แล้วให้รำสนองบาท ไทธราชสมจิตหวัง สมพระทัยสมจิตหวัง

ไทย์ลเนตรเห็นความดี และประทานซึ่งเครื่องทรง สำหรับองค์พระกุมมี

กำไลใส่กรศรี

สร้อยทับทรวงแพรภูษา แล้วประทานซึ่งเครื่องทรง คล้ายขององค์พระราชา

แล้วจดคำจำนรรจา ให้ชื่อว่าขุนศรีศรัทธา

ส่วนประกอบของโนรา

การแสดงโนราจะต้องรวมตัวเป็นคณะ มีโรงหรือเวทีในการแสดง มีเครื่องแต่งกายเฉพาะ และเครื่องดนตรีประกอบ แยกได้เป็น ๕ ส่วนใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. คณะโนรา แต่เดิมโนราคณะหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยสมาชิกประมาณ ๑๔ - ๒๐ คน ปัจจุบัน บางคณะอาจมีถึง ๕๐ - ๖๐ คน รวมทั้งวงดนตรีประจำคณะด้วย

แต่เดิมตัวแสดงสำคัญอาจมีเพียง ๓ ตัว คือ นายโรง หรือโนราใหญ่ ๑ ตัว นางหรือนางรำ ๑ ตัว และตัวตลกหรือพราน ๑ ตัว ต่อมาเพิ่มนางรำเข้าไปอีก ๓ - ๗ คน ลูกคู่ ๕ - ๗ คน และมีพวกติดตามที่เรียกว่า พวกตาเสือ อีกจำนวนหนึ่ง บางคณะอาจมีหมอประจำคณะที่เรียกว่า หมอเผ่า และบางคณะก็มีนางรำรุ่นเด็ก ๆ เรียกว่า หัวจุกโนรา เพิ่มเข้ามา

การเรียกชื่อคณะของโนรา มักเรียกตามชื่อนายโรง (ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย) เช่น โนราวัน โนราอ่วม โนราหนูเขียน โนราเพ็ญศรี โนรายก โนราปรีชา เป็นต้น

๒. โรงหรือเวทีแสดง แต่เดิมนิยมปลูกเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีขนาด ๔ - ๕ เมตร ไม่ยกพื้น เปิดโล่งทั้งสี่ด้าน หลังคาหน้าจั่วมุงจาก มีเสาอยู่ตรงกลางเรียกว่า เสามหาชัย เชื่อว่าเป็นที่ประทับของพระเวสสุวรรณหรือพระวิษณุกรรม โรงโนราสมัยปัจจุบัน มักทำเป็นโรงใหญ่สี่เหลี่ยมผืนผ้า ยกพื้นสูง ๑ - ๒ เมตร กั้นข้าง ส่วนหลังคาทำด้วยใบมะพร้าวสานหรือไม้กระดาน หลังคาเป็นแบบทรงหมาแหงน มุงด้วยสังกะสีหรือผ้าเต็นท์ มีม่านกั้นเพื่อแบ่งสัดส่วนที่รำกับที่แต่งตัว

๓. เครื่องแต่งกาย ในยุคแรก ๆ แต่งกายอย่างง่าย ๆ โดยเอาของพื้นบ้านมาประดิษฐ์เป็นเครื่องประดับ เช่น เอาเปลือกหอยร้อยเป็นลูกปัด บางทีจึงเรียกว่า โนราโกลน ก็มี ยุคต่อมาเปลี่ยนเป็นลักษณะเครื่องทรงกษัตริย์ ซึ่งประกอบด้วยสิ่งสำคัญดังนี้

เทริด เป็นเครื่องประดับศีรษะ ทำเป็นรูปมงกุฎอย่างเตี้ย มีกรอบหน้า มีด้ายมงคล

เครื่องลูกปัด จะร้อยด้วยลูกปัดสีเป็นลายดอกดวง ใช้สวมท่อนบน ลำตัวแทนเสื้อ ประกอบด้วยชั้นสำคัญ ๕ ชั้น คือ บ่า ๒ ชั้น ปังคอก ๒ ชั้น พานอก ๑ ชั้น

ปีกนกแอนหรือปิ่นเหง่ง มักทำด้วยแผ่นเงินเป็นรูปคล้ายนกนางแอ่นกางปีก ใช้สวมเหนือระดับเอวชายชวา

ทับทรวง หรือซับทรวง ใช้สวมห้อยทรวงอกเป็นรูปคล้ายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ปีก หรือ หางหงส์ นิยมทำด้วยเขาควายเป็นรูปคล้ายปีกนก ๑ คู่ ใช้สวมคาดทับผ้าถุงคล้ายหางกิ้งกือ

เล็บ นิยมทำด้วยโลหะส่วนใหญ่เป็นเงิน มีลักษณะเรียวยาวแหลมโค้งงอน เวลารำร่าทำให้ดูเหมือนเล็บกิ้งกือ ส่วนใหญ่ใช้ ๘ เล็บ ไม่นิยมสวมนิ้วหัวแม่มือ

นอกจากนี้ก็มีผ้าถุง ผ้าห้อยหน้า ผ้าห้อยข้าง หน้าพราน กำไลมือ และกำไลปลายแขน

๔. เครื่องดนตรี แต่เดิมมี ๖ ชิ้น คือ ทับ ๒ ลูก กลอง ๑ ใบ ปี่ ๑ เล้า โหม่ง ๑ คู่ ฉิ่ง ๑ คู่ และ แกระ ๑ คู่

ทับ ๒ ลูก ลูกหนึ่งเสียงทุ้มเรียก ลูกเทิง ลูกหนึ่งเสียงแหลมเรียก ลูกฉับ ตาม

ตำนานโนรามีนีชื่อเรียกว่า น้ำตาตก กับ นกเขาสัน ลักษณะคล้ายกลองยาว ใช้กำกับจังหวะ เปลี่ยนจังหวะ

กลอง ตามตำนานโนราเรียกว่า กลองสุวรรณเกรีโลก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “กลองชาตรี” มีลักษณะคล้ายกลองทัด แต่ขนาดเล็กกว่า

ปี่ ปี่ที่ใช้กับโนราเป็นพวกปี่โฉน ตัวปี่ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้มะปริง ไม้ประดู่ ไม้รัก หัวปี่หรือพวกปี่ ทำด้วยใบโตนด

โหม่ง ๑ คู่ โนรารุ่นเก่าใช้โหม่งฟาก รูปร่างคล้ายฆ้อง แขนวตรงภายในรางไม้ สี่เหลี่ยม ลูกหนึ่งเสียงแหลม ลูกหนึ่งเสียงทุ้ม ไม้ตี ๑ อัน นิยมทุ้มปลายด้วยยางหรือด้ายดิบ

ฉิ่ง ฉิ่งที่ใช้แสดงโนราเป็นฉิ่งขนาดใหญ่

แกระ หรือ แตร หรือ กรับ โนรารุ่นเก่านิยมใช้กรับพวง ซึ่งไม้ที่มีขนาดไล่เลี่ยกัน มีเชือกผูกร้อยและมีแกนกลางควบคุม ปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็นแผ่นไม้ ๒ แผ่น

เครื่องดนตรีทั้ง ๖ ชิ้น ดังกล่าว ปัจจุบันก็ยังมีใช้กันอยู่ แต่ก็มีเปลี่ยนแปลงไปบ้างเพราะโนราหลายคนเห็นว่า ผู้ชมกำลังนิยมการแสดงดนตรีลูกทุ่งและดนตรีสตริงสมัยใหม่ จึงเอาเครื่องดนตรีสากลมาประสม บางคณะใช้ออร์แกนไฟฟ้าแทนปี่ ใช้กลองทอมบ้าแทนกลองชาตรี และเลิกใช้แกระ

องค์ประกอบหลักของการแสดงโนรา

๑. การรำ โนราแต่ละตัวต้องรำสมท่าต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างต่อเนื่องและชำนาญ แต่ละท่าทางต้องถูกต้องตามแบบฉบับ

๒. การร้อง โนราแต่ละตัวจะต้องร้องให้ไพเราะชัดเจน ระวัง และมีปฏิภาณในการคิดกลอนอย่างรวดเร็ว สามารถร้องโต้ตอบอย่างฉับพลัน

๓. การทำบท คือการตีความบทร้องเป็นท่ารำ ให้คำร้องกับท่ารำสัมพันธ์กัน และเข้าจังหวะดนตรี การทำบทถือว่าเป็นศิลปะชั้นยอดของโนรา

๔. การรำเฉพาะอย่าง การแสดงโนราบางครั้งอาจแสดงเฉพาะโอกาส เช่น รำในพิธีไหว้ครู รำในการประชันโรง รำแก้บน เป็นต้น ดังนั้น จึงต้องฝึกจำเฉพาะอย่างไว้

๕. การเล่นเป็นเรื่อง มักแสดงเรื่องที่รู้จักกันดี เป็นต้นว่า พระสุธน พระรถ ใช้ผู้แสดง ๒ - ๔ คน ไม่เน้นการแต่งตัวตามเรื่อง แต่เน้นที่การขับบทกลอนแบบโนราให้ได้ เนื้อความตามท้องเรื่อง และเน้นการตลก ต่อมา นิยมแสดงโดยผูกโครงเรื่องให้เข้ากับเหตุการณ์สังคมปัจจุบัน เป็นแบบนิยายสมัยใหม่ ซึ่งมีลักษณะคล้ายลิเกหรือละครพูด มีการขับบทกลอน สลับการพูดบ้าง การแต่งกายเป็นแบบทันสมัย มีการจัดฉาก เปลี่ยนฉากให้แสงสีประกอบการแสดง จนผิดแปลกไปจากโนราสมัยก่อนมาก

องค์ประกอบบางประการของการแสดง

นอกจากองค์ประกอบหลัก ๕ ประการดังกล่าวแล้ว บางคณะยังมีการแสดงดนตรีแบบลูกทุ่งหรือวงสตริงเพิ่มมาด้วย เพื่อสนองความต้องการของผู้ชมในปัจจุบัน แต่ก็ยังมีองค์ประกอบอื่นๆ ที่โนราทุกคนยังปฏิบัติกันอยู่ ดังนี้

๑. ลำดับการแสดง ที่ถือปฏิบัติเป็นขนบนิยม ดังนี้

ตั้งเครื่อง คือ การบรรเลงดนตรีเมื่อเข้ามาประโรงแสดงเรียบร้อยแล้ว

เบิกโรง คือหมอบประจำคณะหรือนายโรงกระทำพิธีขอที่ช่องทาง (เจ้าที่)
โหมโรงหรือลงโรง คือ ดนตรีบรรเลงเพื่อเรียกคนดู
กาดครู คือ พอโหมโรงเสร็จก็จะว่า กาดครู หรือ เชิญครู กล่าวถึง
ประวัติความเป็นมาของโนรา สดุดีครูต้นและผู้มีอุปการคุณ
ปล่อยตัวนางรำ ซึ่งแต่ละตัวจะมีขั้นตอนคือ ชับร้องบทกลอนอยู่ในม่าน
เรียกว่า “เกี่ยวม่าน” ออกรำยาวรำ สีหน้า รำ ๑๒ ท่า นั่งพัก ว่ากลอน รำอวดมือก่อนเข้าโรง
(ส่วนมากโนราเล็กจะไม่นิยมรำ ๑๒ ท่า ซึ่งถือว่าเป็นท่าครู จะเว้นไว้ในโนราใหญ่รำ)
ออกพรานหรือออกตัวตลก มีการแสดงทำเดินพราน นายพราน ชับบท
พราน พุดตลก เกริ่นให้ค้อยชมนายโรง
ออกตัวนายโรง จะอวดท่ารำ และขับบทกลอนเป็นพิเศษ ให้สมฐานะ
โนราใหญ่

ออกพรานอีกครั้ง เพื่อบอกเรื่องที่จะแสดง
แสดงเรื่อง

๒. เรื่องที่นิยมแสดง

แต่เดิมนิยมแสดงเพียง ๒ เรื่อง คือ พระสุธน และพระรถ ต่อมาเพิ่มเรื่อง
สังข์ทอง ไกรทอง สินธุราช เป็นต้น ปัจจุบันนิยมนำนวนิยายสมัยใหม่มาแสดงแทน

๓. การร้องและการรับ

เมื่อโนราร้องหรือขับกลอน จะมีลูกคู่ยอมรับไปตามจังหวะลีลาที่แตกต่างตาม
ลักษณะของบทร้อง และจังหวะดนตรี เช่น เพลงหน้าแตระ เพลงทับ เพลงโทน เพลงประกอบกลอนสี่
กลอนหก กลอนแปด กลอนทอย เป็นต้น

๔. การประชันโรง

การแข่งขันประชันโรง จะจัดขึ้นให้มีตั้งแต่ ๒ คณะขึ้นไป การประชันโรงจะ
ทำให้มีผู้ชมมากขึ้น หรือจัดประชันเพื่อหาสุดยอดหรือแชมป์ของโนราประจำจังหวัด ประจำภาค
เวลาในการจัดประชันจะเป็นเวลากลางวันหรือกลางคืนก็ได้ โนราที่จะประชัน จะต้องเดินทางไป
ถึงที่ประชันก่อน ๑ วัน หรือ ๑ คืน เพื่อจับสลากเลือกโรง ตกลง ข้อสัญญาการแสดง การตัดสิน
การแพ้ชนะ เหล่านี้เป็นต้น

๓.๓ ลีเกป่า

ลีเกป่า มีชื่อเรียกหลายชื่อด้วยกัน เช่น ลีเกร้ามะนา ลีเกแขกแดง ลีเกบก ลีเก
ลูกบท เป็นการแสดงพื้นเมืองอย่างหนึ่งของภาคใต้ แพร่หลายและนิยมกันแถวจังหวัดตรัง กระบี่
พังงา และนครศรีธรรมราช ไม่ทราบแน่ชัดว่าการแสดงลีเกป่ามีมาตั้งแต่เมื่อใด คนเฒ่าคนแก่
ในภาคใต้เล่าว่า แต่เดิมในสี่จังหวัดนี้มีลีเกป่าแสดงเกือบทุกหมู่บ้าน ปัจจุบันคณะของ ลีเกป่ามี
น้อยลงนับวันจะหาดูได้ยาก และอีกไม่นานก็คงสูญหายไป

คำว่า ลีเก หรือ ยี่เก นั้น กลิ่น คงเหมือนเพชร กล่าวว่ายี่เกมาจากคำว่า
ติเกอร์ ซึ่งเป็นภาษามลายู แปลว่า ชับร้อง เพราะแต่เดิมนั้นลีเกใช้สวดบูชาพระในทางศาสนา
ส่วน ชวน เพชรแก้ว กล่าวว่า ลีเก น่าจะมาจากการร้องสรรเสริญพระเป็นเจ้าของแขกเจ้าเซ็นที่
เรียกว่า ติเกอร์ ซึ่งเป็นภาษาเปอร์เซีย เพราะนิยายเจ้าเซ็นมาจากเปอร์เซีย และเยี่ยมยง สุรกิจ

บรรหาร กล่าวคำว่า คำว่า ยี่เก หรือ ลีเก มาจากภาษาสันสกฤตทั้งสองคำ ยี่เก มาจากคำว่า ยู + เกกล ยู แปลว่า หมู คณะ เกกล แปลว่า นักรำ นักฟ้อน แผลงหน้าตัดหลังเป็นยี่เก ส่วนคำว่า ลีเก มาจาก ลิขว แปลว่า นักรำ นักฟ้อน แผลง ขว เป็น เก

จากความเป็นมาของคำว่า ลีเก หรือ ยี่เก พอจะสันนิษฐานได้ว่า ลีเกป้า น่าจะได้รับอิทธิพลมาจาก แหก ซึ่งคำว่า แหก ในภาษาไทยนั้น ก็มีหลากหลาย เช่น แหกอินเดีย แหกชวา แหกมลายู แหกอาหรับ แหกเปอร์เซีย ดังนั้น ลีเกป้า ที่เอาแบบอย่างมาจากเขาก็ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าเป็นแหกชาติใด

ผะอบ ไปชะกฤษณะ และสุวรรณี อุดมผล ไต้กล่าวไว้ใน วรรณกรรมประกอบการเล่นลีเก ว่า

นางมหาเทพกษัตริย์สมุห์ เล่าว่า เมื่อได้รับเชิญไปดูงานที่อินเดีย ได้ท่องเที่ยวไปในหมู่บ้านชนบท แล้วต่อด้วยการร้องรำเป็นเรื่อง จึงคิดว่าลีเก ดั้งเดิมคงมาจากอินเดียแล้วถ่ายทอดกันไป เรื่องนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจและเป็นข้อสันนิษฐานอีกด้านหนึ่งว่า ไทยอาจได้รับมาจากอินเดีย ผ่านมาจากมลายูก็เป็นได้

ซึ่งสอดคล้องกับ ชวน เพชรแก้ว ที่กล่าวว่า

การเล่นลีเกป้า น่าจะได้แบบอย่างมาจากมลายู เพราะมลายูมีกลองชนิดหนึ่ง เรียกว่า ระบานา ซึ่งมีสำเนียงคล้ายกับรำมะนาของไทย หรืออาจจะรับเข้ามาโดยตรงจากอินเดียได้ผ่านลังกามาสู่นครศรีธรรมราช โดยผ่านท่าเรือกันตังในอดีต ราว พ.ศ. ๑๗๐๘ - ๑๗๘๓ สมัยเกี่ยวกับการอัญเชิญพระพุทธรูปศิหิงค์มาสู่เมืองนครศรีธรรมราช เพราะช่วงนี้มีชาวสิงหลและอินเดียตามพระพุทธรูปศิหิงค์เข้ามามาก หรืออาจจะเข้ามาสู่รัฐ ไทรบุรีสมัยที่ ไทรบุรีหรือภูเกาะห์เป็นเมืองท่าสำคัญของศรีวิชัย ในฝั่งทะเลตะวันตก การละเล่นจึงเป็นภาษามลายูตลอดเวลา เพราะแหกแดงดูจะเป็นแหกต่างเมืองในขณะที่ ยายหีเป็นแหกพื้นเมืองมลายู แหกแดงจึงพยายามพูดภาษามลายูแทนภาษาอินเดียเพื่อเอาใจยายหี

ส่วนประกอบของลีเกป้า

การแสดงลีเกป้า ต้องมีคณะผู้แสดง มีโรงหรือเวที มีเครื่องแต่งกายเฉพาะ และมีเครื่องดนตรีเฉพาะเช่นกัน ส่วนประกอบใหญ่ๆ ของลีเกป้าสามารถแบ่งออกได้เป็น ๔ ส่วนดังนี้

๑. คณะลีเกป้า ลีเกป้าคณะหนึ่งๆ จะมีผู้แสดงประมาณ ๘ คน ลูกคู่ที่เล่นดนตรีอีกประมาณ ๕ - ๖ คน รวมแล้วคณะหนึ่งๆ ไม่เกิน ๒๐ คน ตัวแสดงที่สำคัญมี ๓ ตัว คือ แหกแดง ยายหี และเสนา อาจจะมีตัวประกอบอื่นๆ บ้าง เช่น เจ้าเมือง นายด่าน และแม่ของ ยายหี

การเรียกชื่อคณะลีเกป้า จะเรียกชื่อตามหัวหน้าคณะหรือชื่อที่เห็นว่าไพเราะ เช่น คณะนายเขียว สกุลสวน บ้านถ้ำโกบ อำเภอบางคนคม คณะรวมมิตรบันเทิงศิลป์ บ้านโคกยาง อำเภอมือง จังหวัดกระบี่ คณะสมไผ่ บันเทิงศิลป์ บ้านวังฆ้อง อำเภอบางพารา คณะยก จันทรสุนัน บ้านเขาพระทอง อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

๒. โรงหรือเวทีแสดง โรงลีเกป้า มีลักษณะเหมือนโรงโนรา คือปลูกเป็นโรงสี่เหลี่ยม ยกพื้นหรือไม่ยกพื้นก็ได้ หลังคาเป็นแบบเพิงหมาแหงน พื้นโรงใช้เสื่อปู มีม่านกั้นกลาง

สมัยก่อนอาจแสดงบนพื้นดิน เช่น สนามหญ้า ลานวัด ลานบ้าน ฉากหรือม่านก็มีแบบง่าย ๆ แต่ต่อมาพัฒนามาใช้ฉากที่สวยงามเหมือนฉากลิเก หรือเหมือนฉากโนราที่แสดงกันอยู่ในปัจจุบัน

๓. เครื่องแต่งกาย มี ๒ ชุด คือ

ชุดแรก เป็นการแสดง เรื่องแขกแดง ใช้ตัวแสดง ๔ ตัว คือ

แขกแดง แต่งตัวแบบแขกอินเดีย นุ่งกางเกงขายาว สวมโสร่งทับลงถึงเข่า สวมเสื้อแขนยาว สวมหมวกทับอีกชั้นหนึ่ง สวมหมวกแขก ใส่หนวดหรือแฉ้มหนวดให้มีเครารุงรัง เสริมจมูกให้โตแบบแขกส่วนมากทำด้วยไม้ทาสีแดง หรืออาจแตกต่างจากนี้ไปบ้างแล้วแต่คณะนั้น ๆ

ยาหี แต่งอย่างหญิงไทยมุสลิม นุ่งผ้าปาเต๊ะ สวมเสื้อแขนยาวตัวเสื้อถึงครึ่งขา เรียกว่า เสื้อหยอหย่า สวมสร้อยมือ ตุ่มหู ใช้ผ้าโปร่งคลุมหัวให้โผล่แต่เฉพาะหน้า

เสนา แต่งตัวตามสะดวก แต่ให้ดูขบขัน อาจจะนุ่งโสร่ง หรือ กางเกง หรือ นุ่งโจงกระเบน ไม่นิยมสวมเสื้อ

เจ้าเมือง แต่งตามสมัยนิยม หรือแบบธรรมดา แต่ดูออกกว่าเป็นผู้มียศศักดิ์และฐานะ

ชุดที่สอง เป็นการแสดงเรื่องราวตามนิยายพื้นบ้านแบบเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ การแต่งกายจึงเป็นไปตามบทบาทและฐานะตามเนื้อเรื่องนั้น ๆ แต่ไม่พิถีพิถันนัก

๔. เครื่องดนตรี ที่สำคัญมี ๔ ชิ้น คือ

รำมะนา มี ๒ - ๓ ใบ ลักษณะเป็นกลองหน้าเดียวเหมือนรองเง็ง เป็นเครื่องดนตรีหลักขาดเสียไม่ได้

โหม่ง ๑ คู่ คล้ายของโนรา

ฉิ่ง ๑ คู่

กลอง ๑ ใบ

นอกจากนี้บางคณะอาจมี ซอ กรับ ปี่ ฆ้อง ด้วย

สำหรับเพลงที่ใช้บรรเลงมักใช้ทำนองเพลงไทยเดิม เช่น ตะลุมโปง เตาะดิน พม่ารำชวาน เป็นต้น ปัจจุบันมีการประยุกต์กับเพลงสมัยใหม่ เช่น เพลงไทยสากล หรือเพลงลูกทุ่ง ลำดับการแสดง

มีขนบนิยมเป็นลำดับ ดังนี้

๑. เบิกโรง ก่อนการแสดงจะมีการตั้งพิธีเบิกโรง โดยหัวหน้าคณะเป็นผู้ทำพิธี มีหมาก ๓ คำ เทียน ๑ เล่ม เงิน ๓ บาท เมื่อจุดเทียนแล้วจะดำเนินการตั้งสักเค หรือชুম눔 เทวดา เชิญครุฑเกป่า อันประกอบด้วย แขกแดง แขกดำ โตะนาปี นางยวน สร้อยระย้า ตลอดจนบรรพบุรุษของแขกแดงทั้งหลาย โดยกล่าวคาถาเชิญครุฑเกป่าเป็นภาษามลายู *อัลลัม มาลัย กุม ลัยกุม สลัน กอซา อะนอระตา บอดา ฮูฮา* ๓ จบ

๒. โหมโรง หรือลงโรง เป็นการบรรเลงดนตรีเพื่อเรียกคนดู

๓. ว่าตอก ผลัดกันร้องทีละคน และรับพร้อม ๆ กัน เวียนเป็นวงกลม เนื้อร้องเป็นการชมความงามของผู้หญิงหรือพรรณนาความรัก เช่น

เจ้าช่อมะกอก พี่รักเจ้าตอก ดอกกล้วยเถื่อน (ข้า) ชมดาว แฮ้อ แฮ้อ ล้อมเดือน

ชมเก็ลื้อนลื้อนมนมสว ชมเก็ลื้อนลื้อนมนมสว

๔. ไทว้ครู บางคณะว่พร้อมๆ กับการ ว่ดอก เป็นการรื้องครวระครูและลื้องคักดีลื้อลื้อ

๕. บอกลชุด เป็นการรื้องเล่ารื้องจากนื้อยว่จะเล่ันอย่่างลื้อนๆ ดั่งดว้อย่่าง

จะแจ้จอกบอกลชุด	พื้อน้องจงหยุดพั้งนาระพั้ง
รื้องว่ยว่จะสวให้ลื้อน	จะนาระพั้งให้เป็นรื้องรวว
ชุดว่หื้องจะบอกลให้แน้	จะออกชวกแก้รต่น้ำมนต์
มาเทียวลื้อนเด้นอยู่ลื้อนลื้อน	จะบอกลยูลให้พื้อน้องเข้าใจ
ชุดว่ลื้องบอกลน้องบอกลพื้อ	ว่ย่ังมีแม่่นางยว
ห่มแพรผื้อนน้อยมาลื้อยทหน้าวล	ว่แม่่นางวลเป็นครูลื้อเก
ชุดว่ลื้องสาม.....	

ฯลฯ

๖. ออกชวก ชนบนื้อยทุกประภะของลื้อเก คือ การออกชวก ในลื้อเกประภะอื้อนจะออกชวกพอเป็นพื้อลื้อ แต่ลื้อเกป่การออกชวกจะมีทบทาตลอดรื้อง เพราะจะดื้องแสดงชุดชวกดว้ไปจวบรื้องเล่ียก่อก่อนจึงจะแสดงรื้องอื้อนๆ ได้

ลื้อลาการออกชวกดว้สำคัญอยู่ที่การเด้น น้บดื้องเด้นรื้อมออกจะดื้องเด้นตามจ้งทวะร่ำมะนา เรียกว่ เด้นกระตุกม่าน ขณะว่เด้นลื้อกคู้จะรื้องรับจ้งทวะไปดว้ย เช่น

ไฮ...ยา สุ่มันยาเทล สุวันนาๆ ไฮยา...ไฮ...ไฮ

(รับ) ระโย ระโย ใส่ตุ้มหูดื้องดื้องระย้า รื้องร่ำทำท่า ตามภษามลายุ

ดื้อจจากนื้อนก็จื้อดื้องเป็นภษไทยแต่สำเนียงย่ังออกอย่่างชวก บทรื้องและรับชื้อนกับแต่ลื้อคณะจะดว้ชื้อน ส่วนท่านองนื้อนเหมือนกัน เช่น

ผมหนอชอชว่ว รื้องรววชวกเทค เป็นผื้อว้เศษมาแต่ลื้อกเกตา

(รับ) สะย้งบ้งเหอเบซา (ชว้า) สยสะลื้อนตุหวิยะตรา บุเรตสะย้ง บุเรตสะย้ง

ส่วนบทของยวหื้อย เสนา และเจ้าเมือง ค่ำรื้องเป็นไทยลื้อน ค่ำรับอวจะจะมีชวกปน

๗. บอกลรื้อง เมื้อแสดงรื้องชวกดว้จวบแล้ว ดว้ดลื้อกออกมวบอกลรื้อง ว่ล่ำดื้อบดื้อไปจะแสดงรื้องอื้อไร รื้องว่ชื้อแสดงอวจดว้ชื้อนเองหรือเออมวจากววรรณคดีย่เกวๆ เช่นจ้งทโครพ ลักษณวงค์ สุวรรณหงส์ เป็นต้น

๘. เล่นรื้อง การแสดงรื้องของลื้อเกป่ท่านองเดี่ยวกับลื้อคร คือมีบทบรรยายบทเจรจา และบทรื้อง ประกอบกัน ภษทว่ชื้อไม่ว่จะเป้นบทรื้องหรือบทเจรจา จะมีลักษณะแบบ “พุดทองดว้” สำหรับบทรื้องนื้อนจะมีลักษณะเฉพาะ แบบหื้องๆ เรียกว่ เพลง และเพลงชื้อเฉพาะแต่ลื้อบทบทาของรื้อง เช่น เด้นปาดว้ความร่ำเริง ชื้อเพลงลมพัดชวยเขา เด้นทวงดว้ความรื่บรื้อน ชื้อเพลงด่ำเนน เกียวพวราลื้อ ชื้อเพลงดอกดื้อน ฯลฯ

ศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อ

นครศรีธรรมราชมีผู้นับถือศาสนาใหญ่ ๆ ครบทั้ง ๔ ศาสนาและเป็นที่น่าสังเกตว่า ทั้ง ๔ ศาสนา คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และศาสนาพราหมณ์ ต่างก็มีศาสนสถานอยู่บนถนนราชดำเนินด้วยกัน นั่นคือผู้นับถือศาสนาต่างกันและมีความเชื่อต่างกันสามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดีในเมืองนครศรีธรรมราช

๑. ศาสนบุคคล ผู้ที่ให้คุณประโยชน์ให้เมืองนครศรีธรรมราชอย่างมาก คือ **พระรัตนธัชมุนี** (ม่วง รตนะชเถระ ๒๓๙๖ - ๒๔๗๗) เป็นผู้อำนวยการศึกษาทางภาคใต้ ให้วัดและโรงเรียนสอนภาษาไทยภาคกลาง อันเป็นต้นเค้าการศึกษาแบบสมัยใหม่ และเป็นกรวางรากฐานการศึกษาอย่างมั่นคงให้แก่จังหวัดนครศรีธรรมราชตราบจนถึงทุกวันนี้

พระรัตนธัชมุนีเคยแต่งกลอนให้นักเรียนอ่านถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเสด็จประพาสเมืองนครศรีธรรมราชใน พ.ศ. ๒๔๔๘ ความว่า

ชาวเราเหล่านักเรียน	ผู้พากเพียรการศึกษา
ลุล่วงในวิชา	รู้จักชั่วจักดี
พระคุณของพระทรงเดช	ปิ่นปกเกล้าอยู่ในกรุงศรี
ควรเราสามัคคี	รักษาเขตประเทศเรา
จงจิตเราคิดจงรักษ์	สวามิภักดิ์ต่อได้บาทเจ้า
บ้านเมืองที่เกิดของเรา	จำเราเฝ้าป้องกัน
ป้องปกจะยกชาติไทย	ให้ศรีวิสัยอยู่ในเขตชั้นท์
จงเชิดธงช้างเอราวัณ	ให้อยู่ชั่วกัลป์ชั่วนกาล
ถ้าว่าศัตรูหม่อมมิตร	เข้ามาติดต่อเราจะคิดหักหาญ
เราไม่ยอมแพ้แก่พวกพาล	เราจะต่อต้านตีประจัน
ชีวิตเราไม่เสียตาย	เราจะยอมตายอยู่ในเขตชั้นท์
ได้บาทของทรงธรรม์	บรมนาถสยามินทร์

พระครูพิศิษฐ์อรรถการ (คล้าย ศรีนิล) หรือพ่อท่านคล้าย วาจาสิทธิ์ เป็นชาวบ้านหนองห้าก่อนหลักช้าง บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๘ ปี แล้วได้แสวงหาความรู้จากพระผู้ทรงวิทยาคณทั้งหลาย เช่น พ่อท่านกราย วัดหาดสูง วัดมะขามเต่าสงขลา เป็นต้น พ่อท่านคล้ายสร้างวัด โบสถ์ พระพุทธรูป บ่อน้ำ สะพาน ถนน และพระธาตุน้อย ที่ตลาดจันดี กิ่งอำเภอหลักช้าง ศพของท่านประดิษฐานอยู่ในโลงแก้ววัดธาตุน้อย

๒. ศาสนสถาน

ศาสนสถานในนครศรีธรรมราชมีครบทุกศาสนา และตั้งอยู่ร่วมกันในสถานที่ที่ไม่ห่างไกลกันนัก ดังนี้

ศาสนสถานของศาสนาคริสต์ เช่น โบสถ์เบธเลเอีมิ บนถนนราชดำเนิน

ศาสนสถานของศาสนาอิสลาม เช่น มัสยิดญาเมียะ บนถนนราชดำเนิน

ศาสนสถานของศาสนาพราหมณ์ เช่น หอพระคิวะ และหอพระนารายณ์ บน

ถนนราชดำเนิน

ศาสนสถานของศาสนาพุทธ เช่น วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร วัดท่าโพธิ์ วัดวัง ตะวันออก วัดวังตะวันตก วัดมเหยงคณ์ วัดเสมาเมือง วัดท้าวโคตร ฯลฯ ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่บน ถนนราชดำเนิน

๓. ศาสนพิธี ได้แก่

ศาสนพิธีของศาสนาคริสต์ เช่น บัพติศมา การสวดสรรเสริญพระเจ้า เป็นต้น
ศาสนพิธีของศาสนาอิสลาม เช่น พิธีละหมาดประจำวัน พิธีฮัจญ์ พิธีสุนัต การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน เป็นต้น

ศาสนพิธีของศาสนาพราหมณ์ เคยมีพิธีโล้ชิงช้ารับเสด็จพระอิศวรลงมาเยือน โลกมนุษย์ที่หอพระวิเว และพิธีสร้างทิวณะโม ของพราหมณ์ชั้นผู้ใหญ่ในเมืองนครศรีธรรมราช

ศาสนพิธีของศาสนาพุทธ เช่น พิธีสมโภชพระบรมธาตุเจดีย์ การแห่พระภูษิต ห่มพระบรมธาตุ การสวดภาณยักษ์ การเทศน์มหาชาติ กฐินพระราชทาน การทำบุญสารท เดือน ๑๐ เป็นต้น

๔. ประเพณีการแต่งกาย ตามบันทึกของชาวจีนบอกว่า ชาวตามพรลิงค์ในอดีตผู้ชายนุ่งผ้าโจงกระเบนแต่สูงกว่าเป็นหยักครึ่ง สวมกำไลมือ ตุ่มหูห้วง มีสร้อยคล้องเฉียง แบบพราหมณ์ เกล้ามวยไว้ที่ท้ายทอย และนิยมขี่ควาย เพราะควายแรงมากอดทน ทำงานขยัน ชนแข็งและใช้สู้รบได้อีกด้วย ส่วนผู้หญิงมีกำไลเท้า กำไลมือหลายๆ อัน ใส่ตุ้มหู นุ่งผ้าถุงพับไป พับมา มีผ้าคาดอกและผ้าคล้องคอ ตลบไปมาคล้ายๆ สไบเฉียง เกล้าม้วนขึ้นด้านบนกระหม่อม ทั้งหมด ขอบทูนของไว้บนศีรษะ

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ - ๖ ชาวนครศรีธรรมราชชายที่เป็นข้าราชการ นุ่งโจงกระเบนด้วย ผ้าม่วง จะเป็นสีอะไรก็ได้ นุ่งโจงกระเบนยาวเลยเข่าลงไปเล็กน้อย สวมถุงเท้า รองเท้า สวมเสื้อราชปะแตน สวมหมวกกะโล่สีขาวนวล ถือไม้เท้าและเขียนหมาก ขุนนางมักมี คนรับใช้คอยหิ้วเขียนหมากตามหลัง

ส่วนผู้ชายชาวบ้าน นุ่งโจงกระเบนสูงบ้าง นุ่งกางเกงจีนบ้าง สวมเสื้อแพรเงิน หรือเสื้อคอกลมตัดเอง เย็บเอง จากผ้าฝ้ายปลูกเองและทอเองด้วย พิมพ์ ทอผ้า

ผู้หญิงนิยมนุ่งผ้าถุง เสื้อเป็นแบบง่ายๆ ที่ตัดเย็บเอง นิยมใส่ตุ้มหูห้วงเส้น สวดเล็กทำด้วยทองคำ ผู้มีฐานะนิยมใช้ตุ้มหูทองรูปสี่เหลี่ยม คล้ายทับทรวงมีระย้ารอบข้าง

ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๑) ชาวนครศรีธรรมราชนิยมแต่งกายแบบสากล ที่เรียกกันว่า แต่งแบบฝรั่งคือ กางเกง สั้น - ยาว ผ้าถุง กระโปรง สั้น - ยาว เสื้อยืด เสื้อนอก ผูกเนคไท ตามงานพิธี เช่น งานแต่งงาน และงานธุรกิจ

๕. การกินอยู่ นครศรีธรรมราชมีวัฒนธรรมหลากหลาย ทั้งกลุ่มชนที่นับถือ ศาสนาคริสต์ อิสลาม พราหมณ์ พุทธและลัทธิขงจื้อ จึงมีวัฒนธรรมการกินแตกต่างกันไป ดังนี้

ชาวนครศรีธรรมราชที่เป็นมุสลิม ไม่บริโภคเนื้อหมู นิยมใช้น้ำมันมะพร้าว ซึ่งเป็นน้ำมันพืชเป็นหลัก และถือศีลอดในเดือนรอมฎอน

ชาวนครศรีธรรมราชที่นับถือศาสนาพุทธ นิยมรับประทานข้าวด้วยมือแบบ เปิบ จัดกับข้าวลงในถ้วยใส่ถาด เรียกว่า สำรับ ในสำรับหนึ่งจะมีอาหารครบชุดทั้งแกงเผ็ด แกงเลียง น้ำพริก ผักเหนาะ ผักจิ้ม (ผักจุ่ม) ครบสี่ถ้วยพอดี ตรงกลางสำรับมักจะมีตั้งขามข้าว

หรือหม้อข้าว ปัจจุบันนิยมเอาหม้อข้าวไว้ข้างนอก และใช้ช้อน เวลารับประทานอาหาร นอกจาก บางโอกาสยังนิยม เป็บกับมือ การจัดสำรับตามปกติมักจะจัดรับแขกที่มารับประทานอาหารที่บ้าน แต่การยกสำรับให้ผู้เฒ่าผู้แก่ในบ้าน เฉพาะบางครอบครัวยังนิยมทำอยู่ รวมทั้งการจัดสำรับ ถวายภัตตาหารพระภิกษุสามเณร

อาหารการกินในโอกาสพิเศษของชาวนครศรีธรรมราชที่นับถือศาสนาพุทธ ในวันสารทเดือน ๑๐ หรือ วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือนสิบเป็นวันนัดพบระหว่างผีเปรตบรรพบุรุษกับ ลูกหลาน จะมีการทำ “จาด” หรือ “หมัรับ” ทำขนมพอง ลา บ้า ดีซ่า ทอดมัน ฯลฯ มาทำบุญ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้เปรตบรรพบุรุษ

ชาวนครศรีธรรมราชที่นับถือลัทธิขงจื้อ ส่วนมากเป็นชาวจีน ก็กินอาหารตาม ปกติเหมือนชาวนครศรีธรรมราชที่นับถือศาสนาพุทธ แต่ส่วนมากนิยมเนื้อสัตว์ ในโอกาสตรุษจีน หรือ “ไหว้ก้ง” จะมีอาหารเช่นไหว้บรรพบุรุษ ได้แก่ หัวหมู ซาหมู เครื่องในหมู ไก่ เป็ด ไข่ต้ม หมี่ ก๋วยเตี๋ยว เหล้า ส้ม น้ำอัดลม ธูป เทียน กระดาษเงินกระดาษทอง เป็นต้น ส่วนที่พิเศษคือ จะต้องจุดประทัดในวันไหว้ตอนเช้ามีด บ้านใดจุดประทัดพันดอก หมื่นดอกแสดงว่า มีฐานะดี และเคารพนับถือบรรพบุรุษมาก ปกติมักจุดเพียง ๑๐ ดอก หรือ ๑๐๐ ดอก

วัฒนธรรมการกินโดยทั่วไปของชาวนครศรีธรรมราช จะมีความเชื่อเป็น หลักการกว้างๆ ดังนี้

๑. ไม่พูดเรื่องกิน หมายความว่า ใครจะกินอะไร จะกินเท่าไร ไม่ไปขัด ไม่ไปห้าม “ของกิน” ถือว่าเป็นของส่วนรวมที่ต้องแบ่งปันกันระหว่างเพื่อนบ้านหรือสมาชิกใน ครอบครัว เช่น ครอบครัวนาย ก ปลุกผักสวนครัวหลายชนิดไว้ริมรั้วท้ายนา นาย ข นาย ค เดินผ่านไปก็เก็บได้ตามใจชอบ ในทางกลับกันหากนาย ก เดินผ่านไปทางบ้านนาย ข หรือ นาย ค ก็เก็บผักหญ้าของนาย ข และ ค ตามสะดวกไม่ว่ากัน ปัจจุบันธรรมเนียมนี้เริ่ม เปลี่ยนแปลงไป

๒. การทำอาหารในครอบครัวไม่จำกัดคน เพราะชาวนครศรีธรรมราชเป็น ครอบครัวใหญ่แบบไทยแท้ การหุงอาหารจะทำให้มากไว้เผื่อมือต่อไป ดังนั้น สมมติว่า ครอบครัวนาย ก กินข้าวเสร็จแล้ว หากมีเพื่อนบ้านหรือญาติพี่น้องมาเยี่ยมก็ยังมีข้าวปลา อาหารให้กินได้ โดยไม่ต้องทำเพิ่มเติม หากจะเพิ่มก็ทำได้ทันทีเพราะมีวัตถุดิบในการ ประกอบอาหารพร้อมอยู่แล้ว

๓. การรับประทานอาหาร หรือการกิน ในครอบครัวมักจะกินพร้อมหน้า พร้อมตากัน หากบุคคลสำคัญของครอบครัว เช่น พ่อ แม่ ยังไม่ได้มากินพร้อมกับคนอื่น คนที่รู้ เดียงสากว่าเพื่อน มักจะตักแกงตั้งไว้บน “ผรา” เหนือเตาไฟเก็บไว้ให้พ่อแม่ หรือไม่กี่ครอบครัว ด้วยซามเอาไว้ในตู้กับข้าว

๔. ในขณะที่กินอาหารร่วมกัน ไม่ควรพูดตำราว่าลูกหลาน หรือพูดถึงเรื่อง นำหวาดกลัว

๕. ในขณะที่กินอาหารร่วมกัน ผู้อาวุโสของบ้านโดยเฉพาะพ่อแม่ จะต้องจัด แบ่งอาหารพิเศษที่ได้มาอย่างทั่วถึงและยุติธรรม

ประเพณีที่คนในท้องถิ่นยึดถือปฏิบัติ ชาวนครศรีธรรมราชมีประเพณีท้องถิ่น

ที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกันเช่น ประเพณีทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีสารทเดือน ๑๐ ประเพณีทำบุญวันว่างหรือวันตรุษสงกรานต์ อาบน้ำคนแก่ในวันที่ ๑๓ เมษายน

นอกจากนี้ ยังมีวันสำคัญ ได้แก่

วันครอบครัว เป็นวันนัดพบญาติพี่น้องที่อยู่ต่างถิ่นให้มาพบกันที่บ้านญาติ คนใดคนหนึ่ง

วันปิยมหาราช ประชาชนและหน่วยงานราชการจะนำพวงมาลามาทถวาย ราชสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ ที่ว่าการอำเภอ ทุกอำเภอ และสนามหน้าเมือง

วันพ่อแห่งชาติ กำหนดในวันที่ ๕ ธันวาคม หน่วยงานราชการและภาคเอกชน จะจัดพิธีถวายราชสดุดีเป็นประจำทุกปี

วันลอยกระทง ชาวนครศรีธรรมราชจะทำพิธีลอยกระทงในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ มีการประกวดกระทง และนางนพมาศสมมติ นักปราชญ์หลายคนของ นครศรีธรรมราชเชื่อว่า ปู่ของนางนพมาศเป็นพราหมณ์ นับถือไศวนิกาย เดินทางไปจาก นครศรีธรรมราช พร้อมๆ กับพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ในศาสนาพุทธที่มาสอนศาสนาให้กับสุโขทัย ดังนั้นนางนพมาศจึงเป็นบุคคลสำคัญของสุโขทัยเท่ากับเป็นบุคคลสำคัญของนครศรีธรรมราช

นอกจากนี้นครศรีธรรมราชยังมีวัฒนธรรมผสมผสานจากหลายวัฒนธรรม ได้แก่

๑. การนับถือศาสนาพราหมณ์ในแง่พิธีกรรม เช่น การบวงสรวงบูชา การขึ้น เสาเอกสรสร้างบ้านใหม่ การตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่เป็นต้น

๒. การนับถือศาสนาพุทธในแง่พิธีกรรม เช่น การทำบุญบ้าน หรือสถานที่ ราชการ เพื่อให้เกิดสิริมงคล การทำบุญตักบาตร เป็นต้น

๓. การนับถือเจ้าแม่กวนอิม ซึ่งยกย่องว่าเป็นพระโพธิสัตว์ ก็เป็นที่นิยม นับถือกันทั่วไป

๔. การจัดงานวันคริสต์มาส ซึ่งเป็นวันสำคัญทางศาสนาคริสต์ ทั้งชาวไทย เชื้อสายจีนและชาวนครศรีธรรมราช จะนิยมจัดงานคริสต์มาส ในวันที่ ๒๕ ธันวาคม ทุกปี

๕. วันวาเลนไทน์ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ชาวนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะนักเรียน นิสิต นักศึกษา และวัยรุ่น รั่ววัฒนธรรมตะวันตกมา นิยมให้บัตรอวยพรหรือสติ๊กเกอร์รูปหัวใจ และดอกกุหลาบสีแดงแก่กันและกัน

๖. วันเกิด นิยมจัดงานวันเกิดด้วยการทำขนมเค้ก และปักเทียนเท่าอายุ แบบฝรั่ง

๗. การนับถือครุหมอนโหรา หรือครุหมอนหงษ์ตะลุง ก็ยังมีอยู่ทั่วไป ในรอบปีหนึ่ง โดยเฉพาะในเดือน ๓ - ๕ ทางจันทรคติ จะมีการซื้อเชื้ญครุหมอนโหรา หรือครุหมอนหงษ์ตะลุง ซึ่งเป็นผีหรือวิญญาณให้มาเข้าสิงใครคนใดคนหนึ่งในเครือญาติ แล้วซักถามความต้องการว่า ปีต่อไปต้องการอะไร เพราะเครื่องเช่นสังเวทในปีนี้จะจัดตามเครื่องเช่นสังเวทตามที่ตกลงกันได้ เมื่อปีที่แล้ว

การซื้อครุหมอนนี้ จะต้องตั้งโรงครุอยู่กลางบ้านอีกต่างหาก ทำขนมตำ ขนมขา ขนมหยา หมู เป็ด ไก่ เหล้าขาว และที่ขาดไม่ได้คือ โนราคณะใดคณะหนึ่ง ที่เจ้าของบ้านนับถือ

ครุหมอโนรา และต้องเชิญหนังตะลุงคณะใดคณะหนึ่งหากเจ้าของบ้านนับถือครุหมอหนังตะลุง การเชื้อครุหมอมาสิงร่างคน จะต้องตีกลองตลอดคืนโดยไม่หยุดเลย ตั้งแต่หัวค่ำจนถึงรุ่งหรือจนกว่าครุหมอมาเข้าร่างทรง

๘. การทำบุญต่ออายุหรือสะเดาะเคราะห์ เป็นที่นิยมทั่วไป แต่ส่วนมากจะเป็นชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพุทธ มากกว่าไทยมุสลิม

๙. การดูหมอดูหรือดูหมอ ก็เป็นที่นิยมของชาวนครศรีธรรมราช เพียงให้รู้เหตุการณ์ล่วงหน้าในโอกาสที่จะแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ เดินทางไปรับตำแหน่ง หรือดูชะตาราศีต่างๆ ไป

๑๐. การทำคาถาอาคมและอาถรรพ์ ชาวนครศรีธรรมราชทั่วไปยังนิยมทำอยู่ไม่น้อย เช่น การทำให้วัวชนของฝ่ายตรงข้ามแพ้ การทำเสน่ห์หยาแฝด การบังหรั่งศพ หรือการบังหรั่งฝนไม่ให้ตก หรือการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้หยุดอยู่กับที่โดยใช้คาถาอาคม